

Maria Hoikkala

**HANDRÄCKNING AV POLISEN SAMT ANVÄNDNING
AV POLISENS BEFOGENHETER OCH
TVÅNGSÅTGÄRDER I SAMBAND MED
HANDRÄCKNING**

Maria Hoikkala, 28660
Pro gradu-avhandling i offentlig
rätt
Handledare: Markku Suksi
Fakulteten för
samhällsvetenskaper och
ekonomi
Åbo Akademi
2019

Maria Hoikkala

ÅBO AKADEMI

FAKULTETEN FÖR SAMHÄLLSVETENSKAPER OCH EKONOMI

Abstrakt för avhandling pro gradu

Ämne: Offentlig rätt

Författare: Maria Hoikkala

Arbetets titel: Handräckning av polisen samt användning av polisens befogenheter och tvångsåtgärder i samband med handräckning

Handledare: Markku Suksi

Abstrakt:

Med handräckning avses ett samarbete där en myndighet bistår en annan myndighet genom att använda sina befogenheter så att den andra myndigheten i sin tur kan genomföra sina lagstadgade uppgifter. Vid en handräckning kan aktualiseras användning av tvångsåtgärder och i samband med dem även användning av maktmedel. Syftet med avhandlingen var att utreda och redogöra för polisens handräckningsverksamhet särskilt med beaktande av användning av polisens befogenheter och tvångsåtgärder i handräckningssituationer. I avhandlingen granskades polisens uppgifter, befogenheter, polisrättsliga principer och polisens tvångsåtgärder för att förstå vilken betydelse dessa har för polisens handräckningsverksamhet. En av målsättningarna för avhandlingen var också att underlätta polisens tolkning av sådana handräckningssituationer som eventuellt kräver en mer ingående juridisk övervägning samt ta fram andra aspekter som kan ha betydelse för bedömningen av handräckning. Detta gjordes genom att presentera tämligen konkreta situationer och redogöra för de myndigheter och övriga aktörer som kan begära handräckning, med beaktande av den lagstiftning som styr handräckningsverksamhet.

Forskningsmetoden var rättsdogmatisk, där lagstiftning, lagars förarbeten, rättslitteratur och rättsprinciper gav stöd för utredningen, tolkningen och systematiseringen av de gällande rättsnormerna vid handräckning. Det material som användes var i huvudsak polis- och förvaltningsrättsligt, medan rättsfall

och de högre laglighetsövervakarnas avgöranden gav inblick i praktiska situationer och tolkningen av dem.

Utredningen visade att handräckning är en sedvanlig uppgift för polisen, men tolkningen av situationerna och behörighetsfrågorna kan vara komplicerade. Inom polisen har beslutsfattandet underlättats då beslutet om handräckning fattas på befälsnivå och det numera finns anvisningar till förfogande, medan en liknande struktur eventuellt saknas vid de myndigheter som begär handräckning. Ett klargörande av behörighetsfrågorna inom olika myndigheter behövs och handräckning borde stipuleras ännu tydligare i lagstiftning och lagberedning för att undvika tolkningsproblem. För polisens del krävs även ett klarläggande vad gäller bedömningen av överklagbarhet av ett handräckningsbeslut och avgifter i anknytning till givande av handräckning samt ett förtydligande i fråga om ansvarsfördelning i samband med utförande av tvångsåtgärder.

Nyckelord: Befogenhet, handräckning, offentlig förvaltning, offentlig rätt, polis, tvångsåtgärd, maktmedel.

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	<i>Allmänt .....</i>	1
1.2	<i>Frågeställningar, material och metod .....</i>	2
1.3	<i>Handräckning som begrepp.....</i>	3
2	Polisens uppgift, behörighet och befogenhet	5
2.1	<i>Polisens uppgift enligt polislagen.....</i>	5
2.1.1	Rätts- och samhällsordning, allmän ordning och säkerhet	5
2.1.2	Brottsbekämpning	8
2.1.3	Övriga uppgifter	9
2.2	<i>Polisens behörighet och befogenhet .....</i>	10
2.2.1	Behörighet och befogenhet som begrepp	10
2.2.2	Polisens behörighet.....	11
2.2.3	Polisens befogenheter	12
2.2.3.1	Utredning av identitet och skydd av person.....	13
2.2.3.2	Ingripande i persons integritet och frihet	15
2.2.3.3	Inträde till och genomsökning av platser	18
2.2.3.4	Avspärning av platser och områden samt åtgärder i anknytning till folksamling eller fordon.....	21
2.2.3.5	Övriga befogenheter enligt polislagens 2 kapitel.....	22
2.3	<i>Polisrättsliga principerna.....</i>	24
2.3.1	De allmänna förvaltningsrättsliga principerna.....	24
2.3.2	Proportionalitetsprincipen enligt polislagen	27
2.3.3	Principen om minsta olägenhet enligt polislagen	28
2.3.4	Principen om ändamålsbundenhet enligt polislagen.....	29
3	Tvångsåtgärder	30
3.1	<i>Definition av tvångsåtgärder.....</i>	30
3.2	<i>Polisens tvångsåtgärder .....</i>	32
3.2.1	Allmänt.....	32
3.2.2	Tvångsåtgärder enligt förundersökningslagen.....	32
3.2.3	Tvångsåtgärder enligt tvångsmedelslagen	33
3.2.4	Användning av maktmedel.....	34
4	Handräckning av polisen	40
4.1	<i>Begäran om handräckning.....</i>	40
4.1.1	Formen	40
4.1.2	Laggrund	41
4.1.3	Beslut om handräckning och användning av befogenheter	43
4.1.4	Besvärsmått vid handräckning	44
4.1.5	Kostnader för handräckning	49

4.2	<i>Handräckning till myndigheter vid vissa situationer</i>	51
4.2.1	Allmänt	51
4.2.2	Handräckning till annan polismyndighet	52
4.2.3	Handräckning till socialvårdsmyndigheten	53
4.2.4	Handräckning till sjuk- och hälsovårdsmyndigheterna	58
4.2.5	Handräckning till domstolen	61
4.2.6	Handräckning till utsökningsmyndigheten	66
4.2.7	Handräckning till förmyndarmyndigheten	69
4.3	<i>Handräckning till övriga myndigheter och aktörer</i>	74
4.4	<i>Handräckning till privatpersoner</i>	79
5	Användning av tvångsåtgärder och maktmedel samt ansvarsfördelning vid handräckning av polisen	83
6	Sammanfattning	86
	KÄLLOR	i

1 Inledning

1.1 Allmänt

Polisens primära uppgift är enligt polislagens (872/2011) 1 kap. 1 § 1 mom. att trygga rätts- och samhällsordningen, upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt förebygga, avslöja, utreda och föra brott till åtalsprövning. I stadgandet nämns också skyldigheten att upprätthålla säkerheten i samarbete med andra myndigheter, sammanslutningar och invånarna. För att kunna genomföra de krävda uppgifterna har polisen erhållit sådana omfattande befogenheter som få andra myndigheter har. Dessa befogenheter omfattar bl.a. rättigheten att ingripa kraftigt i människors fri- och rättigheter eller att använda maktmedel.

Enligt grundlagens (731/1999) 1 kap. 2 § 3 mom. skall all utövning av offentlig makt, dvs. myndighetsutövning, grunda sig på lag och myndigheterna förväntas kunna utföra de uppgifter som de ansvarar för inom ramen för sina befogenheter. I vissa fall behöver myndigheterna hjälp från andra myndigheter för att kunna utföra sina lagstadgade uppgifter och sådan hjälp kallas handräckning. Då polisen som myndighet har omfattande befogenheter, som ger möjlighet till att använda tvångsåtgärder och i vissa fall även maktmedel, är polisen också den myndighet som ofta ger handräckning till en annan myndighet och enligt vissa förutsättningar även till privatpersoner. Handräckning är inte ovanligt myndigheter emellan, men ändå ställs man återkommande inför frågeställningar som gäller handräckning: har den som begär rätt att begära handräckning, vad grundar sig begäran på, kan polisen ge handräckning och med vilka eventuella begränsningar, vem ansvarar för om eventuella skador uppkommer, kan man besvära sig över beslut osv. Det som förefallit självklart och enkelt är det inte längre när problematiken granskas närmare.

1.2 Frågeställningar, material och metod

I rättslitteraturen finns det relativt lite skrivet om handräckning av polisen med tanke på hur vanligt förekommande det ändå är inom polisverksamheten. Det mest omfattande verk som beskriver polisens handräckning är Pentti Ylösjokis bok Poliisioikeus I från år 1965. Handräckning behandlas också lite mer ingående i Helminen – Kuusimäki – Rantaeskolas bok Poliisioikeus från 2012, men även de hänvisar till Ylösjokis bok som det första verk som behandlat området mer detaljerat. Tidigare har det inte heller funnits några föreskrifter eller anvisningar som skulle klarlägga handräckningssituationerna eller ge stöd vid tolkningen av situationerna. År 2015 uppgjordes en intern anvisning som berörde handräckning i fråga om barn som placerats med stöd av barnskyddslagen, men först år 2017 publicerades en allmän anvisning om polisens operativa handräckningsverksamhet.¹ Anvisningen fungerar som ett bra stöd vid bedömningen av handräckning, men den ger inte svar på alla frågor.

Frågeställningarna som uppkommer i fråga om handräckning är: vad avses med begreppet handräckning, vilka är polisens uppgifter och befogenheter och vad har de för betydelse vid bedömning av handräckning, vilken lagstiftning och vilka principer reglerar handräckning, vilka tvångsåtgärder och maktmedel som kan användas och vilka är de aktörer som är berättigade till handräckning av polisen och på vilka grunder. Då dessa ovan nämnda frågor besvaras underlättas också polisens tolkning av situationer som berör handräckning. Genom explicita exempel klargörs dessutom olika fall som kan ge rum för tolkning eller som annars kan anses vara av särskilt intresse med tanke på polisens verksamhet och åtgärder. Särskilt resoneras kring handräckning som innehåller någon typ av tvångsåtgärd, där enbart polisen är den myndighet som har de befogenheter som behövs för att genomföra åtgärden, samt beslutens överklagbarhet. I avhandlingen har gjorts en begränsning i fråga om internationell handräckning och i avhandlingen behandlas inte heller övriga myndigheters skyldighet att ge handräckning till polisen, det lagstadgade samarbetet mellan polisen, tullen och gränsbevakningen eller handräckning mellan polisen och

---

¹ POL-2015-231 och POL-2016-9560.

försvarsmakten. Dessa skulle förutsätta en djupare utredning, vilket inte är möjligt inom ramen för denna avhandling.

Pro gradu-avhandlingen är i huvudsak polis- och förvaltningsrättslig och forskningsmetoden är rättsdogmatisk. Med stöd av rättskällelära försöker jag utreda, tolka och systematisera de i saken gällande rättsnormerna med hjälp av lagstiftning, lagars förarbeten, rättslitteratur och rättsprinciper. Detta skapar avhandlingens teoretiska grund, men jag vill också införa i avhandlingen vardaglig praxis genom att avspegla den teoretiska bakgrunden i förhållande till rättspraxis och de högre laglighetsövervakarnas avgöranden. På så sätt önskar jag ta fram de problemställningar som kan uppkomma vid praktiska handräckningssituationer och tillämpning av rättsnormer.

1.3 Handräckning som begrepp

En direkt definition av handräckning är svår att finna. Traditionellt avses med handräckning ett samarbete mellan myndigheter där en myndighet hjälper en annan myndighet genom att ”låna” sina befogenheter så att den myndighet som är i behov av hjälp kan genomföra sin uppgift. Såsom tidigare nämnts har Pentti Ylösjoki redan år 1965 i sin bok *Poliisioikeus I* redogjort för handräckning i polisverksamheten. Enligt Ylösjoki har det varit problematiskt att definiera begreppet handräckning då lagstiftaren har använt ordet fritt, mångtydigt och diffust.² Ylösjoki konstaterar att det i lagstiftningen inte finns någon tydlig, entydig och precis definition på handräckningsbegreppet.³ Enligt Ylösjoki är handräckning av polisen möjlig då det finns ett särskilt stadgande eller även annars när det är fråga om efterföljande av lag, övervakning eller observation, delgivning eller verkställighet och det finns en risk för fara eller hot som kräver åtgärder av polisen.⁴ Helminen–Kuusimäki–Rantaeskola har som slutsats av Ylösjokis resonemang konstaterat att handräckning kan antingen vara a) tryggande av rättigheter eller förhindrande av fara eller b) tvingande till att uppfylla skyldigheter eller att genom polisens medel verkställa en administrativ

---

² Ylösjoki 1965, s. 73.

³ Ylösjoki 1965, s. 73.

⁴ Ylösjoki 1965, s. 8.

åtgärd.⁵ Enligt Helminen–Kuusimäki–Rantaeskola avses med handräckning att den myndighet som ger handräckning använder sina befogenheter för en annan myndighet, dvs. den som begär handräckning, för att förverkliga en administrativ åtgärd som hör till den som begär.⁶ Enligt Mäenpää avses med handräckning en situation där myndigheten bistår en annan myndighet genom att använda befogenheter som hör till uppgiftsområdet så att den som får handräckning kan fullfölja en viss uppgift.⁷ Handräckningen innehåller ofta faktisk användning av offentlig makt, genom vilken den myndighet som får handräckning klarar av (med hjälp av den andra myndigheten) att genomföra sin uppgift oberoende partens eller en utomståendes motstånd.⁸

Det är skäl att beakta att allt samarbete mellan myndigheter inte är handräckning. Enligt förvaltningslagens (434/2003) 10 § har myndigheterna en skyldighet att samarbeta med varandra inom ramen för sin behörighet och i den omfattning ärendet kräver. I lagens förarbeten har bl.a. framförts att syftet med bestämmelsen är att få förvaltningen att fungera effektivare genom att minska fördröjningar i behandlingen samt göra det lättare för kunderna att uträtta sina ärenden hos myndigheterna, då de inte behöver vända sig till olika myndigheter.⁹ Vardagligt samarbete är t.ex. gemensamma övervakningsteman, där varje myndighet fortfarande arbetar inom sin egen sektor med sina grundläggande uppgifter. Arbetskraftshjälp myndigheter emellan brukar inte heller anses som handräckning. Ett exempel på sådan arbetskraftshjälp är när en myndighet hjälper en annan med att ställa till förfogande sådan utrustning som den andra myndigheten inte har, t.ex. för en transport. I vissa fall har det särskilt stadgats om samarbete mellan myndigheter och då tillämpas inte bestämmelserna om handräckning.¹⁰ Som handräckning anses inte heller utbyte av information i fall där myndigheten har laglig rätt att få ta del av uppgifter som denne behöver i sin verksamhet.¹¹

---

⁵ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 442.

⁶ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 442.

⁷ Mäenpää 2017, s. 243.

⁸ Mäenpää 2017, s. 243.

⁹ Mer om samarbete, bistånd och handräckning RP 72/2002, ss. 68–70.

¹⁰ Som t.ex. lagen om samarbete mellan polisen, Tullen och gränsbevakningsväsendet (687/2009).

¹¹ Sådan information är t.ex. polisens rätt till information i samband med förundersökning, såsom läkarintyg, bankförfrågningar osv.

2 Polisens uppgift, behörighet och befogenhet

2.1 Polisens uppgift enligt polislagen

2.1.1 Rätts- och samhällsordning, allmän ordning och säkerhet

För att förstå i vilka situationer polisen kan agera, också i fråga om handräckning, är det skäl att känna till polisens uppgifter. Polisens huvudsakliga uppgifter definieras i i polislagens (872/2011) 1 §:

Polisens uppgift är att trygga rätts- och samhällsordningen, upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att förebygga, avslöja och utreda brott och föra brott till åtalsprövning. Polisen ska upprätthålla säkerheten i samarbete med andra myndigheter samt med sammanslutningar och invånarna och sköta det internationella samarbete som hör till dess uppgifter.

Polisen ska dessutom sköta uppgifter i samband med tillståndsförvaltningen och andra uppgifter som uttryckligen föreskrivs i lag samt inom ramen för sina uppgifter ge var och en den hjälp som han eller hon behöver. Om det finns grundad anledning att anta att en person har försvunnit eller råkat ut för en olycka ska polisen vidta de åtgärder som behövs för att finna personen.

I förundersökningslagen (805/2011) föreskrivs om förundersökning av brott och i tvångsmedelslagen (806/2011) om tvångsmedel i samband med förundersökning av brott.

Stadgandet räknar upp de förpliktelser polisen har, men den styr inte användningen av befogenheterna.¹² Första stycket räknar upp de primära uppgifterna. Tryggandet av rätts- och samhällsordningen anses höra till skyddandet av demokratin, men också till säkerställande av statens högsta organs, såsom riksdagens, presidentens och statsrådets, verksamhetsförutsättningar.¹³ Upprätthållande av allmän ordning och

---

¹² Rantanen 2003, s. 57.

¹³ Se Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 57. Enligt författarna kan tryggandet av rätts- och samhällsordningen ses som ett omfattande begrepp som också inkluderar upprätthållande av allmän ordning och säkerhet samt åtgärder som anknyter till hotfulla eller redan skedda misstänkta brott. I RP 224/2010, s.16 inkluderar man i ovan nämnda omfattande begrepp också behovet av personskydd, såsom t.ex. vittnen, polisens egen personal, andra förundersökningsmyndigheter och åklagare samt statsöverhuvuden.

säkerhet är polisens grunduppgift och utgör kärnan i polisverksamheten tillsammans med brottsbekämpning. Allmän ordning och säkerhet som begrepp är omfattande och flexibelt och inte alltid lätt att avgränsa. Detta har iakttagits också i lagens förarbeten till nuvarande polislag, där det konstaterats att allmän ordning och säkerhet är ett grundläggande begrepp när det gäller polisens uppgiftsbeskrivning, men att det är svårt att entydigt fastställa begreppets innebörd.¹⁴

Allmän ordning och säkerhet som begrepp är intressant och till en del är det också fråga om ett subjektivt begrepp, som kan betyda olika för olika individer i olika situationer. Allmän ordning och säkerhet kan generellt definieras som ett ostört och lugnt tillstånd där människorna kan fritt leva och röra sig utan att störas av andra personer eller bli utsatta av brott. Det intressanta i frågan är när det kan anses att den allmänna ordningen och säkerheten rubbas och när det behövs polisens ingripande, i och med att det är polisens uppgift att upprätthålla den allmänna ordningen och säkerheten. Toleransen hos personer är också olika, då vissa "tål" störningar bättre än andra. I polislagens förarbeten har man resonerat att "i begreppet ingår åtminstone all polisiär verksamhet vars avsikt är att skapa och upprätthålla en trygg livs- och verksamhetsmiljö för samhällsmedlemmarna, avvärja och förebygga rättskränkningar och störningar och utreda rättskränkningar som redan begåtts".¹⁵ Som måttsticka brukar användas den s.k. medelsnittsmänniskans upplevelser om situationen i fråga, men vid bedömningen måste också beaktas plats, tid och övriga omständigheter med hänsyn till att samhället ändras också i fråga om t.ex. kulturella skillnader.¹⁶ För polisens del orsakar begreppet sällan tolkningssvårigheter då uppgifterna i anknytning till upprätthållande av allmän ordning och säkerhet är ofta ganska likartade, men det finns dock situationer där det krävs övervägning. För att förstå begreppets vidd och innehåll är det skäl att ytterligare spjälka upp begreppet och behandla "allmän ordning" åtskilt från "säkerhet".

---

¹⁴ RP 224/2010, s. 16 och s. 74, där det ytterligare konstateras att begreppets utformning kan ge intrycket att "allmän" hänför sig också till ordet "säkerhet", dvs. "allmän säkerhet", medan det enligt vedertagen uppfattning är polisens skyldighet att skydda också enskilda personers säkerhet och trygga säkerheten på privata platser.

¹⁵ RP 57/1994, s. 34, och RP 224/2010, s. 74.

¹⁶ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 64.

Med allmän ordning avses framförallt upprätthållande av ett normalt tillstånd på allmän plats på ett sätt där ingen stör ordningen genom en straffbar gärning, dvs. ett brott.¹⁷ Vidare hör till detta normala tillstånd att man följer någon typ av anständighet och god sed.¹⁸ Ordninglagen (612/2003) stiftades till stöd för polisens bedömning av vad som på en allmän plats är acceptabelt eller inte, och således också straffbart. På så sätt blev det tydligare för polisen att ingripa i förfarande som allmänt kan anses vara förbjudet. Enligt ordninglagen är störande agerande bl.a. att föra oljud, gestikulera hotfullt, göra aggressiva rörelser, framföra muntligen hotelser eller bete sig hotfullt på ett sätt som inger rädsla, skjutande, kastande av saker eller något annat motsvarande sätt (3 §), intagande av berusningsmedel på allmänna platser i tätorter, vid gränsövergångsställen och i fordon i kollektivtrafik (4 §), köpande och mot betalning erbjudande av sexuella tjänster samt att urinera och ha avföring på allmän plats (7 §). Allmän plats definieras i ordninglagens 2 §. Allmänna platser är vägar, gator, gångbanor, torg, parker, badstränder, idrottsplaner, vattenområden, begravningsplatser och andra motsvarande områden som kan användas av allmänheten, också byggnader, kollektiva trafikmedel och andra motsvarande platser, såsom ämbetsverk, kontor, trafikstationer, köpcentra, affärslokaler och restauranger som under en tillställning eller annars kan användas av allmänheten. På basen av vad som beskrivits ovan i fråga om upprätthållande av allmän ordning är utgångspunkten för polisens uppgifter inte att upprätthålla allmän ordning på privata platser. Dock om störningen sträcker sig till en allmän plats hör uppgiften till polisen enligt ordninglagens 3 § 2 mom. Det är skäl att minnas att polisen kan ingripa i störningar som sker på privata platser vid kränkning av personens rättigheter eller om personen utsätts för fara. Dessa ingripanden sker genom uttryckliga befogenheter i polislagen.

Även begreppet säkerhet är omfattande. Upprätthållande av säkerhet kan innehålla åtgärder i anknytning till statens eller samhällets säkerhet likväl åtgärder i anknytning till en enskild person, dvs. skyddande av grundläggande fri- och rättigheter.¹⁹ Till upprätthållande av säkerhet kan höra åtgärder som är preventiva, oftast i syfte att förebygga brott. Enligt Helminen–Kuusimäki–Rantaeskola innefattar upprätthållande av säkerhet inte enbart förhindrande av uppsåtliga straffbara

---

¹⁷ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 65.

¹⁸ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 65.

¹⁹ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 67.

gärningar, utan också vid förfarande av oaktsamhet eller t.o.m. oberoende av vållande, om förfarandet hotar samhällets, individens eller samfundens skyddade intressen.²⁰

Som redan tidigare konstaterats är uppgifterna i anknytning till ovan behandlade begrepp tämligen beständiga och polisen står inte inför större tolkningsproblem i förhållande till dem. Det som dock orsakar utmaningar i det dagliga arbetet är gränsdragningen mellan civilrättsliga uppdrag och polisiära uppdrag. Det lever fortfarande kvar en uppfattning om att polisen kan sköta alla typer av kränkningar. Denna uppfattning kan man stöta på också i fråga om handräckning till privatpersoner, vilket behandlas senare i stycket 4.4.

2.1.2 Brottsbekämpning

Brottsbekämpning som en del av polisens uppgifter förtjänar att granskas noggrannare. Polisen ska enligt polislagen förebygga, avslöja och utreda brott och föra brott till åtalsprövning. Detta betyder att polisen ska ha en färdighet att förhindra brott redan innan de sker, men även ha resurser att i efterhand utreda brott som har skett. Avslöjande av brott var ett förtydligande som inte uttryckligen fanns med i den tidigare polislagen från 1995, även om lagen också gav möjlighet till åtgärder i anknytning till avslöjande av brott. Orsaken till varför man preciserade uppgiften i bestämmelsen var att det hade förekommit oklarheter i polislagen om vad som avses med avslöjande av brott och på vilket sätt begreppet skiljer sig från utredning av brott.²¹ I lagens förarbeten konstaterar man att utredning av brott kräver att förundersökningströskeln som avses i den nya förundersökningslagens (805/2011) 3 kap. 3 § 1 mom. har överskridits, medan avslöjande av brott innebär att polisen vidtar åtgärder t.ex. på basis av inkommet tips eller gjord brottsanalys för att avslöja direkt relevanta omständigheter som tyder på att ett brott har begåtts eller håller på att begås eller planeras och som kan läggas till grund för inledande av förundersökning.²² Begreppet avslöjande av brott skiljer sig också från begreppet

---

²⁰ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 67.

²¹ RP 224/2010, s. 73.

²² RP 224/2010, s. 74.

förhindrande av brott, då det vid avslöjande förutsätts att brottet redan ska ha begåtts eller åtminstone vara i görningen till skillnad från att man vid förhindrande hindrar brottet redan innan det begås.²³

Det mest centrala i polisens brottsbekämpning är dock utredning av brott och förande till åtalsprövning. Man kan anse att en effektiv utredning också har en preventiv inverkan. Brottsutredning genomförs i enlighet med förundersökningslagen och tvångsmedelslagen (806/2011) enligt de krav som lagen ställer. Summariska ärenden sköts också numera i enlighet med lagen om föreläggande av böter och ordningsbot (754/2010). Lagen trädde i kraft 1.12.2016 och genom den har man gett polisen befogenheter att sköta sådana uppgifter som tidigare hörde till åklagarens behörighetsområde.

2.1.3 Övriga uppgifter

I polislagens 1 § om polisens uppgifter tas fram också övriga uppgifter som polisen ska sköta. Sådana uppgifter är bl.a. uppgifter i samband med tillståndsförvaltningen och andra uppgifter som uttryckligen föreskrivs i lag. Uppgifter i samband med tillståndsförvaltningen är en viktig del av polisverksamheten och inkluderar t.ex. behandling av skjutvapentillstånd, pass och identitetskort. Andra uppgifter som uttryckligen föreskrivs i lag och som polisen ska sköta är t.ex. dödsorsaksutredning eller uppgifter i anknytning till handräckning. I lagrummet föreskrivs också att polisen ska inom ramen för sina uppgifter ge var och en den hjälp som han eller hon behöver. Detta kan ses som en typ av biståndsskyldighet som grundar sig på bedömning från fall till fall och är beroende av situation, resurser och hurudan hjälp som behövs.²⁴ Hjälpen begränsas också till polisens uppgifter inom ramen för polislagens 1 § 1 mom. och särskilt noggrann ska man vara i situationer där åtgärden eventuellt hör till en annan myndighets uppgiftsområde.²⁵ Dessa biståndsuppgifter kan inte anses höra till de primära uppgifterna, utan är uppgifter som polisen utför

---

²³ RP 224/2010, s. 74. Det kan tilläggas att begreppet avslöjande används särskilt i samband med polislagens 5 kap. om hemliga metoder för inhämtande av information.

²⁴ Rantanen 2003, s. 59.

²⁵ Rantanen 2003, s. 60. Enligt Rantanen hindrar stadgandet inte polisen från att bistå allmänheten i olika uppgifter, speciellt om hjälp inte kan utan dröjsmål fås av den myndighet som är behörig och det finns risk att skada eller olägenhet uppstår.

vid sidan av sina egentliga uppgifter om resurserna tillåter.²⁶ Det är av vikt att åtskilja biståndsuppgifterna från handräckning, eftersom handräckning omfattas av en egen reglering som grundar sig på lag. Särskilt stadgas i bestämmelsen ytterligare om polisens skyldighet att vidta åtgärder om en person befaras ha försvunnit eller råkat ut för en olycka.

Det är skäl att minnas att även om man i polislagens 1 § definierar polisens uppgifter är det egentligen enbart fråga om en definition av polisens uppgiftsområde. De egentliga befogenheterna att agera definieras i specifika lagrum, i synnerhet då det gäller ingripande i personers rättssfär.²⁷ Det viktigaste att beakta i fråga om handräckning är att det inte uppstår nya uppgifter eller nya befogenheter för polisen vid en handräckning, utan handräckningen ska genomföras inom ramen för polisens stadgade uppgiftsområde, antingen med stöd av polislagen eller annan specifik lag.

2.2 Polisens behörighet och befogenhet

2.2.1 Behörighet och befogenhet som begrepp

Behörighet och befogenhet är begrepp som allmänt används för att beskriva vad en myndighet får eller inte får göra, dvs. den lagliga rätt genom vilken myndigheten kan ingripa i olika situationer och i rättssubjektets ställning, t.ex. genom att besluta om dess rättigheter, förmåner eller skyldigheter.²⁸ En närmare granskning av begreppen är dock av intresse för att förstå omfattningen av vad som egentligen avses med behörighet och befogenhet. Detta är också av betydelse vid handräckning, då polisen är bunden till vad som stadgas om polisens behörighet och befogenhet i fråga om handräckning som polisen ger t.ex. till en annan myndighet. Vid en handräckning utökas inte behörigheten eller befogenheten för den som begär handräckning, men inte heller för polisen som genomför handräckningen. Att förstå varandras behörigheter och befogenheter i en handräckningssituation är av ytterst vikt för ett lyckat genomförande.

---

²⁶ Se Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 61.

²⁷ Se Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, ss. 62–63.

²⁸ Allmänt om polisens behörighet Rantanen 2003, ss. 29–30.

Oftast används dessa begrepp blandat och som synonymer, men det finns en nyansskillnad beträffande polisen. Jag har valt att spjälka upp definieringen av begreppen i var sitt avsnitt för att på så sätt förtydliga skillnaden mellan begreppen vad gäller polisen.

2.2.2 Polisens behörighet

Enligt grundlagens (731/1999) 2 § 3 mom. skall all utövning av offentlig makt grunda sig på lag och lag ska noggrant iakttas i all offentlig verksamhet. När det gäller polisen är det ytterst viktigt att så sker, i och med att polisens rättigheter att ingripa i människors rättssfär är omfattande. Polisens verksamhet och agerande ska grunda sig på en norm och polisen ska vara medveten om normens existens.

Behörigheten²⁹ brukar indelas i saklig, territoriell och funktionell behörighet, vilket också kan göras för polisens del.³⁰ Den sakliga behörigheten är aningen komplicerad när det gäller polisen, speciellt då polislagens 2 kapitel har benämnts med rubriken "Allmänna befogenheter", medan det finns behörighetsbestämmelser även i andra stadganden i polislagen. Då de båda begreppen (behörighet vs. befogenhet) i det här fallet verkar vara långt överlappande kan man kort konstatera att den sakliga behörigheten innefattar vad polisen lagligen har rätt att göra. Befogenheterna enligt polislagens 2 kapitel går noggrannare igenom i kapitel 2.2.3.

Med funktionell behörighet inom polisen avses närmast subordinationen i fråga om ledningsförhållanden och nivån av beslutsfattande. Hierarkin inom polisen är tydlig och inbegriper en högre polismyndighets eller högre tjänstemans rätt att beordra eller styra.³¹ Polispersonalen indelas i befäl, underbefäl och manskap och en indelning finns även vad gäller den operativa verksamheten (allmän ledare, fältchef, patrullchef osv.). Denna indelning grundar sig på stadganden i polisförvaltningslagen (110/1992) eller statsrådets förordning om polisen (1080/2013). I vissa frågor är den funktionella behörigheten en självklarhet och också tydlig. Vissa polisiära åtgärder kräver beslut

---

²⁹ I det här fallet hänvisas till det finska begreppet *toimivalta*.

³⁰ Se Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 183.

³¹ Se Rantanen 2003, s. 34–35 om hierarkin och högre myndighets eller högre tjänstemans rätt att ge en order.

av en polisman som hör till befäl. Sådana beslut berör ofta ingripanden i människors fri- och rättigheter, såsom beslut i fråga om tvångsmedel. Också vid handräckning krävs ett beslut av ett befäl. Oklarheter kan framkomma i situationer där ledningsförhållandet inte är så tydlig, dvs. man vet inte exakt vem som är förman i en ad hoc situation, eller i situationer där själva ordern inte ligger inom ramen för behörigheten eller är lagstridig. Kännetecknande för polisens verksamhet är att operativa situationer kan förändras snabbt och ett stort ansvar läggs också på en enskild konstapel även om ledningsförhållandena är definierade på förhand.³²

Den territoriella behörigheten definierar verksamhetsområdet. Polisens territoriella behörighet omfattar hela landet enligt polisförvaltningslagens (110/1992) 15 a §. Denna behörighet gäller alla polismän, även en polispraktikant under sin praktiktid. Enligt polisförvaltningslagens 15 c § är en polisman skyldig att tjänstgöra inom den polisens verksamhetsområde där denne är placerad, men kan även förordnas att tjänstgöra utanför sitt verksamhetsområde. Det som är intressant med tanke på den territoriella behörigheten, och även den sakliga, är ovan nämnda stadgandets krav på att en polisman är också utan ett särskilt förordnande skyldig att i hela landet och utanför sitt verksamhetsområde och även på sin fritid vidta brådskande åtgärder som är nödvändiga för att förhindra ett allvarligt brott, för inledande av undersökning av ett allvarligt brott, för avvärijande av allvarlig fara för allmän ordning och säkerhet eller som behövs av andra jämförbara särskilda skäl.

2.2.3 Polisens befogenheter

Med befogenhet³³ i den här kontexten hänvisas till den rätt som polisen getts i olika situationer att agera samt de konkreta åtgärder som polisen är berättigad att vidta inom ramen för sin behörighet. Utgående från grundlagens 2 § krav på att all myndighetsutövning ska grunda sig på lag har också myndigheternas befogenheter reglerats mer detaljerat och noggrannare än tidigare.³⁴ Polisens befogenheter som begrepp behandlas i den redan tidigare nämnda polisförvaltningslagens (110/1992)

---

³² Mer om ledningsförhållanden och problematik Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, ss. 188–192.

³³ I det här fallet hänvisas till det finska begreppet *toimivaltuus*.

³⁴ Se Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 577.

15 a § där man hänvisar till befogenheterna i polislagen eller någon annan lag. Ur stadgandet kan läsas att polisen inte har några universella befogenheter, utan alla de befogenheter som polisen har ska vara stadgade i lag, antingen i polislagen eller i någon annan lag. Då det inte är ändamålsenligt och knappast ens möjligt att räkna upp alla de befogenheter som polisen har enligt lag, behandlas i det följande de befogenheter som nämns i polislagen och som har relevans med tanke på avhandlingens ämne och som kan bli aktuella vid en handräckning. Jag har valt att till en del följa den indelning som Helminen–Kuusimäki–Rantaeskola tar fram i sin bok *Poliisilaki* för att på så sätt ge en övergripande bild av vad befogenhetsstadgandena enligt polislagens 2 kap. innehåller.³⁵ Även om ett detaljerat uppsjälkande av stadgandena och de olika begreppen är lockande, har jag valt att beskriva det för polismannen relevanta att beakta vid bedömningen av användningen av befogenheterna. Det är skäl att tillägga att vid användning av polisens befogenheter ska alltid också beaktas de allmänna polisrättsliga principerna, som behandlas skilt i kapitel 2.3.

2.2.3.1 Utredning av identitet och skydd av person

Enligt polislagens 2 kap. 1 § har en polisman vid utförande av ett visst uppdrag rätt att av var och en få veta namn och personbeteckning eller födelsedatum och medborgarskap samt var personen är anträffbar. Om personen vägrar ge uppgifterna och personen inte kan identifieras på annat sätt har polismannen rätt att utreda identiteten med hjälp av signalement. Med signalement avses jämförelse med tidigare registeranteckningar om t.ex. fotografier, tatueringar eller ärr. Polisen har rätt att gripa för högst 24 timmar en person som vägrar lämna dessa uppgifter eller om det är sannolikt att personen lämnar falska uppgifter, förutsatt att gripandet är nödvändigt för att klarlägga identiteten. Av betydelse är att polisen ska ha ett visst uppdrag som grund, dvs. polisen ska kunna motivera varför man ber personen identifiera sig.³⁶ Det samma gäller också vid handräckning, där polisens uppdrag

---

³⁵ Se Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 593.

³⁶ Ett intressant fall är diskriminerings- och jämställdhetsnämndens utlåtande 337/2018 (19.1.2018) där nämnden ansåg att polispatrullen, då den stannat två "mörkhyade" kvinnor och begärt dem identifiera sig, hade agerat på ett sätt som uppfyllde förbjuden etnisk profilering. Polispatrullen hade inte riktat samma åtgärder mot den "ljushyade" mannen som var i kvinnornas sällskap. Nämnden

består av utförande av den handräckning som en myndighet har begärt. Det kan ytterligare tilläggas att enligt polislagens 2 kap. 12 § 2 mom. får polisen också kontrollera personen för att hitta ett dokument som behövs för identifiering.

I syfte att skydda har en polisman rätt att gripa en person enligt polislagens 2 kap. 2 §. Skyddet gäller mot allvarlig fara som utgör en överhängande risk för personens liv, fysiska integritet, säkerhet eller hälsa och personen är själv oförmögen att ta vara på sig själv eller faran inte annars kan avvärjas eller personen omhändertas på annat sätt. Stadgandet innefattar ett starkt ingrepp mot den personliga friheten och ger också möjlighet att använda maktmedel, t.ex. vid tillträde till ett utrymme. Av betydelse är kravet på att faran ska vara allvarlig och överhängande, vilket betyder att det inte finns rum för tidsmässig framförhållning.³⁷ Faran kan bero bl.a. på personens eget agerande eller brist på agerande, en utomståendes åtgärder eller en olycka eller naturfenomen och primärt ska polisens åtgärder riktas mot den eller det som orsakar faran och först sekundärt som skyddsåtgärd i fråga om den person som befinner sig i fara.³⁸ Ibland kan handräckningssituationer förändras till ett egentligt polisuppdrag om det i situationen uppdagas att det finns en fara som är allvarlig och överhängande och där det krävs polisens omedelbara ingripande med stöd av polislagen. I dessa fall blir handräckningen subsidiär i förhållande till polisuppdraget, vilket också medför att polisen ensam ansvarar för åtgärderna.

Kravet på att personen ska vara oförmögen att ta vara på sig själv hör ofta ihop med t.ex. berusningsgrad, vilket också oftast är den vanligaste orsaken till varför personen tas i förvar i syfte att skydda denne. Gripande och förande till polisstationen är inte självändamålet, vilket också understryks i bestämmelsen. Om faran kan avvärjas eller personen kan omhändertas på annat sätt ska det vara det främsta alternativet före gripande.

ålade ett vite om 10 000 euro om förfarandet upprepas. Åklagaren hade tidigare konstaterat att polismännen inte hade agerat på ett sätt som skulle ha krävt inledande av förundersökning och tingsrätten hade dömt kvinnorna till bötesstraff för motstånd mot tjänsteman respektive tredska.

³⁷ JO:s avgörande 1317/4/11 är intressant med tanke på tillämpningen av bestämmelsen. I fallet hade polisen gått in i en lägenhet för att gripa för brott misstänkta personer, medan man hade påträffat endast målsäganden. Polisen hade gripit målsäganden i syfte för att skydda denne för att inte bli utsatt för ytterligare ekonomiskt utnyttjande och hållit personen gripen i 23 timmar. JO konstaterade att det inte förelåg skäl för ett sådant gripande och gav en anmärkning om lagstridigt förfarande åt det befäl som hade beslutat om gripandet samt föreslog kompensation åt målsäganden.

³⁸ Rantanen 2003, s. 76.

I bestämmelsens andra moment stipuleras om behandling av personer under 18 år samt om begränsningar som gäller gripandets tidsfrister. Av momentet framgår igen vikten av att skydda den personliga integriteten till det yttersta, då man särskilt nämner att en person under 18 år ska utan dröjsmål överlämnas till sin vårdnadshavare eller om detta inte är möjligt, till barnskyddsmyndigheten. "Utan dröjsmål" ska tolkas strikt när det gäller unga personer, dvs. polisen ska agera aktivt med att hitta ett alternativt placeringsställe särskilt för minderåriga och i regel ska de inte förvaras hos polisen. Denna tolkning får också stöd av justitieombudsmannens avgörande från 31.12.2018³⁹ som behandlas noggrannare i samband med handräckning till socialvårdsmyndigheterna i kapitel 4.2.3. Som vid andra gripanden ska personen släppas fri genast då det inte längre finns förutsättningar för gripandet, men senast efter 24 timmar. När det gäller skydd av person finns dock möjligheten att en person som inte har frigetts före klockan 20 får hållas kvar till klockan 08 följande morgon. Enligt stadgandet ska det finnas ett särskilt angeläget skäl för att skydda personens liv eller hälsa och dessutom ett krav på att personen saknar bostad eller nattlogi eller skälet är särskilt angeläget av någon annan motsvarande orsak. Det är skäl att påpeka att det inte handlar om frihetsberövande mot personens vilja i fall där personen själv begärt om skydd och övernattnings hos polisen. Dessa fall torde kunna tolkas i enlighet med polislagens 1 § om biståndsskyldighet, dock så att det är skäl att utreda även andra alternativ för förvaring än polisens utrymmen.⁴⁰

2.2.3.2 Ingripande i persons integritet och frihet

I polislagens 2 kap. 10 § stipuleras om skydd mot brott och störande beteende. Enligt bestämmelsens första moment har en polisman rätt att avlägsna en person från en plats om det på grund av personens hotelser eller övrigt uppträdande finns en grundad anledning att anta eller utifrån personens tidigare uppträdande är sannolikt att personen kommer att göra sig skyldig till ett brott mot liv, hälsa, frihet eller hemfrid eller till ett egendomsbrott eller kommer att orsaka störning som är betydande eller en överhängande fara för allmän ordning och säkerhet. Bestämmelsens andra moment ger möjlighet till att gripa personen för högst 24

---

³⁹ JO/5572/2017.

⁴⁰ Se också Rantanen 2003, s. 75.

timmar om inte avlägsnandet är en tillräcklig åtgärd. För att kunna gripa krävs en sannolikhetsgrund och gripandet ska upphöra genast då inte är sannolikt att personen längre kan göra sig skyldig till ett brott eller orsaka störning eller fara. Bestämmelsen är central med tanke på det som tidigare beskrivits om polisens huvuduppgift att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Bestämmelsen ger konkreta befogenheter i situationer där den allmänna ordningen och säkerheten störs.

Spjälkar man upp bestämmelsen ytterligare ser man att den är tudelad vad gäller åtgärderna. I första hand ska man avlägsna en person som uppför sig på ett i bestämmelsen nämnda sätt, i enlighet med polislagens 1 kap. 6 § genom råd, uppmaning eller befallning. Detta medför att polisen ska bedöma om en lindrigare form av ingripande är tillräcklig innan man eventuellt konstaterar att ett gripande är nödvändigt för att kunna avvärja faran eller störningen. Ytterligare kan man konstatera att stadgandet innehåller olika bedömningar, dvs. det ska finnas en *grundad anledning att anta* att personen agerar på ett visst sätt eller så kan man göra bedömningen på basis av *tidigare uppträdande*.⁴¹ Detta betyder att bedömningen alltid är från fall till fall och kan också till en del vara beroende av den polisman som bedömer. Polis mannen ska också kunna bedöma hur sannolikt det är att gärningen förverkligas.⁴² En liknande bedömning krävs också av den som begär handräckning, t.ex. i fall där man befarar att tjänsteutövningen hindras. För att polisen ska kunna göra en bedömning om handräckningen kan godkännas ska det finnas ett underlag för beslutet. Även om handräckningen har godkänts, gör polis patrullen ännu en egen bedömning på basis av den information som framkommer på platsen i fråga om val av förfarandesätt.

Om inte avlägsnade är en tillräcklig åtgärd har polisen möjlighet att gripa personen. Återigen görs bedömningen på en sannolikhetsgrund, som på något sätt borde vara förankrat i något konkret agerande eller grunda sig på annan väsentlig information. De fall är oftast tydliga där man först avlägsnat den störande personen och denne återvänder till platsen och fortsätter störandet trots tidigare tillsägelse. Det finns

---

⁴¹ Om resonemang kring de olika begreppen och innehåll se Rantanen 2003, ss. 84–86.

⁴² Mer om argumentationen kring sannolikhetsgrunder se Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, ss. 607–608.

också fall där de högsta laglighetsövervakarna har konstaterat brister i grunderna för gripande vid användning av stadgandet i fråga.⁴³

Enligt 2 kap. 10 § 3 mom. kan polisen skydda en person eller bevaka en plats för att förebygga eller avbryta ett sådant brott som avses i 1 mom., dvs. brott mot liv, hälsa, frihet, hemfrid och egendomsbrott. För att belysa vad som avses med momentet måste man söka svaret från lagens förarbeten. I förarbetena nämns att en person kan skyddas t.ex. genom att han eller hon placeras på en viss plats som reserverats för skyddsåtgärder eller så kan det vara fråga om att förhindra våldshandlingar i samband med äktenskapsgräl.⁴⁴ Bestämmelsen anger inte på vilket sätt personen ska skyddas i praktiken, men i förarbetena konstateras att skyddsåtgärder vidtas i allmänhet på begäran av den person som känner sig hotad.⁴⁵ Då syftet är bl.a. att förhindra våldshandlingar kan exempel på polisens åtgärder vara t.ex. utfärdande av temporärt besöksförbud eller transport till ett skyddshem.

Polisen har rätt att ingripa i en persons integritet och frihet i situationer där en genomsökning för gripande av en person behöver genomföras. I enlighet med polislagens 2 kap. 4 § 1 mom. har en polisman rätt att företa husrannsakan eller platsgenomsökning för att få tag på en person som ska hämtas till polisundersökning.⁴⁶ Vid husrannsakan eller platsgenomsökning ska följas vad som föreskrivs i tvångsmedelslagens (806/2011) 8 kapitel. Då det är fråga om ett ingripande i ett starkt skyddat område ska beslutet fattas av en polisman som hör till befälet, vilket också särskilt påpekas i 4 § 2 mom. En annan polisman kan utan beslut från befäl företa genomsökningen enbart när ärendet är brådskande och det är nödvändigt att genomsökningen företas omedelbart. I bestämmelsens 3 mom. nämns handräckning skilt. Enligt momentet har polisen rätt att agera på samma sätt då den ger enligt lag en annan myndighet handräckning för gripande av person. Också i det fallet ska en polisman som hör till befälet besluta om genomsökningen.

---

⁴³ Se t.ex. JO 2890/4/06 och JO 2888/4/06, (de s.k. Smash Asem-fallen) samt JO 3824/4/2006.

⁴⁴ RP 224/2010, s. 68 och s. 70.

⁴⁵ RP 224/2010, s. 82.

⁴⁶ Om polisundersökning stipuleras i polislagens (872/2011) 6 kap.

Som ett sista stadgande i polislagens 2 kapitel vad gäller personers integritet och frihet behandlas 3 § om gripande av efterlysta. Enligt stadgandet har en polisman rätt att gripa en efterlyst som ska häktas eller tas i förvar. Efterlysningen ska vara utfärdad av en behörig myndighet. Oftast är det fråga om efterlysningar som polismyndigheterna själva utfärdar, men efterlysningar från t.ex. domstolen och brottpåföljdsmyndigheten är också vanliga. En efterlysning utfärdas inte enbart i fråga om personer som ska häktas eller tas i förvar. En person som är efterlyst på annan grund än ovan nämnda kan enligt 3 § 2 mom. gripas om personen inte iakttagit polisens uppmaning att infinna sig på en polisstation eller någon annan plats där åtgärder som förutsätts enligt efterlysningen kan vidtas eller om det är sannolikt att personen försöker undgå den åtgärd som nämns i efterlysningen. Dessa fall handlar t.ex. om kallelse till förhör. Ett gripande som grundar sig på denna bestämmelse får dröja, om inte något annat föreskrivs i lag, högst sex timmar.

Bestämmelsen är intressant med beaktande av handräckningsaspekten. Även om det vid gripande av efterlysta inte är fråga om en direkt handräckningsbegäran, så innehåller befogenheten vissa komponenter av handräckning, såsom bl.a. ansvarsfördelningen mellan den som utfärdat efterlysningen och polisen som verkställer åtgärden i praktiken. Det är på den utfärdade myndighetens ansvar att efterlysningen är korrekt och att det finns en laglig grund för utfärdandet. Polisens roll är endast att genomföra de begärda åtgärderna och ansvaret kan inte överföras på polisen om t.ex. den som registrerat efterlysningen inte varit behörig att göra det eller om efterlysningen grundar sig på annat fel eller inte längre varit aktuell.

2.2.3.3 Inträde till och genomsökning av platser

Enligt grundlagens (731/1999) 10 § är var och ens privatliv, heder och hemfrid skyddad och genom lag kan föreskrivas om åtgärder som ingriper i hemfriden och som är nödvändiga för att de grundläggande fri- och rättigheterna skall kunna tryggas eller för att brott skall kunna utredas. För polisen betyder detta i praktiken att ett ingripande i hemfrid alltid ska grunda sig på lag. De hemfridsskyddade platserna definieras i strafflagens (39/1889) 24 kap. 11 §. Sådana platser är bostäder, fritidsbostäder och övriga utrymmen som är avsedda för boende. I stadgandet nämns

hotellrum, tält, husvagnar och fartyg som kan bebos, trappuppgångar i bostadshus samt gårdar som utgör de boendes privata område och de byggnader som är fast förbundna med sådana gårdar.

Polislagens 2 kap. 4–7 § stipulerar om de åtgärder som kan vidtas av polisen då den behöver tillträde till en plats eller ett utrymme. Denna rätt har polisen också i fråga om handräckning som görs för att bistå en annan myndighet som har befogenheter att tillträda ett hemfridsskyddat område. Om skydd av hemfrid och offentlig frid stadgas specifikt i polislagens 2 kap. 5 §. En polisman har rätt att på begäran av innehavaren (eller dennes företrädare) av ett utrymme eller en plats som åtnjuter skydd av hemfrid avlägsna en person som utan laglig rätt trängt sig in eller i smyg eller genom att ha vilselett någon annan har tagit sig in eller gömt sig där eller som inte lytt en befallning att avlägsna sig. En polisman har också rätt att från ett utrymme eller en plats avlägsna en person som lovligen uppehåller sig där om personen stör andras hemfrid eller på något annat sätt orsakar betydande störning och det finns en grundad anledning till att befara att störningen upprepas. Om inte ett avlägsnande är tillräckligt har en polisman rätt att gripa personen och hålla denne i förvar endast så länge som det är sannolikt att störningen upprepas, men dock högst 12 timmar efter gripandet.

Samma skydd gäller också för offentlig frid. Enligt strafflagens 24 kap. 3 § är sådana offentliga platser ett ämbetsverk, en affärslokal, ett kontor, en produktionsinrättning, en möteslokal eller någon annan motsvarande lokal eller byggnad eller på en sådan byggnads omgärdade gårdsområde, ett kasernområde eller annat område som är i försvarsmaktens eller gränsbevakningsväsendets användning och där det enligt beslut av behörig myndighet är förbjudet att röra sig. Det som skiljer sig platser som omfattas av offentlig frid från hemfridsskyddade platser är att det specifikt nämns i strafflagens 24 kap. 3 § 2 mom. att som brott mot offentlig frid anses inte en gärning som föranlett endast en liten olägenhet. Ur formuleringen torde kunna utläsas att en plats som skyddas av hemfrid åtnjuter ett starkare skydd än en plats som omfattas av offentlig frid. Polisens befogenheter är fortfarande de samma oberoende om platsen är skyddad av hemfrid eller offentlig frid, men tröskeln för ingripande kan variera beroende på platsen.

Polisens tillträde och genomsökning till dessa platser regleras i polislagens 2 kap. 6 §. Enligt stadgandets första punkt har polisen rätt att få tillträde till ett utrymme eller annan plats som omfattas av hemfrid eller offentlig frid eller till en annan plats som allmänheten inte har tillträde till eller till ett fordon om det finns en grundad anledning till att befara att gärningen eller händelsen äventyrar liv, hälsa eller personlig frihet eller orsakar betydande skada på egendom eller miljön och gärningen eller händelsen är omedelbart överhängande eller pågående. Polisen har rätt till tillträde och genomsökning också i fall där någon är i behov av omedelbar hjälp p.g.a. ett brott som redan begåtts eller en olyckshändelse som redan inträffat eller av någon annan motsvarande orsak (PolL 2 kap. 6 § 1 mom. 2 p.) eller om en avliden påträffas vid genomsökningen (PolL 2 kap.6 § 1 mom. 3 p.).

I stadgandet framhävs det starka skyddet. Polisen har inte rätt till tillträde om inte kriterierna uppfylls och särskild uppmärksamhet fästs vid att gärningen eller händelsen är *omedelbart överhängande eller pågående*. Vad gäller första punkten finns en ytterligare förutsättning om att åtgärden ska vara nödvändig för att en fara eller skada ska kunna avvärjas eller för att sprängämnen, vapen eller andra farliga ämnen eller föremål ska kunna eftersökas och tas om hand. I bestämmelsens 3 mom. stipuleras ytterligare att i andra än brådskande fall krävs det för tillträde till ett utrymme som används för stadigvarande boende ett förordnande av en polisman som hör till befälet. Detta är i linje med vad som stipuleras i tvångsmedelslagen om husrannsakan (TvML 8 kap. 15 §). Det intressanta i tolkningen av bestämmelsen ligger i hur brådskande situationen är. I nuläget då ett ansvarigt befäl alltid finns tillgänglig per telefon sker beslutsfattande snabbt. I fall där polismannen själv beslutar om åtgärden ligger ansvaret på den enskilda polismannen om ärendets skyndsamhet ifrågasätts.

I polislagens 2 kapitel har år 2017 (625/2017, 1.12.2017) tillfogats en ny 6a § som stipulerar om tillträde till och genomsökning av hemfridsskyddade platser för att säkerställa verkställigheten av beslut om temporärt omhändertagande av skjutvapen. Enligt lagrummet gäller det temporära omhändertagandet skjutvapen, vapendelar, patroner och särskilt farliga projektiler i fall där det finns anledning att misstänka att den person som innehar föremålen inte kommer att följa beslutet och överlämna föremålen och då åtgärden är nödvändig för att skydda liv och hälsa. I fråga om

dessa situationer kan en polisman inte själv besluta om tillträde, utan åtgärden kräver ett förordnande av en polisman som hör till befälet.

Vid vidtagande av en åtgärd i enlighet med polislagens 2 kap. 4–6 och 6a § får ett rum, en förvaringsplats eller något annat objekt för åtgärden vid behov öppnas med våld och efter att åtgärden avslutats ska objektet stängas på ett lämpligt sätt enligt polislagens 2 kap. 7 §. Denna bestämmelse ger grunden till att också vid handräckning utöva samma befogenheter i fall där man behöver tillträde till ett utrymme som inte kan öppnas på annat sätt än med våld.

2.2.3.4 Avspärrning av platser och områden samt åtgärder i anknytning till folksamling eller fordon

En polisman från spärra av, stänga eller utrymma platser och områden som är i allmänt bruk eller förbjuda och begränsa trafiken enligt polislagens 2 kap. 8 §. Detta kan göras om det behövs för att upprätthålla allmän ordning och säkerhet, för att trygga polisundersökning eller för att trygga åtgärder på en olycksplats eller för att skydda den personliga integriteten hos den som är föremål för en åtgärd eller egendom som är i fara. Enligt stadgandets andra moment får en polisman på order av en polisman som hör till befälet och i brådskande fall också utan order spärra av eller utrymma ett område som omfattas av hemfrid eller offentlig frid. Utgångspunkten är då att det är nödvändigt för att avvärja en fara som omedelbart hotar liv eller hälsa och om de som finns på området inte annars kan skyddas. Avspärrningen eller avstängandet kan göras på olika sätt, t.ex. genom rep, band, bommar, staket eller användning av polismän. I fråga om avspärrning är det skäl att beakta de allmänna polisrättsliga principerna.

En polisman får också förbjuda eller begränsa flyttning av föremål eller bestämma att föremål ska flyttas på en plats eller ett område som är i allmänt bruk om det behövs för tryggandet polisundersökning, eller också ifråga om ett hemfridsskyddat område om åtgärden behövs för att avvärja fara för liv och hälsa eller för att skydda egendom (PolL 2:8,4). Vad gäller fordon kan en polisman enligt polislagens 2 kap. 11 § befälla att ett fordon ska stoppas, flytta ett fordon eller befälla att det ska flyttas om det är

motiverat för att "fullgöra polisens uppgifter". I fråga om folksamling har en polisman rätt enligt polislagens 2 kap. 9 § att befälla att en folksamling ska skingra sig eller flytta på sig om folksamlingen äventyrar allmän ordning och säkerhet eller hindrar trafiken. Samma rätt gäller i fall där personer i folksamlingen uppträder hotfullt eller annars på ett sådant sätt att det är sannolikt att de kommer att göra sig skyldiga till brott mot liv, hälsa, frihet eller hemfrid eller till egendomsbrott. Polisen kan genom maktmedel skingra folksamlingen och också för högst 12 timmar gripa personer som tredskas.

I lagen finns ingen direkt definition på vad som avses med en folksamling och en sådan kan inte heller avläsas från lagens förarbeten. I lagens förarbeten framhävs dock envars individuella ansvar och det är nödvändigt att bedöma folksamlingens uppträdande med utgångspunkt i de enskilda medlemmarnas agerande.⁴⁷ Allmänt kan konstateras att en folksamling måste bestå av fler än en handfull personer för att kunna definieras som en egentlig folksamling.⁴⁸ Det kan ytterligare tilläggas att i lagen om sammankomster (530/1999) föreskrivs närmare om åtgärder som gäller anvisande av plats (10 §), polisens uppgifter (19 §), polisens anvisningar och föreskrifter (20 §), avbrytande och avslutande av en allmän sammankomst (21 §) och hindrande, avbrytande och avslutande av en offentlig tillställning (22 §).

2.2.3.5 Övriga befogenheter enligt polislagens 2 kapitel

Med säkerhetsvisitation avses en polismans rätt i samband med gripande, anhållande, häktning, tagande i förvar och andra åtgärder som riktar sig mot den personliga friheten att kontrollera vad en person har i sina kläder eller annars på sig eller i medhavda saker. Säkerhetsvisitationen kan göras i enlighet med polislagens 2 kap. 12 § för att förvissa sig om att personen inte innehar föremål eller ämnen med vilka denne kan äventyra sin förvaring eller utsätta sig själv eller andra för fara. I samband med ett tjänsteuppdrag får en polisman kroppsvisitera en person för att hitta sådana föremål eller ämnen, men också i andra fall när det finns en grundad anledning med tanke på tryggheten av polismannens arbetssäkerhet eller fullgörande av

---

⁴⁷ RP 224/2010, ss. 20–21.

⁴⁸ Se Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 635.

tjänsteuppdraget. Vid behov kan farliga föremål och ämnen fräntas från den visiterade. I polislagens 2 kap. 12 a § stipuleras särskilt om säkerhetsvisitation vid vissa tillställningar och om verkställandet av säkerhetsvisitation i 13 §.

I 14 § stipuleras om omhändertagande av farliga föremål och ämnen. Polisen har rätt att tillfälligt ta hand om sprängämnen och andra farliga föremål och ämnen, om innehavaren med hänsyn till sin ålder, sitt berusnings- eller sinnestillstånd eller andra omständigheter med fog kan misstänkas orsaka överhängande fara för allmän ordning och säkerhet. Polisen har också en skyldighet att ta hand om sprängämnen som innehas i strid med övrig lagstiftning om innehavaren gör en anmälan till polisen om sprängämnena eller överlämnar dem till polisen. Hanteringen av omhändertagen egendom regleras i 15 §.

En polisman har också rätt enligt polislagens 2 kap. 16 § ta fast och som en sista utväg avliva ett djur som orsakar fara för människors liv eller hälsa eller betydande skador på egendom eller allvarligt äventyrar trafiken. Ett djur får också avlivas i fall där det skulle innebära uppenbar grymhet mot djuret att hålla det vid liv. I lagens förarbeten konstateras att avlivandet är en sista utväg och med det avses att eventuella alternativ till avlivande måste i tillräcklig utsträckning utredas med beaktande av förhållandena i det enskilda fallet.⁴⁹ Vid handräckning kan beskrivna situationer uppstå då polisen bistår t.ex. en veterinär vid dennes tillsynsuppgift. I det fallet torde det inte finnas oklarheter i fråga om nödvändiga åtgärder då veterinären är sakkunnig inom området.

De ovan beskrivna polisens befogenheter får användas även i fråga om handräckning. Såsom tidigare har nämnts utökas inte polisens befogenheter i en handräckningssituation, vilket är viktigt för polisen att minnas. Det är också av vikt att den som begär handräckning känner till polisens befogenheter, för att på så sätt undvika missförstånd i fråga om eventuella olika förväntningar om utförandet av handräckningen. En av de viktigaste befogenheterna som polisen har är rätten att använda maktmedel enligt polislagens 2 kap. 17 §. Då detta stadgande är ytterst

---

⁴⁹ RP 224/2010, s. 85.

viktig, inte enbart med tanke på handräckning, behandlas bestämmelsen i anknytning till kapitel 3 om tvångsåtgärder.

2.3 Polisrättsliga principerna

2.3.1 De allmänna förvaltningsrättsliga principerna

De rättsliga principerna har en stor betydelse vid myndighetsutövning och de ska beaktas i myndigheternas all verksamhet. Därav är en kort beskrivning av principerna av vikt, eftersom de också ska beaktas vid handräckning myndigheter emellan. De polisrättsliga principer som räknas upp i polislagens 1 kapitel är 1) proportionalitetsprincipen, 2) principen om minsta olägenhet samt 3) principen om ändamålsbundenhet. De polisrättsliga principerna tangerar till en del också förvaltningslagens (434/2003) 6 § rättsprinciper, de s.k. allmänna förvaltningsrättsliga principerna, vilka självfallet också ska beaktas vid utförande av polisuppgifter.⁵⁰ Ur förvaltningslagens stadgande kan avläsas principen om jämlikhet, principen om ändamålsbundenhet, objektivitetsprincipen, proportionalitetsprincipen och tillitsprincipen.

Kravet på jämlikhet betyder i praktiken att myndigheterna ska bemöta jämlikt de personer som utträttar ärenden hos myndigheten, dvs. människor ska behandlas på samma sätt i likadana situationer. Principen om jämlikhet är dock en princip som grundar sig på jämförelse av olika situationer som sällan är helt likadana.⁵¹ Svårigheten vid tillämpningen av principen är att situationerna sällan är helt identiska och i praktiken måste man ofta avvika från kravet på jämlikhet på grund av s.k. godtagbara grunder.⁵² Detta betyder således att bedömningen av situationen är i sista

---

⁵⁰ Det är skäl att påpeka att förvaltningslagen (434/2003) inte tillämpas på förundersökning eller polisundersökning enligt förvaltningslagens 4 §.

⁵¹ Se Kulla 2015, s. 96, och Mäenpää 2018, ss. 155–156.

⁵² Enligt Kulla 2015, ss. 97–100, är regleringen av principen komplicerad då alla enligt grundlagens 6 § 1 mom. är lika inför lagen och enligt 2 mom. får ingen särbehandlas. Därtill finns särskilda bestämmelser om förbud mot diskriminering i diskrimineringslagen (1325/2014) men också bestämmelser om positiv särbehandling.

hand beroende av den som fattar beslutet i ärendet och hur denne har uppfattat helheten.⁵³

Med principen om ändamålsbundenhet avses i förvaltningsrättsligt sammanhang att myndigheten ska enligt förvaltningslagens 6 § använda sina befogenheter enbart för syften som är godtagbara enligt lag. Vid bedömningen av principen om ändamålsbundenhet klargörs först vilken beslutanderätt, eller annan behörighet, en myndighet har och därefter bedöms om myndigheten har faktiskt agerat inom ramen för dessa.⁵⁴ Principen om ändamålsbundenhet anses numera innehålla också ett allmänt förbud mot att missbruka behörigheten överlag.⁵⁵ Till denna behörighet anses höra element i fråga om offentlig makt, förverkligande av offentlig service, besluts- och prövningsrätt, åligganden i fråga om förfarande, myndighetsställning samt den anmärkningsvärda eller bestämmande ställning som myndigheten har vid erbjudande av en tjänst.⁵⁶

Kravet på objektivitet betyder att myndighetens verksamhet och beslutsfattande inte får grunda sig på osakliga eller för förvaltningsförfarande annars främmande grunder.⁵⁷ Objektivitetsprincipen genomsyrar hela myndighetsverksamheten, både substansen och förfarandet. Detta betyder inte enbart objektivitet vad gäller beslut och hur de har motiverats, utan också objektivitet i enskild tjänstemans agerande. Inom förvaltningen är objektivitet ett allmänt krav och en målsättning, som ökar verksamhetens legitimitet och tillit.⁵⁸ För att ytterligare förstärka principen i praktiken har man infört reglering om t.ex. tjänstebrott, tjänstemäns bisysslor, förbud mot mutor och jävsgrunder.⁵⁹

---

⁵³ Enligt Rantanen 2003, s. 61 kan bedömningen i sista hand grunda sig på polismannens världsbild och värdegrund.

⁵⁴ För flertal exempel, se Kulla 2015, s. 101.

⁵⁵ Mäenpää 2018, s. 161 kallar det för "*toimivallan väärinkäyttökielto*".

⁵⁶ Se Mäenpää 2018, s. 161. I praktiken är det dock svårt att entydigt definiera vad som är godtagbara syften och de tillåtna gränserna.

⁵⁷ Mäenpää 2018, s. 163.

⁵⁸ Kulla 2015, s. 105. Se också Mäenpää 2018, s. 164.

⁵⁹ Enligt Kulla 2015, s. 105, har införandet av specialreglering medfört att principen tillämpas sällan i praktiken som en allmän rättsprincip i sig utan med utgångspunkt i specialstadganden.

Med proportionalitetsprincipen, som en allmän förvaltningsrättslig princip, avses att myndigheten ska ställa sin åtgärd och styrkan av den i relation till dess ändamål, eller det syfte som eftersträvas, på ett sådant sätt att den enskildas rätt begränsas så lite som möjligt.⁶⁰ Proportionalitetsprincipen kan spjälkas upp ytterligare i olika krav, dvs. krav på lämplighet, nödvändighet och skälighet och dessa krav har även tagits i beaktande vid lagstiftningspraxis.⁶¹

Tillitsprincipen är anknuten till rättssäkerhet och krav på kontinuitet och konsekvens i myndighetsförfarandet samt till beslutens rättskraft och varaktighet, förbud mot retroaktivitet och skydd av godtro.⁶² Enligt förvaltningslagens 6 § ska åtgärderna skydda förväntningar som är berättigade enligt rättsordningen. Enligt lagens förarbeten är den centrala innebörden av tillitsskyddet att den enskilde måste kunna lita på att myndigheternas verksamhet är laglig och felfri och på att förvaltningsbesluten står fast.⁶³ För myndigheterna betyder det bl.a. att myndigheterna har en skyldighet att följa rättskällor som är rättsligt bindande, följa beslut som fattats samt löften som getts, följa riktlinjer som fastställts för tolkning och tillämpning, följa domstolars beslut samt förbud mot att retroaktivt fatta beslut eller utföra åtgärder.⁶⁴

Kort kan konstateras att polisverksamheten omfattas även i övrigt av de krav som ställs på god förvaltning enligt förvaltningslagens 2 kapitel. Det är inte enbart de allmänna förvaltningsrättsliga principerna som ska följas, utan i verksamheten ska beaktas även serviceprincipen och kravet på adekvat service (7 §), rådgivning (8 §), kravet på gott språkbruk (9 §) samt samarbete mellan myndigheter (10 §). I förvaltningslagens 10 § stadgas för övrigt om myndigheternas skyldighet att inom ramen för sin behörighet och i den omfattning som ärendet kräver främja samarbete mellan myndigheter och varje myndighet ska också på andra myndigheters begäran bistå dessa i skötseln av en förvaltningsuppgift. Stadgandet markerar skillnaden

---

⁶⁰ Kulla 2015, s. 106. Enligt Kulla innehåller principen en vederbörlig måttstock, dvs. inte för mycket eller för lite, utan i rätt proportion.

⁶¹ Kulla 2015, s. 107. Se också Mäenpää 2018, ss. 165–166.

⁶² Kulla 2015, s. 109, och Mäenpää 2018, s. 170.

⁶³ RP 72/2002, s. 61.

⁶⁴ Mäenpää 2018, s. 170.

mellan samarbete och handräckning, som nämns skilt i 10 § 2 mom.⁶⁵ Enligt momentet föreskrivs om handräckning mellan myndigheter särskilt.

2.3.2 Proportionalitetsprincipen enligt polislagen

Med proportionalitetsprincipen avses som tidigare nämnts att åtgärderna samt den olägenhet som orsakas ska stå i proportion till det syfte som eftersträvas. Enligt polislagens 1 kap. 3 § ska polisens åtgärder kunna försvaras i förhållande till hur viktigt, farligt och brådskande uppdraget är, det mål som eftersträvas samt uppträdande, ålder, hälsa och andra motsvarande omständigheter som gäller den person som är föremål för åtgärden och andra omständigheter som inverkar på helhetsbedömningen av situationen. Som ett konkret uttryck för proportionalitetsprincipen kan anses vara polislagens 1 kap. 9 § om åtgärdseftergift och åtgärdsfördröjning. Enligt stadgandet har polisen rätt att avstå från en åtgärd om slutförandet av den kunde leda till ett oskäligt resultat i förhållande till det mål som eftersträvas.

Vid en mer detaljerad granskning av stadgandet om proportionalitetsprincipen kan konstateras att man ska bedöma hur försvarbar gärningen är. Helminen–Kuusimäki–Rantaeskola tar fram begreppet "skälighet" som synonym till försvarbarhet.⁶⁶ Försvarbarheten eller skäligheten kan inte vara i anknuten till polismannens personliga åsikt, utan som i bedömningen av störande av allmän ordning och säkerhet (se 2.1.1.) måste man se till tankesättet hos den s.k. medelnsnittsmänniskan eller den allmänna uppfattningen i samhället.⁶⁷ Ett vanligt exempel som beskriver bedömningen av proportionaliteten är en s.k. biljakt, där man måste beakta brottets allvarlighet i anknytning till den skada som eventuellt orsakas den som är föremål för åtgärden eller utomstående. Vid sådana fall ger också polislagens 1 kap. 9 § möjlighet att avstå från åtgärden. Beaktandet av proportionalitetsprincipen konkretiseras också särskilt vid användande av maktmedel. Det är även skäl att nämna att proportionalitetsprincipen tas upp också i förundersökningslagens (805/2011) 4 kap. 4 § samt i tvångsmedelslagens (806/2011) 1 kap. 2 §. På så sätt är

---

⁶⁵ Se RP 72/2002, s. 70.

⁶⁶ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 205. Se också Rantanen 2003, s. 64.

⁶⁷ Enligt Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 205, betonar ordet skälighet polisens skyldighet att bedöma proportionaliteten enligt den allmänna åsikt som råder i samhället just då.

systematiken enhetlig och vikten av principen framgår ur de tre viktigaste lagarna som reglerar polisens verksamhet.

Vid handräckning är beaktande av proportionalitetsprincipen en självklarhet. Polisen bedömer i situationen vilka åtgärder som vidtas vid handräckningen och hur de står i förhållande till uppdraget eller det resultat som eftersträvas. I de fall att den som begär handräckning kräver åtgärder som polisen anser att strider mot proportionalitetsprincipen ska polisen avstå från åtgärden och agera enligt sin egen bedömning.

2.3.3 Principen om minsta olägenhet enligt polislagen

Med principen om minsta olägenhet (PolL 1 kap. 4 §) avses att man genom polisens åtgärder inte får ingripa i någons rättigheter i större utsträckning och ingen får orsakas större skada eller olägenhet än vad som är nödvändigt för att utföra uppdraget. Utgångspunkten är att man kan välja det rätta verktyget för situationen vid rätt tidpunkt med beaktande av det uppdrag man utför, vilket ofta aktualiseras också vid en handräckning i fråga om vilken metod är den lämpligaste som ska användas. I praktiken betyder detta t.ex. att en person som gripits ska släppas genast då det inte föreligger skäl att hålla denne i förvar eller att man vid användning av maktmedel använder den metod som orsakar minsta olägenhet med tanke på att uppdraget blir utfört. I vissa fall kan det således betyda att polisen inte kan välja det mest effektiva eller snabbaste metoden. Principen hör också ihop med utövandet av offentlig makt, dvs. även om polisen skulle ha makt att genomföra någon åtgärd så måste man avstå från den med hänvisning till principen om minsta olägenhet.⁶⁸ Principen om minsta olägenhet nämns också särskilt i förundersökningslagens 4 kap. 5 § och tvångsmedelslagens 1 kap. 3 §.

---

⁶⁸ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 207 poängterar att det inte får vara fråga om bestraffning.

2.3.4 Principen om ändamålsbundenhet enligt polislagen

Polislagens 1 kap. 5 § om principen om ändamålsbundenhet är kort. Enligt stadgandet får polisen utöva sina befogenheter endast i föreskrivna syften. Då polisens befogenheter är omfattande och starkt ingripande i människors grundläggande rättigheter betonas i stadgandet vikten av att befogenheterna får användas enbart till det ändamål som hör till åtgärden i fråga. Bestämmelsen kan inte tolkas analogiskt. I polislagens förarbeten konstaterar man att principen hör nära ihop med grundlagens 2 § 3 mom. och då polisen i sin verksamhet kan göra "synnerligen kännbara ingrepp i personers rättsliga ställning" understryks betydelsen av att polisen följer lagen.⁶⁹ Som ett allmänt exempel vid polisutbildningen, som också Helminen–Kuusimäki–Rantaeskola hänvisar till, beskrivs att man vid stannandet av en bil inte kan be chauffören visa varningstriangeln i syfte att kontrollera vad det eventuellt finns för annan egendom i bakluckan.⁷⁰ Även om principen om ändamålsbundenhet inte särskilt nämns i förundersöknings- och tvångsmedelslagen, såsom de två ovan behandlade principerna, gäller principen om ändamålsbundenhet all polisär verksamhet, också användningen av befogenheter vid förundersökning och i samband med användning av tvångsmedel.⁷¹

Principen om ändamålsbundenhet är intressant också vid handräckning, t.ex. vid tillträde till en plats. Vid en handräckning bistår polisen en annan myndighet och polisen ska koncentrera sig på att utföra handräckningsuppgiften. Å andra sidan har polisen en skyldighet att reagera om det t.ex. i den lägenhet man har tillträtt på basis av handräckningsbegäran uppdragas ett synligt brott. Detta torde inte vara i strid med principen om ändamålsbundenhet då det uppstår en skyldighet för polisen att agera vid en situation som förändras till ett egentligt polisuppdrag. Däremot kan polisen inte använda en handräckning till sina egna syften, t.ex. genom att öppna lådor eller skåp med avsikt att finna narkotika, utan i dessa fall ska det finnas en egen lagstadgad grund för husrannsakan enligt tvångsmedelslagen.

---

⁶⁹ RP 224/2010 s.18.

⁷⁰ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 208. Ytterligare betonas att polisen inte får sträva till att utvidga sina faktiska lagliga rättigheter genom att stöda sig till medborgarens samtycke då polisens auktoritetställning är en sådan att medborgaren inte kan förutsättas ens veta vad allt polisen enligt lag har rätt att göra.

⁷¹ RP 224/2010 s. 76.

3 Tvångsåtgärder

3.1 Definition av tvångsåtgärder

Med tvångsåtgärder avses allmänt åtgärder som riktas mot en person mot dennes vilja. Sådana åtgärder är t.ex. frihetsberövande som grundar sig på stadganden i polislagens 2 kap. eller isolering enligt 63 § i lagen om smittsamma sjukdomar (1227/2016). Tvångsåtgärder kan också riktas mot egendom eller förmögenhet. I sådana fall kan tillsynsmyndigheten t.ex. enligt 15 § i lagen om transport av farliga ämnen (719/1994) förbjuda transport av farligt ämne och att ämnet lossas på första lämpliga plats eller avbryta täktverksamhet enligt 15 § i marktäcktslagen (555/1981).

Då all utövning av offentlig makt ska enligt grundlagens 1 kap. 2 § 3 mom. grunda sig på lag ska följaktligen också användning av tvångsåtgärder grunda sig på lag och genomföras på ett sätt som lagen tillåter. Härvid används begreppet förvaltningstvång. Förvaltningstvång brukar indelas i indirekta eller direkta tvångsverkställighetsmedel.⁷² I fråga om indirekta tvångsverkställighetsmedel är det fråga om åtgärder där man försöker få den part som ålagts utföra åtgärden att genomföra åtgärden eller att avsluta den förbjudna verksamheten, medan det vid direkt tvångsverkställighetsmedel är en myndighet som genomför åtgärden, oftast polisen.⁷³ Enligt Kulla är hot om tvång på så sätt indirekt att syftet i första hand är att få parten att fullgöra sin skyldighet, medan myndigheten sedan kan vidta direkta tvångsåtgärder enligt i lag stadgade förutsättningar.⁷⁴ Hot om vite används allmänt i fråga om att "tvinga" fram en åtgärd. Viteslagen (1113/1990) är den allmänna lag som tillämpas inom förvaltningen i situationer där ett åläggande eller förbud, som har utfärdats av en myndighet förenas med vite (viteslagen 1 § 1 mom.). Enligt 1 § 2 mom. tillämpas viteslagen även när hot om tvångsutförande eller hot om avbrytande föreläggs och när ett beslut har fattats om att hotet ska verkställas. Lagen ger möjlighet till tre förfarandesätt, dvs. vite, hot om tvångsutförande och avbrytande.

---

⁷² Mäenpää 2018, s. 208.

⁷³ Se Husa – Pohjolainen 2002, s. 240. Även Mäenpää 2018, s. 209.

⁷⁴ Se Kulla 2015, ss. 344–345.

Genom dessa förfarandesätt försöker man effektivera verkställigheten av en skyldighet.⁷⁵

Vite kan enligt viteslagens 6 § föreläggas genom att parten åläggs att uppfylla huvudförpliktelsen vid vite. Vitet kan föreläggas till ett visst belopp eller så att storleken bestäms på basis av tid, s.k. löpande vite. Enligt lagens 7 § får vite riktas endast mot en part som har en rättslig och faktisk möjlighet att uppfylla huvudförpliktelsen och om parterna är flera, ska ett särskilt vite föreläggas var och en av parterna. Beaktande av de rättsliga principerna vid föreläggande av vite framkommer ur lagens 8 § där man stadgar om att vitesbeloppet ska bestämmas med beaktande av huvudförpliktelsens art och omfattning, den förpliktades betalningsförmåga samt med beaktande av övriga omständigheter som inverkar på saken.

Hot om tvångsutförande föreläggs enligt viteslagens 14 § genom att ålägga parten att uppfylla huvudförpliktelsen "vid äventyr" att det som lämnats ogjort utförs på partens bekostnad, medan hot om avbrytande föreläggs genom att ett arbete eller någon annan verksamhet avbryts eller användning av en anordning eller av någon annan sak förhindras om inte parten uppfyller huvudförpliktelsen. Polisens handräckning nämns i viteslagens 16 § om ombesörjande av verkställigheten vid hot om tvångsutförande och avbrytande. Enligt stadgandet får den myndighet som beslutat om tvångsutförande eller avbrytande svara för utförandet eller avbrytandet genom att själv vidta de behövliga åtgärderna eller låta någon annan myndighet eller en enskild person vidta åtgärderna. I dessa situationer uppstår en skyldighet för polisen att ge handräckning, då det i stadgandet uttryckligen stadgas att polisen "skall härvid lämna den handräckning som behövs". Vid sådan handräckning har polisen också rätt att vid behov använda fysisk tvång, givetvis med beaktande av begränsningarna som gäller användning av maktmedel, som behandlas i stycket 3.2.4.

---

⁷⁵ Kulla 2015, s. 329, kallar dessa för *täytäntöönpanon tehosteet*, dvs. verkställighetens effektmedel.

3.2 Polisens tvångsåtgärder

3.2.1 Allmänt

Polisens befogenheter har behandlats tidigare i kapitel 2 som en allmän genomgång av polisens rättigheter och i samband med behandling av befogenheterna har också beskrivits situationer där polisen har rätt till ingripanden som riktar sig mot personer eller platser. En del av tvångsåtgärderna har således behandlats i samband med befogenheterna enligt polislagen och det finns inte skäl att upprepa det som tidigare nämnts. Däremot behandlas i det följande kort de tvångsåtgärder som förundersökningslagen och tvångsmedelslagen ger polisen möjlighet till, för att på så sätt få en övergripande förståelse för vilka olika metoder polisen kan använda sig av i sin verksamhet. Som ett eget stycke behandlas polisens användning av maktmedel, som är av väsentlig betydelse då man bedömer dess användning vid ett handräckningsuppdrag. Det är skäl att poängtera att det finns i annan lagstiftning stadganden som också ger möjlighet för polisen att utföra tvångsåtgärder, som t.ex. skjutvapenlagens (1/1998) 8 kapitel stadganden om omhändertagande av vapen samt förfarande vid omhändertagande av vapen eller t.ex. utlänningslagens (301/2004) stadganden om tagande i förvar, avvisning och utvisning.

3.2.2 Tvångsåtgärder enligt förundersökningslagen

Förundersökningslagen (805/2011) tillämpas vid förundersökning av brott, där syftet är att utreda om ett brott har skett och omständigheterna kring ett brott. Förundersökningen ligger som grund för åklagarens åtalsprövning. Förundersökningslagen definierar detaljerat hur polisen ska genomföra en förundersökning. De tvångsåtgärder som kan vidtas vid förundersökning behandlas närmast i förundersökningslagens 6 kapitel. Sådana är bl.a. hämtning till förundersökning enligt förundersökningslagens 6 kap. 2 §. Enligt stadgandet får en person som kallats till förundersökning och som utan godtagbar orsak underlåtit att lyda kallelsen hämtas till undersökningen. Det är möjligt att hämta en person också utan kallelse om personen är misstänkt för ett brott där följden är fängelse eller om

det är sannolikt att personen inte lyder en kallelse eller om det finns anledning att misstänka att personen efter att ha fått en kallelse kommer att försvåra förundersökningen genom att fly eller undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar förundersökningen.

En förundersökningstjänsteman kan enligt förundersökningslagens 6 kap. 3 § uppmana den som påträffats på en brottsplats eller i dess omedelbara närhet att stanna kvar på platsen eller omedelbart infinna sig på det närmaste lämpliga verksamhetsställe hos en förundersökningsmyndighet. Ifall personen utan godtagbar orsak vägrar iaktta uppmaningen eller man kan sannolikt befara att personen inte kommer att iaktta uppmaningen får tjänstemannen hindra personen från att avlägsna sig från platsen eller gripa personen och föra denne med sig för att höras. På samma sätt som stadgas i polislagen finns det tidsfrister för hur länge en tvångsåtgärd kan pågå enligt förundersökningslagen. Dessa framkommer ur förundersökningslagens 6 kap. 5 §. De vanligaste fallen vad gäller tvångsåtgärder som grundar sig på förundersökningslagen är hämtning vid ett ärende där en kallelse inte hörsammats. Vid tillämpningen av förundersökningslagen ska också beaktas de allmänna principer som räknas upp i förundersökningslagens 4 kap. 1–6 §§, dvs. objektivitetsprincipen, oskyldighetspresumtionen, rätten att inte medverka till utredningen av sitt brott, proportionalitetsprincipen, principen om minsta olägenhet samt finkänslighetsprincipen. Den viktigaste lagen som reglerar polisens tvångsåtgärder är dock tvångsmedelslagen, som behandlas härnäst.

3.2.3 Tvångsåtgärder enligt tvångsmedelslagen

Tvångsmedelslagen (806/2011) är som namnet säger den lag som reglerar de tvångsmedel som polisen får använda. De rättsliga principerna betonas genast i början av lagen, då de räknas upp i tvångsmedelslagens 1 kapitel. Dessa är proportionalitetsprincipen (2 §), principen om minsta olägenhet (3 §) och finkänslighetsprincipen (4 §). Dessa principer ska genomsyra hela processen vid användning av tvångsmedel. De tvångsmedel som framkommer ur tvångsmedelslagen är tvångsmedel som riktas starkt mot den personliga friheten såsom gripande, anhållande, häktning, häktningsarrest (2 kap.), begränsning av

kontakter (4 kap.), reseförbud (5 kap.) eller egendom, såsom kvarstad (6 kap.), och beslag (7 kap.). Tvångsmedel som inte egentligen kan kategoriseras som riktade mot frihet utan närmast mot integritetsskyddet är genomsökning av platser, utrustning eller personer (8 kap.). Övriga tvångsmedel är också 9 kapitlets tvångsmedel i samband med särskilda undersökningsmetoder såsom avspärning av utredningsplatser och utredningsobjekt (9 kap. 1 §), prov för att konstatera intag av alkohol eller andra berusningsmedel (9 kap. 2 §), upptagande av signalement (9 kap. 3 §) och bestämning och registrering av DNA-profiler (9 kap. 4 §). Hemliga tvångsmedel är uppräknade i tvångsmedelslagens 10 kapitel och skiljer sig till sin natur från de tidigare nämnda tvångsmedlen genom att den som tvångsmedlet riktar sig mot inte vet om det förrän i efterhand. Sådana tvångsmedel är teleavlyssning, inhämtande av information i stället för teleavlyssning, teleövervakning, inhämtande av basstationsuppgifter, systematisk observation, förtäckt inhämtande av information, teknisk observation såsom teknisk avlyssning, optisk observation, teknisk spårning och teknisk observation av utrustning samt inhämtande av identifieringsuppgifter för teleadresser eller teleterminalutrustning, täckoperationer, bevisprovokation genom köp, användning av informationskällor och kontrollerade leveranser. Kraven för att kunna använda dessa hemliga tvångsmedel är självfallet högre än för de tidigare nämnda "vanliga" tvångsmedlen och de är ofta också bundna till grövre brott. Det kan nämnas att även i polislagen finns ett skilt kapitel (5 kap.) för hemliga metoder för inhämtande av information på basen av polislagen. Förutsättningarna för användningen är att det genom metoden kan antas få information som behövs för förhindrande, avslöjande eller avvärjande av risk för brott (5 kap. 2 §).

3.2.4 Användning av maktmedel

Polisens rätt att använda maktmedel kräver en djupare granskning då det är relevant också med tanke på handräckningssituationer. Vid användning av maktmedel ingrips kraftigt i personens rättssfär och med tanke på var och ens rätt till liv, personlig frihet, integritet och självbestämmanderätt är det viktigt att förutsättningarna för myndigheternas rätt att använda maktmedel är stadgade i lag på ett exakt och

uttömmande sätt.⁷⁶ Grunden i myndigheters rätt att använda maktmedel finns i strafflagens (39/1889) 4 kap. 6 §, medan specialbestämmelserna om polisens rätt att använda maktmedel finns i polislagen. Strafflagens 4 kap. 6 § 1 mom. stipulerar om att det särskilt ska föreskrivas i lag om rätten att använda maktmedel för utförande av tjänsteuppdrag eller av någon annan därmed jämförbar orsak. I bestämmelsens 2 mom. fastställs förutsättningarna, dvs. att man när maktmedel används får tillgripa endast sådana åtgärder som är nödvändiga för att uppdraget ska kunna utföras och som utifrån en helhetsbedömning ska anses som försvarliga med beaktande av hur viktigt och brådskande uppdraget är, hur farligt motståndet är samt situationen i övrigt. Underförstått ska också de allmänna förvaltningsrättsliga principerna beaktas, likaså de polisrättsliga principerna.

Polislagens bestämmelse om användning av maktmedel efterliknar långt strafflagens bestämmelse. Enligt polislagens (872/2011) 2 kapitel 17 § 1 mom. får en polisman i tjänsteuppdrag använda sådana maktmedel som behövs och kan anses vara försvarliga för att bryta motstånd, avlägsna en person från en plats, gripa en person, hindra att en frihetsberövad flyr, avlägsna ett hinder, ingripa i ett modellflygplans eller ett obemannat luftfartygs färd eller förhindra ett överhängande brott eller någon annan farlig gärning eller händelse. Dessutom nämns särskilt att frågan om maktmedel kan försvaras ska bedömas utifrån hur viktigt och brådskande uppdraget är, hur farligt motståndet är, vilka resurser som står till förfogande samt de övriga omständigheter som är relevanta för helhetsbedömningen av situationen.⁷⁷ Användning av maktmedel är det sista alternativet, vilket också framkommer ur polislagens 1 kap. 6 § där man konstaterar att polisen ska i första hand genom råd, uppmaningar och befallningar sträva efter upprätthållande av allmän ordning och säkerhet. Hjälper inte dessa uppstår en rättighet att använda maktmedel. Med användning av maktmedel avses inte enbart användning av de maktmedelsredskap som räknas upp i polisförordningens (1080/2013) 10 § utan också användning av

---

⁷⁶ Se Kulla 2015, s. 345.

⁷⁷ En intressant aspekt är skillnaden mellan begreppen i den finländska polislagen och den svenska polislagen (SFS 1984:387). I Finland stipuleras om "användning av maktmedel", medan man i Sverige stadgar om "användning av våld". I Finland har man medvetet avstått ifrån att använda ordet våld (*väkivalta*) i samband med polisens verksamhet, sannolikt för att ordet upplevs som negativt. Mer om begreppet se Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 770.

t.ex. fysisk kraft och kontakt, som också oftast är det mest använda sättet vid en situation där maktmedel används.⁷⁸

Användning av maktmedel kräver för det första ett tjänsteuppdrag, vilket i sig kräver att tjänsteuppdraget ska grunda sig på lag och omfattas av polisens befogenheter.⁷⁹ Användning av maktmedel är inget självändamål och polismannen ska alltid vara berättigad till att utföra uppgiften där användning av maktmedel krävs.⁸⁰ Tjänsteuppdraget kan egentligen vara av vilken typ som helst, dvs. uppdrag som härrör sig till fältverksamhet, trafikövervakning eller brottsbekämpning. Tjänsteuppdraget kan också härröra sig till handräckning till annan myndighet eller privatpersoner. I dessa fall "lånar" man sina befogenheter till andra myndigheter, som inte har rätt att använda maktmedel, i situationer där den andra myndigheten möter motstånd eller där det är sannolikt att motstånd uppstår.⁸¹ För det andra ska användningen av maktmedel enligt stadgandet vara behövliga och kunna försvaras. Uppfylls inte dessa krav är det möjligt att polismannen har överskridit sina befogenheter. Man ska alltid kunna motivera användningen och valet av maktmedel och inom polisen rapporterar och statistikför man också polisens användning av maktmedel.

I bestämmelsen räknas också upp i vilket syfte maktmedel kan användas. Helminen–Kuusimäki–Rantaeskola har grupperat användningssyftet i tre grupper: 1) brytande av motstånd eller avlägsnande av hinder, dit också hör avlägsnande av en person, 2) gripande eller hindrande av flykt och 3) hindrande av brott eller annan farlig gärning eller händelse.⁸² Polisen möter ofta motstånd vid sina uppdrag och motståndet kan vara både aktivt eller passivt. Vid aktivt motstånd försöker målpersonen förhindra aktivt polisens åtgärder t.ex. genom att rikta slag eller sparkar, medan passivt motstånd kan vara t.ex. att sätta eller lägga sig ner och genom sin kroppsvikt förhindra polismannen i tjänsteuppdraget. Med avlägsnande av hinder avses t.ex. situationer där polisen bryter upp en dörr. Vid gripande eller förhindrande av flykt är

---

⁷⁸ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 768.

⁷⁹ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 768. Rantanen 2003, s. 112. Maktmedelsstadgandet är en befogenhetsnorm av andra graden, då det finns i grunden en norm som berättigar eller ålägger polisen att utföra en tjänsteåtgärd och om polisen möter motstånd vid utförandet av tjänsteåtgärden kan som sista alternativ användas maktmedel.

⁸⁰ Rantanen 2003, s. 114.

⁸¹ Se Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 778.

⁸² Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 778.

det fråga om en pågående handling, där personen i fråga inte vill att polisen når denne. Formuleringen av den tredje gruppen är intressant. Enligt bestämmelsen får användas maktmedel för att förhindra ett överhängande brott eller någon annan farlig gärning eller händelse. Bestämmelsen ska tolkas så att både brottet och någon annan farlig gärning eller händelse ska vara överhängande. En "någon annan" farlig gärning eller händelse behöver inte alltid orsakas av en person eller så kan den farliga gärningen eller händelsen också orsakas oavsiktligt, vilket ska beaktas vid valet av maktmedel.⁸³ Som ett tillägg som trädde i kraft 19.3.2019 har man numera också möjlighet genom maktmedel att ingripa i ett modellflygplans eller ett obemannat luftfartygs färd, vilket grundar sig på tillfogad 11 a § i polislagens 2 kapitel.⁸⁴

Vid användning av maktmedel ska beaktas polisens allmänna principer. Redan tidigare nämndes att polisen i första hand ska försöka genom råd, uppmaningar och befallningar sträva efter upprätthållande av allmän ordning och säkerhet. Likväl ska beaktas proportionalitetsprincipen och principen om minsta olägenhet, som även inkluderar förbudet att ingripa i någons rättigheter i större utsträckning än vad som är nödvändigt. Det är skäl att minnas att polisen ska avstå från användning av maktmedel genast när motståndet upphör. Proportionalitetsprincipen framträder också i 2 kap. 17 § 1 mom. vad gäller bedömningen av hur viktigt och brådskande uppdraget är, hur farligt motståndet är och vilka resurser som står till förfogande samt till övriga omständigheter som är relevanta för helhetsbedömningen. I momentet är inbakat också möjligheten att avstå från att använda maktmedel i enlighet med polislagens 1 kap. 9 § om åtgärdseftergift eller åtgärdsfördröjning. Polismannen måste få göra en bedömning av situationen och enligt den välja det mest lämpliga maktmedlet eller kanske låta bli att använda maktmedel om det leder till ett oskäligt resultat. Bedömningen är inte alltid lätt då situationerna kan ändra snabbt.

Bestämmelsens 1 mom. beskriver de situationer där polisen får använda maktmedel, medan 2 kap. 17 § 2 mom. preciserar att en polisman i tjänsteutövning också har rätt till nödvärn enligt strafflagens (39/1889) 4 kap. 4 §. Nödvärn definieras i stadgandet som en tillåten försvarshandling som är nödvändig för att avvärja ett påbörjat eller

---

⁸³ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 780.

⁸⁴ RP 223/2018.

överhängande obehörigt tillgrepp, om inte handlingen uppenbart överskrider det som utifrån en helhetsbedömning ska anses försvarligt. Vid bedömningen beaktas angreppets art och styrka, försvararens och angriparens person och övriga omständigheter. För polisens del har man diskuterat mycket rätten till nödvärn i förhållande till användning av maktmedel, då vissa situationer kan innehålla ingredienser av bådadera, dvs. en situation kan eskalera så att polismannen behöver försvara sig mot angreppet (nödvärn) för att sedan under situationens gång använda maktmedel. Det har dessutom diskuterats om otydligheten i rollen, dvs. ska en polisman ses som en civilperson vid nödvärn eller fortfarande som en tjänsteman och vilka är då de krav som ställs vid en nödvärnssituation på en tjänsteman som fått utbildning i hur våldsamma situationer ska hanteras. Denna problematik har nu definierats i polislagens 2 kap. 17 § 2 mom. då man särskilt stadgat att polismannen i sådana fall av nödvärn handlar under tjänsteansvar samt att man vid bedömningen av om nödvärn kan försvaras ska beakta de krav som kan ställas på polismannen med beaktande av dennes utbildning och erfarenhet.⁸⁵

I stadgandets 4 mom. stipuleras om ännu kraftigare maktmedel än polisens sedvanliga maktmedel. Enligt lag har polisen i vissa situationer möjlighet att vid förhindrande eller avbrytande av brott använda sådan vapenmakt som lämpar sig för polisuppdrag och som är slagkraftigare än användningen av en tjänstemans personliga vapen och som utnyttjar krigsmateriel. I dessa fall är det fråga om brott som definieras i strafflagens 34 a kapitel 1 § 1 mom. 2–7 punkten eller 2 mom. (terroristbrott) och där förhindrandet eller avbrytandet av brottet sker med hjälp, dvs. genom handräckning, av försvarsmakten eller gränsbevakningsväsendet, som har sådan utrustning som inte hör till polisens sedvanliga maktmedelsredskap och som lämpar sig bättre för ovan nämnda situationer.

Som ovan konstaterats har polisen rätt att vid vissa situationer och vid ett tjänsteuppdrag använda sådana maktmedel som anses vara försvarliga i situationen. Samma rätt består då polisen ger handräckning, men vid handräckning torde det vara

---

⁸⁵ En intressant aspekt är också tolkningen av polislagens stadgande om användning av maktmedel och rätt till nödvärn i förhållande till strafflagens 4 kap. 6 § 3 mom. som stipulerar om överskridande av de gränser som föreskrivs i stadgandets 2 mom. Enligt 3 mom. är [myndighetens] gärningsman fri från ansvar om det finns synnerligen vägande grunder för att anse att det inte skäligen kunde ha krävts att gärningsmannen skulle ha reagerat på ett annat sätt med beaktande av gärningsmannens ställning och utbildning samt hur viktigt uppdraget och hur oförutsedd situationen var.

Maria Hoikkala

av ännu större vikt att göra en grundlig bedömning av situationen, eftersom polisen agerar för en annan aktör och så att säga inte "äger" ärendet. I det följande behandlas handräckning av polisen noggrannare.

4 Handräckning av polisen

4.1 Begäran om handräckning

4.1.1 Formen

Det finns inte uttryckliga stadganden om formen eller innehållet för en handräckningsbegäran. Oftast sker begäran skriftligen, men även en muntlig begäran ska godkännas. En skriftlig begäran om handräckning är dock att föredra om inte begäran är brådskande. Med hänvisning till besvärsmått i fråga om beslut om handräckning, som behandlas senare i kapitel 4.1.4, kan anses att kravet på att begäran lämnas in skriftligen är motiverat. För att polisen ska kunna fatta ett beslut om handräckning torde ur begäran framkomma den myndighet som begär handräckning, vilken förvaltningsuppgift det är fråga om samt grunden till begäran, information om objektet för handräckningen, hurudan handräckning som begärs av polisen samt andra omständigheter som inverkar på bedömningen av handräckningen.⁸⁶ Det är också skäl att i begäran nämna hur länge begäran är i kraft, om inte begäran om handräckning av särskilda skäl gäller tillsvidare.⁸⁷

Det finns inte heller uttryckliga stadganden om hur en handräckningsbegäran ska lämnas in och begäran som kommit in via olika kommunikationsmedel, t.ex. post, telefax eller e-post, godtas. Sedvanlig praxis, speciellt i brådskande fall, är att den som begär handräckning får ett godkännande om handräckningen per telefon och sänder sedan i efterhand en skriftlig begäran. Tidigare har polisinsättningarna uppgjort egna blanketter som tilldelats de aktörer som oftast begär handräckning i syfte att försnabba och underlätta beslutsfattandet. Inom polisen har Polisstyrelsen år 2017 i samband med utarbetandet av den interna anvisningen också uppgjort en blankett för begäran av handräckning som är avsedd för de myndigheter som vanligtvis begär handräckning av polisen.⁸⁸ Blankettens syfte är att underlätta arbetet för både den som begär handräckning och för polisen, då nödvändig information besvaras redan vid ifyllandet av blanketten.

---

⁸⁶ Se Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 447.

⁸⁷ POL-2016-9560, s. 7.

⁸⁸ POL-2016-9560.

4.1.2 Laggrund

Enligt polislagens (872/2011) 9 kap. 1 § 1 mom. ska polisen på begäran ge andra myndigheter handräckning om så föreskrivs skilt. Polisen ska också ge andra myndigheter handräckning för fullgörande av en lagstadgad tillsynsskyldighet, om den myndighet som begär handräckning hindras i sin tjänsteutövning. Som det framkommer ur stadgandet ska det finnas som grund en begäran som grundar sig på en i lag stadgad bestämmelse.⁸⁹ Detta kan betraktas som den primära utgångspunkten. Polisen ska således ge handräckning till en annan myndighet om så föreskrivs särskilt. Enligt lagrummet ska polisen, på begäran, ge handräckning till en annan myndighet också i fall där den andra myndigheten förhindras i sin lagstadgade tillsynsuppgift. Sådana uppgifter är olika uppgifter i samband med övervakning eller inspektion och de kan också inbegripa användning av maktmedel. Det är också skäl att beakta formuleringen i stadgandet vad gäller begäran. Ur stadgandet framkommer tydligt att handräckning ges endast på begäran, dvs. polisen har ingen skyldighet att erbjuda eller föreslå handräckning, utan initiativet till att handräckning begärs ska alltid komma från den aktör som är i behov av handräckning.⁹⁰ Även om handräckning hör till polisens uppgiftsområde, kan handräckning inte anses höra till polisens primära uppgifter.

I polislagens tidigare förarbeten har konstaterats att handräckning skulle ges enbart om myndigheten hindras i sin tjänsteutövning och begränsningen gäller givande av handräckning både när det gäller handräckning som grundar sig på ett specialstadgande eller ett allmänt stadgande om tillsynsuppgift.⁹¹ Konstaterandet stärker utgångspunkten i fråga om utförande av tjänsteuppdrag, dvs. förutsättningen är att varje myndighet ska själv klara av sina uppgifter. Handräckning kunde dock ges ifall det på förhand finns grundade skäl att anta att genomförandet av åtgärden annars skulle hindras. Förutsättningen skulle vara att myndigheten i fråga har möjlighet att trots ett förbud, som utfärdats skriftligen eller muntligen, tillträda

---

⁸⁹ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 442. Enligt nuvarande uppfattning ska grundstadgandena vara på lagnivå. Äldre stadganden i fråga om handräckning fanns ofta i förordningar.

⁹⁰ Rantanen 2003, s. 126 och s. 128. En myndighet ska inte begära handräckning och polisen ska inte godkänna handräckning om åtgärden kan genomföras av myndigheten själv på laglig grund och utan polisens hjälp.

⁹¹ RP 57/1994, s. 82.

platsen och då också har rätt att öppna t.ex. olåsta dörrar, portar eller motsvarande konstruktioner samt rätt att flytta på föremål som ställts som hinder, men hindret är sådant att det inte kan avlägsnas utan polisbefogenheter.⁹² Hindret kan innebära fysiskt motstånd eller bestå av en konstruktion som inte kan brytas ner utan våld, t.ex. en låst dörr, fönster, skåp eller annat hinder som måste bli föremål för åverkan för att åtgärden ska kunna vidtas.⁹³

Tryggande av tillsynsuppgiften är intressant ur polisens synvinkel. För att polisen ska kunna ge handräckning krävs att den andra myndigheten har en lagstadgad tillsynsuppgift. Till den delen krävs inte nödvändigtvis ett särskilt stadgande om handräckning. Flertalet myndigheter har en tillsynsuppgift, men de saknar polisbefogenheter i de fall de hindras i utövandet av tillsynen. Det har konstaterats i polislagens förarbeten att det till polisens uppgiftsområde hör bekämpning av gärningar som är straffbara enligt lag samt i särskilt förskrivna fall övervakning av att annan lagstiftning efterföljs och att polisen har de behövliga befogenheterna för att kunna sköta dessa uppgifter.⁹⁴ En specialmyndighet har oftast inte polisbefogenheter i övervakningsuppgifter ens inom sitt eget förvaltningsområde och även i förarbetena konstateras att handräckning vid dessa nämnda fall skulle grunda sig på polislagens bestämmelser.⁹⁵

De allmänna förutsättningarna för att få handräckning av polisen är att uppgiften eller åtgärden hör till uppgiftsområdet för den myndighet som begär, att handräckningen grundar sig på en särskild föreskrift och att den myndighet som ger handräckningen håller sig inom ramen för egna befogenheter då den utför handräckningen.⁹⁶ Handräckningen kan således innehålla endast sådana åtgärder som polisen överlag har befogenhet till och handräckningen ska vara lagenlig. Stadgandena om handräckning utvidgar inte befogenheterna för den som får handräckning och de skapar inte heller nya befogenheter för den som ger handräckning.⁹⁷ Detta är viktigt att komma ihåg vid bedömningen av handräckning, då det i många fall förväntas att polisen är den myndighet som genomför åtgärderna

---

⁹² RP 57/1994, s. 82.

⁹³ RP 57/1994, s. 82.

⁹⁴ RP 57/1994, s. 81.

⁹⁵ RP 57/1994, s. 81.

⁹⁶ Mäenpää 2017, s. 243.

⁹⁷ Mäenpää 2017, s. 243.

enligt önskemål eller befallning. I polislagens förarbeten konstaterades i fråga om handräckning att det fanns brister i de stadganden där det föreskrevs om handräckningens förutsättningar och form och att polisen därför gett handräckning på basen av sedvanerättslig grund i många sådana fall där det med tanke på skötande av polisens uppgifter inte har varit ändamålsenligt.⁹⁸ Typiska fall har varit transport av personer, vilket inte hör till polisens grunduppgifter. Även i förarbetena konstateras att polisens inte ansvarar för tillgodoseende av andra myndigheters transportbehov.⁹⁹

Vid handräckning ska beaktas förutom stadgandena i lagen också de allmänna principerna för polisens verksamhet. Dessa allmänna principer, såsom proportionalitetsprincipen, principen om minsta olägenhet samt principen om ändamålsbundenhet framgår av polislagens 1 kap. 2–4 §§. Även Mäenpää har poängterat principernas betydelse vid handräckning. Enligt Mäenpää ska myndigheten som ger handräckning följa förvaltningslagens skyldigheter och då handräckning ofta innehåller faktisk användning av offentlig makt har de förvaltningsrättsliga principerna en central betydelse vid handräckning.¹⁰⁰

4.1.3 Beslut om handräckning och användning av befogenheter

Som ovan har beskrivits ska givande av handräckning grunda sig på särskilt i lagen föreskrivet stadgande eller i lag föreskriven tillsynsuppgift (och där myndigheten hindras i tjänsteutövningen). I dessa fall ska polisen ge handräckning. Om givande av handräckning beslutar enligt polislagens 9 kap. 1 § 3 mom. en polisman som hör till befälet om inte något annat föreskrivs i lag. Även om handräckning ska enligt lag ges, görs alltid en bedömning från fall till fall vad gäller förutsättningarna för handräckningen samt omfattningen av polisens befogenheter. Innan beslutet görs ska polismannen som hör till befälet bedöma om åtgärden hör till behörighetsområdet för den myndighet som begär. I rättslitteraturen har diskuterats omfattningen av ansvaret

---

⁹⁸ RP 57/1994, s. 81. Se även Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 445. Ett exempel på praxis som grundar sig på sedvana är då tingsrätten begär handräckning av polisen för att genomföra åtgärder på basen av en efterlysning av en person som ska hämtas till tingsrätten eller en person som ska föras till tingsrätten. Det fattas ett uttryckligt stadgande, även om sedvana som rättskälla är bindande.

⁹⁹ RP 57/1994, s. 81.

¹⁰⁰ Mäenpää 2017, s. 243. Mäenpää nämner särskilt förvaltningslagens 6 § om rättsprinciperna inom förvaltningen och 7 § om serviceprincipen och adekvat service.

för den som beslutar om handräckningen. Enligt Helminen–Kuusimäki–Rantaeskola kan man inte påföra ett alltför stort ansvar på den som beslutar om handräckningen, utan man måste kunna kräva att den som begär känner till sitt eget behörighetsområde. Polisen kan vägra handräckning endast om åtgärden är tydligt lagstridig och således ligger ansvaret av tolkningsfrågorna hos den som begär handräckning.¹⁰¹ I polisens datasystem görs en anteckning om handräckning, oberoende om handräckningen begärts skriftligen eller muntligen. Beslutet, helst med motivering, antecknas antingen i polisens datasystem eller alternativt på bifogad blankett för begäran om handräckning.¹⁰² En anteckning görs både då polisen har bifallit handräckningen eller nekat den.

Det är inte alltid klart vid givande av handräckning vilka befogenheter som eventuellt behövs vid handräckningen. Utgångspunkten är att polisen har möjlighet att använda de befogenheter som nämns i polislagen också vid utförande av handräckning. Oftast handlar det om handräckning för att påträffa en person eller för att komma in i ett slutet utrymme. Även användning av maktmedel enligt polislagens 2 kap. 17 § kan komma på fråga.¹⁰³ Tvångsåtgärder i samband med handräckning behandlas noggrannare i kapitel 5.

4.1.4 Besvär rätt vid handräckning

Frågan om besvär rätt vid ett handräckningsbeslut är intressant och det finns olika synpunkter i rättslitteraturen om besvär rätten vid handräckningsfrågor och också en diskrepans mellan teori och praktik. Enligt förvaltningsprocesslagens (586/1996) 5 § avses med ett beslut över vilket besvär kan anföras en åtgärd varigenom ett ärende har avgjorts eller lämnats utan prövning, medan besvär inte kan anföras över en order som har utfärdats internt inom förvaltningen och som gäller utförande av ett uppdrag eller vidtagande av någon annan åtgärd. Enligt förvaltningslagens 47 § och förvaltningsprocesslagens 14 § ska en besvär sanvisning fogas till ett beslut som får överklagas. Ur besvär sanvisningen ska framkomma besvär myndigheten, den

---

¹⁰¹ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 448. Se även JO 2710/4/01.

¹⁰² Närmare praktiska instruktioner finns i polisens anvisning POL-2016-9560.

¹⁰³ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, ss. 447–448.

myndighet som ska tillställas besvärsskriften samt besvärstiden och från vilken tidpunkt den räknas. Om beslutet är sådant att det är förbjudet att anföra besvär eller om beslutet inte är överklagbart ska enligt förvaltningslagens 48 § och förvaltningsprocesslagens 15 § den bestämmelse som ligger som grund för förbudet anges i beslutet.

Besvärsförbudet i sig orsakar sällan tolkningsproblem, eftersom det är lätt att hänvisa till ett stadgande i lagen. Däremot kan tolkningen av om beslutet är överklagbart eller inte orsaka problem. Så som ovan nämnts får besvär anföras över en åtgärd varigenom ett ärende har avgjorts eller lämnats utan prövning, medan man inte kan besvära sig över en intern order. Paso et al. konstaterar kort att ett beslut om handräckning kan överklagas om det i ärendet har fattats ett förvaltningsbeslut.¹⁰⁴ Helminen–Kuusimäki–Rantaeskola anser att om det är fråga om en ”egentlig” handräckning enligt polislagens (872/2011) 9 kap. 1 § för att trygga rättigheter eller förhindra fara, skulle polisens åtgärd vara ett sådant faktiskt ingripande som inte skulle vara överklagbart, medan en åtgärd vid en handräckning som liknar ett administrativt tvång skulle kunna vara det.¹⁰⁵ Mäenpää anser också att det är skillnad mellan ett beslut i ett förvaltningsärende och beslut vid faktisk verksamhet, men det är fortfarande fråga om förvaltningsbeslut även om det görs i faktisk verksamhet, som t.ex. beslut om erhållande av service eller rätt till vård.¹⁰⁶

Mäenpää lyfter också fram utövande av faktisk offentlig makt där man ingriper omedelbart och kraftigt i en enskilds rättsställning genom att fatta beslut om åtgärder utan ett skriftligt förfarande.¹⁰⁷ Denna form av direkt utövning av offentlig makt, som också kan inkludera användning av maktmedel, innehåller olika befallningar, förbud och omedelbara åtgärder vars grunder är definierade i lag och som oftast utövas av polisen vid upprätthållande av allmän ordning och säkerhet.¹⁰⁸ I den här typen av direkt utövning av offentlig makt, där behovet av rättsskyddet särskilt framhävs, är det inte möjligt att använda sig av förvaltningsprocessens

---

¹⁰⁴ Paso et al. 2015, s. 114.

¹⁰⁵ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 449.

¹⁰⁶ Mäenpää 2018, s. 510.

¹⁰⁷ Mäenpää 2018, s. 510.

¹⁰⁸ Mäenpää 2018, s. 510.

rättsskyddsmekanism, såvitt det inte fattas ett skriftligt beslut om maktutövningen.¹⁰⁹ Vid dessa omedelbara och direkta åtgärder garanteras rättsskyddet i praktiken genom maktutövarens utbildning, yrkesskicklighet och särskilda krav som ställs på kvalitet och förfarande vid maktutövningen.¹¹⁰ Karakteristiskt för utövande av omedelbar offentlig makt är att åtgärderna genomförs direkt och omedelbart, vilket också kan minska användbarheten av ett besvär.¹¹¹

Då det sällan är möjligt att återställa genom ett besvär det rättsläge som gällde innan maktutövningen och då man inte heller genom besvär kan få till stånd en ändring av användningen av tvångsåtgärden eller maktmedlet, har det ansetts att åtgärder i anknytning till direkt användning av offentlig makt inte som sådana är överklagbara.¹¹² Som garantier för rättsskyddet fungerar i stället andra krav som säkerställer maktutövningens laglighet och saklighet på förhand, såsom t.ex. tillräcklig noggrann definition av befogenheter samt lagstadgade krav på yrkeskunskap och lämplighet.¹¹³ Detta kan anses passa bra in på polisverksamheten och även handräckningsverksamheten med tanke på hur polisens behörighet och befogenheter är definierade och på vilken nivå beslut fattas bl.a. vid handräckning.

Även polisens interna handräckningsanvisning utgår ifrån att handräckning, åtminstone i vissa fall, skulle vara överklagbart. Enligt anvisningen ska vid fattande av beslut om handräckning beaktas beslutets överklagbarhet och det ska förutom motiveringarna innehålla en besvärsanvisning med kontaktuppgifter till den behöriga förvaltningsdomstolen.¹¹⁴ Anvisningen ger dock inte närmare instruktioner om vilka sådana situationer är där en besvärsanvisning ska ges och till vem. I den praktiska polisverksamheten stöder man sig på Helminen–Kuusimäki–Rantaeskolas tidigare nämnda tolkning, där det konstaterats att handräckning som tryggar rättigheter eller förhindrar fara är en sådan faktisk åtgärd som inte kan överklagas.¹¹⁵ Hallberg har ytterligare konkretiserat handräckningsåtgärderna till att gälla hämtning, öppnande med tvång, brytande av motstånd eller annan konkret åtgärd – i dessa fall skulle det

---

¹⁰⁹ Mäenpää 2007, s. 140.

¹¹⁰ Mäenpää 2007, s. 140.

¹¹¹ Mäenpää 2007, s. 147.

¹¹² Se Mäenpää 2007, s. 148.

¹¹³ Mäenpää 2007, s. 148.

¹¹⁴ POL-2016-9560, s. 7.

¹¹⁵ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 449.

inte vara möjligt att besvära sig över handräckningen.¹¹⁶ Helminen–Kuusimäki–Rantaeskola argumenterar vidare i fråga om situationer där åtgärden liknar ett förvaltningstvång och där handräckningen skulle kunna överklagas. Författarna hänvisar bl.a. till Högsta förvaltningsdomstolens fall 2733/2002, som är intressant med tanke på att den presenteras som en handräckning i samband med förvaltningstvång, som skulle vara överklagbart, men innehåller konkreta åtgärder som med hänvisning till vad som sagts ovan inte skulle vara överklagbara. Därmed är en noggrannare granskning av fallet av intresse.

Fallet handlade om ett bostadsaktiebolag, där bolagsstämman hade beslutat om att göra en kartläggning av fuktskador i en av lägenheterna, men bostadens ägare beviljade inte styrelsens medlemmar tillträde till lägenheten. Bostadsaktiebolaget begärde handräckning av polisen enligt 79 § dåvarande lagen om bostadsaktiebolag (809/1991) för att få tillträde till lägenheten. Polisen godkände inte handräckningen, varpå bostadsaktiebolaget besvärade sig över beslutet till Helsingfors förvaltningsdomstol, som återförvisade ärendet till polisrättningen för ny behandling och godkännande av handräckningen. Högsta förvaltningsdomstolen ändrade inte Helsingfors förvaltningsdomstols beslut. Polisrättningen borde således i ärendet ha godkänt handräckningen. Det intressanta i fallet är att ärendet handlar om handräckning och förvaltningstvång, vilket enligt Helminen–Kuusimäki–Rantaeskolas argumentation skulle vara ett ärende som kunde överklagas. Däremot skulle polisens agerande vid själva handräckningen ha handlat om åtgärder som skulle trygga rättigheter och förhindra fara, kanske t.o.m. bryta motstånd, vilket igen har setts som sådan handräckning som det inte går att besvära sig över.

Som tidigare har nämnts, har man i den dagliga polisverksamheten utgått från att inte ge besväransvisning vid handräckningar. I de flesta fall där det finns en motiverad begäran som grundar sig på lag bifalls handräckningen och det är sällan skäl att besvära sig över beslutet. När de gäller de fall där handräckningen inte bifalls berör det oftast brister i begäran eller avsaknad av laglighetsgrund. Brister kan åtgärdas genom en kompletterad ansökan, medan en avsaknad av laglighetsgrund ofta kan förklaras och motiveras för den som begär handräckning och handräckningen s.a.s.

---

¹¹⁶ Hallberg 1978, s. 451.

förfaller på beslut av den som begär. Oftast är fallen också sådana att det handlar om akuta åtgärder, som sällan längre skulle vara aktuella efter att behandlingen av besväret i olika instanser skulle ha slutförts. Detta kan också vara en av orsakerna till varför beslutens överklagbarhet sällan ifrågasätts. Då det oftast också är myndigheter som begär handräckning finns det eventuellt en högre tröskel för myndigheter att ifrågasätta varandras åtgärder och beslut, även om det i vissa fall skulle vara skäl att förtydliga t.ex. ett oklart rättsläge eller ett stadgande som ger rum för tolkning. Däremot kunde man tänka sig att särskilt privatpersoner eller andra aktörer som mera sällan involveras i handräckningssituationer skulle ha ett större intresse i att få besvara sig i enskilda ärenden.

Då det kan konstateras att det inom rättslitteraturen i allafall tycks luta sig mot slutsatsen att det vid handräckning är fråga om ett förvaltningsbeslut som är överklagbart, kräver det en förändring också vid beslutsfattande i fråga om handräckningar. Utgångspunkten måste vara att åtminstone i de fall där handräckningen inte bifalls så ska beslutet motiveras och bedömas behovet av besvärsanvisning om inte det på annat sätt är tydligt att man inte kan besvara sig över beslutet. Dock är det skäl att minnas att även de handräckningar som bifalls kan bli föremål för ett besvär, t.ex. i fall där det finns intresse att motsätta sig en avgift som uppburits i samband med handräckningen. Polisens interna anvisning innehåller en hänvisning till förvaltningslagens 7 kap. bestämmelser om förvaltningsbeslutets form och innehåll.¹¹⁷ Det är fråga om förvaltningsbeslut även om besluten görs i faktisk verksamhet. Åtminstone vid fall som är tolkningsbara torde det vara skäl att bifoga en besvärsanvisning till beslutet. Detta får medhåll också i rättslitteraturen.¹¹⁸ Med tanke på grundlagens 21 § om rättsskydd, där envar har rätt att få behandlat vid domstol ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter, kan inte polisen tolka överklagbarheten vid handräckningsärenden alltför snävt, även om stadgandet direkt inte kan anses gälla myndigheter. En besvärsprocess ger också ofta riktlinjer för tillämpning och kan vara till nytta vid bedömning av liknande situationer.

---

¹¹⁷ Se POL-2016-9560, s. 6.

¹¹⁸ Se Kulla 2015, s. 293.

4.1.5 Kostnader för handräckning

Om avgifter i samband med polisens handräckning har stiftats redan år 1956 i lagen om ersättande av vissa kostnader för av polis lämnad handräckning (259/1956). Att uppbära en avgift för prestationer är således inget nytt och har troligtvis setts som rimligt då det har varit fråga om att göra en tjänst för andra myndigheter. I senare lagstiftning är det i lagen om grunderna för avgifter till staten (150/1992) där det stipuleras om grunderna för när statliga myndigheters prestationer ska vara avgiftsbelagda. Utgångspunkten är att en kostnad som uppkommit för en myndighet i fråga om en prestation som gjorts till mån för en annan myndighet ska ersättas av den andra myndigheten. Prestationerna definieras i lagens 3 § där det med statliga myndigheters prestation avses tjänsteåtgärder, varor som produceras och tjänster som tillhandahålls av staten samt övrig verksamhet. En offentligrättslig prestation är enligt samma stadgande en sådan prestation av en statlig myndighet vars efterfrågan grundar sig på lag eller förordning och som myndigheten har en faktisk ensamrätt att utföra. Enligt lagens 4 § ska bl.a. tjänster som har tillhandahållits på beställning eller annars på uppdrag av någon samt övrig verksamhet, när prestationen utförs till följd av en åtgärd av mottagaren, vara avgiftsbelagda om det inte finns en grundad anledning för avgiftsfrihet. Avgiftsfria prestationer enligt lagens 5 § är prestationer som inte kan anses att är direkt utförda för en enskild person, ett enskilt företag eller annars för en klart avgränsad grupp, prestationer vilkas syfte är att ge förmåner som tryggar utkomst samt råd, anvisningar och vägledning som ges av en myndighet och som medför endast små kostnader.

Om avgifterna för de offentligrättsliga kostnaderna stipuleras i lagens 6 §, medan polisens offentligrättsliga kostnader fastställs årligen i inrikesministeriets förordning om polisens avgiftsbelagda prestationer.¹¹⁹ De offentligrättsliga kostnaderna bedöms enligt självkostnadsvärdet, medan övriga prestationer prissätts på företagsekonomiska grunder. I förordningens 2 § stipuleras om de offentligrättsliga prestationer som är avgiftsfria. Sådana är bl.a. prestationer som hänför sig till upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, vägledning, handledning och rådgivning på polisens initiativ, övervakningsuppgifter om inte annat föreskrivs samt

---

¹¹⁹ Inrikesministeriets förordning 1135/2018.

andra uppgifter som uppräknas i stadgandet i fråga. Handräckning nämns separat i förordningens 6 § om offentlighetsrättsliga prestationer till självkostnadsvärde. Enligt 6 § 1 mom. 7 punkt tar polisen ut en avgift vid handräckning till fysiska personer och juridiska personer samt myndigheter utanför polisförvaltningen. Det finns dock undantag där handräckningen är avgiftsfri, dvs. vid utskökningsärenden, ärenden som gäller verkställighet av straff, handräckning till försvarsmakten, handräckning enligt 103 § i civiltjänstlagen (1446/2007), handräckning enligt 31 § i mentalvårdslagen (1116/1990) och handräckning enligt 253 och 254 § i lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar (459/2015).

Även om polisen som myndighet har rätt att ta en avgift för de prestationer som genomförs vid en handräckning, är det mindre vanligt att det görs. Polisen har blivit bättre på att fakturera för kostnader av prestationer som inte hör till uppgiftsområdet, men traditionellt har avgifter inte uppburits vid handräckning, särskilt myndigheter emellan.¹²⁰ I polisens handräckningsanvisning nämns förvisso avgifterna som en egen punkt, men någon ökad praxis i den praktiska verksamheten har anteckningen knappast medfört. I sig skulle beslut om att uppbära en avgift vid handräckningssituationer vara i linje med vad som ovan konstaterats allmänt om handräckning. Då handräckning inte är en primär uppgift för polisen och kan binda en hel del av polisens resurser till uppgifter vars utförande egentligen hör till en annan myndighet, skulle polisen också vara berättigad till att uppbära en skälig avgift för handräckningen.¹²¹

---

¹²⁰ Om kostnadsfördelning mellan polisen och gränsbevakningen stipuleras i gränsbevakningslagens (578/2005) 11 kap. 77 d § i fråga om handräckning till polisen vid bekämpning av terroristbrott. Stadgandet tydliggör att handräckningen är avgiftsfri för polisen om handräckningen är nödvändig med beaktande av uppgiftens art och hur brådsakande det är. Å andra sidan finns det också en möjlighet till ersättning för den som ger handräckning.

¹²¹ Om avgifter i samband med handräckning, se polisens utlåtande till Social- och hälsovårdsministeriet, POL-2018-21885, s. 14.

4.2 Handräckning till myndigheter vid vissa situationer

4.2.1 Allmänt

I olika lagar finns otaliga bestämmelser om handräckning som myndigheter har rätt att få av polisen. Då det inom ramen för denna uppsats är omöjligt att uttömmande räkna upp alla handräckningssituationer sätts tyngdpunkten på de myndigheter och fall där polisen vanligtvis ger handräckning. Fallen har betraktats utifrån stadgandena och eventuella problemsituationer som kan uppstå vid handräckning. Vissa handräckningsmyndigheter och handräckningssituationer beskrivs således mera ingående än andra.

Det kan ytterligare konstateras, att stadgandena som berör handräckning är väldigt olika formulerade i olika lagar. Vissa stadganden är väldigt allmänt formulerade, såsom t.ex. lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000) 4 kap. 22 § i fråga om socialvårdsmyndighetens rätt att få handräckning. I stadgandet stipuleras att en socialvårdsmyndighet har rätt att av andra myndigheter få den handräckning som den behöver för att sköta sina lagstadgade uppgifter. Denna formulering lämnar bedömningen av handräckningen väldigt öppen, medan t.ex. formuleringen av 32 § i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt (619/1996) är tydlig. Enligt stadgandet ska polismyndigheten på domstolens eller utmätningsmannens begäran "lämna handräckning för att utreda var barnet och dess vårdnadshavare befinner sig samt för att säkra verkställigheten av beslutet". Stadgandet beskriver tydligt vad syftet med handräckningen är och vad som krävs av polisen, medan polisen fortfarande beslutar om metoderna och tillvägagångssättet för att uppnå syftet.

Det är skäl att ytterligare en gång fästa uppmärksamhet vid polislagens 9 kap. 1 § formulering om handräckning av polisen, där utgångspunkten är att polisen ger handräckning om det särskilt föreskrivs eller för fullföljande av en lagstadgad tillsynsskyldighet, om myndigheten hindras i sin tjänsteutövning. Detta betyder att det inte krävs ett uttryckligt stadgande om rätt till handräckning om det finns en tillsynsuppgift. Sannolikt är dock att det i de flesta lagar har under de senare åren stipulerats om rätten till handräckning. Stadgandet ger den lagliga grunden för att få

handräckning av polisen, men oberoende av hur stadgandena sedan är formulerade görs bedömningen av givande av handräckning på basis av omständigheterna och den information som finns till förfogande i situationen.

4.2.2 Handräckning till annan polismyndighet

Polisinrättningarna arbetar aktivt över polisinrättningarnas gränser med olika arbetsuppgifter i anknytning till polisverksamhet. Det har förblivit aningen oklart om sådan verksamhet ska anses vara handräckning, vanligt samarbete eller s.k. arbetskraftshjälp. I vissa fall registreras i polisens brottsanmälningsregister en s.k. diverseanmälan om handräckning. I polislagens 9 kap. 1 § stipuleras enbart om handräckning till annan myndighet, vilket en annan polisinrättning inte kan ses som.¹²² Såsom tidigare nämnts, definieras handräckning bl.a. som en verksamhet där en myndighet "lånar" ut sina befogenheter åt en annan myndighet så att den andra myndigheten ska klara av att fullfölja sin uppgift. I fråga om polisen är befogenheterna de samma, dvs. det finns ingen orsak till att "låna" ut ytterligare befogenheter. Med beaktande av detta skulle utförande av sedvanliga polisuppgifter olika polismyndigheter emellan inte vara handräckning i ordets huvudsakliga bemärkelse. Samma synpunkt framkommer också ur polisens handräckningsanvisning. Enligt anvisningen är det inte fråga om handräckning när det gäller skötsel av uppgifter som ankommer polisen, även om verksamheten sker polisenheter emellan.¹²³ I anvisningen tas som ett exempel på sedvanlig arbetskraftshjälp situationer där en förhørsbegäran skickas från en polisinrättning till en annan samt situationer där specialgrupper (t.ex. hundgrupp) utför uppgifter på en annan polisinrättnings område.¹²⁴ Detta till trots har man för vana att registrera från andra polisinrättningar inkomna anmälningar där det begärs t.ex. eftersök av person eller andra åtgärder som oftast inte är akuta.

---

¹²² Samma praxis tillämpas också i fråga om Ålands polismyndighet, även om jurisdiktionen inte är den samma.

¹²³ POL-2016-9560, s. 2.

¹²⁴ POL-2016-9560, s. 2. Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 265 anser dock att i fall där en förundersökningsmyndighet blir tvungen att begära förhörshjälp av en annan förundersökningsmyndighet på en annan ort är det fråga om handräckning, som författarna definierar som arbetskraftshjälp som myndigheterna är skyldiga att ge varandra trots att den som begär inte har någon bestämmanderätt över den andra myndigheten.

Som en sammanfattning kan konstateras att det samarbete som sker polisinsättningar emellan inte kan anses som handräckning i ordets egentliga mening, även om det oftast antecknas i polisens register en inkommen begäran som handräckning. I praktiken torde detta sakna större betydelse då alla polisinsättningar har samma befogenheter att utföra uppgifterna och en anteckning i registret är av betydelse med tanke på dokumentering och statistikföring av ärendet. Tolkningssvårigheten uppstår eventuellt i fall där den som är objekt för åtgärden vill besvära sig över åtgärden. Med hänvisning till de slutsatser som nämnts i kapitel 4.1.4. om besvärshandläggning kunde man besvära sig över ett förvaltningsbeslut, dvs. ett beslut om handräckning, medan det inte skulle vara möjligt i en situation av direkt maktutövning. I en sådan situation kunde också uppstå tolkningsproblem i fråga om vem som är objektet för besvär i första hand – är det den polisinsättning som begärt att åtgärden ska genomföras eller den polisinsättning som genomfört åtgärden i praktiken. Dessa situationer torde kunna tolkas så, att i fråga om grunderna för åtgärden skulle besväret rikta sig mot den som begär, medan för själva förfarandet i situationen ansvarar den polisinsättningen som genomfört åtgärden. Därav kan det vara skäl att åtgärdena registreras på ett lämpligt sätt i polisens register.

4.2.3 Handräckning till socialvårdsmyndigheten

Vid sidan av polisen har socialvårdsmyndigheten en hel del rättigheter som berör ingripande i människors fri- och rättigheter och där även tvångsåtgärder kan användas. Enligt 4 kap. 22 § 1 mom. i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000) har en socialvårdsmyndighet rätt att av andra myndigheter få den handräckning som den behöver för att sköta sina lagstadgade uppgifter. Socialvårdsmyndigheten begär också relativt ofta handräckning av polisen för tryggnad av sina egna tvångsåtgärder. Oftast gäller det ingripanden inom ramen för barnskyddslagen (417/2007). Enligt barnskyddslagen har socialvårdsmyndigheten bl.a. rätt att brådskande placera ett barn enligt barnskyddslagens 8 kapitel samt att omhänderta ett barn enligt 9 kapitlet. Till barnskyddsmyndigheternas uppgift hör också att agera på basen av barnskyddsanmälningar där ett barn befaras fara illa. Även om de flesta handräckningar berör barnskyddsärenden kan konstateras att åtgärder kan också komma i fråga när det gäller vuxna. Socialvårdslagens

(1301/2014) 1 kap. 3 § 1 mom. 2 p. definition av klient omfattar de personer som ansöker om eller anlitar socialvård eller som oberoende av sin vilja är föremål för socialvård. Detta kan tolkas att det berör socialvårdens personer oberoende ålder.

I allmänhet begär socialvårdsmyndigheten handräckning vid tillfällen där myndigheten misstänker att tjänstemännen kommer att hindras i sin åtgärd. De vanligaste situationerna är när socialvårdens tjänstemän behöver tillträde till en bostad och man misstänker att man inte kommer att bli insläppt eller att målpersonerna motsätter sig åtgärden och polisens tvångsåtgärder behöver användas i situationen. Formuleringen i socialvårdslagens 41 § är intressant.¹²⁵ Enligt stadgandet har socialvårdsmyndigheten rätt att tillträda en persons bostad eller annan plats där personen vistas om personen är i uppenbart behov av socialvård och hans intresse ovillkorligen kräver detta på grund av allvarlig risk för personens hälsa, utveckling eller trygghet och behovet av socialvård inte annars kan utredas. I de fall där tillträde förhindras till bostaden eller platsen där personen i fråga vistas *skall* sociala myndigheterna begära sådan handräckning av en polismyndighet i enlighet med 22 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården. Som stadgandet är formulerat ter det sig som att socialvårdsmyndigheten inte har något annat val än att begära om handräckning. Tolkar man bestämmelsen strikt har socialvårdsmyndigheten inte en möjlighet att välja, då handräckning inte kan begäras, utan den ska begäras. Socialvårdsmyndigheterna har en skyldighet att tillträda bostaden, men saknar befogenheter i fråga om maktmedel och således blir polisen den myndighet som har de behövliga befogenheterna. Det intressanta är också polisens roll i situationen. Bedömningen av handräckningen är så till vida klar att det finns en lagstadgad grund att begära handräckning och en skyldighet att ge handräckning, men med tanke på att polisen ska bedöma nödvändigheten av närvaron och eventuella krävda åtgärder så inskränker beskrivningen en hel del polisens prövningsrätt. Fortfarande kan anses att kravet är att tjänstemannen som inom socialvårdsmyndigheten är berättigad till att begära om handräckning motiverar sin begäran och beskriver på vad misstanken om det eventuella hindrandet och motståndet grundar sig på.

---

¹²⁵ Med 41 § avses stadgandet i tidigare socialvårdslagen (710/1982) som blivit i kraft genom övergångsbestämmelsen i gällande socialvårdslag (1301/2014).

Tidigare orsakade socialvårdsmyndighetens anmälningar som gällde påträffande av barn som placerats utanför hemmet mycket arbete för polisen. I praktiken handlade anmälningarna om barn som avlägsnat sig från s.k. skolhem och där socialvårdsmyndigheten begärde att polisen söker efter och griper barnet och sedan ser till att barnet transporteras tillbaka till placeringsstället. I frågan fanns olika synpunkter på myndigheternas roller och behörighet och ärendet resulterade till att polisstyrelsen utfärdade en separat anvisning om handräckning särskilt för dessa fall.¹²⁶ I anvisningen preciseras fördelningen av behörigheten och de åtgärder som polisen ska vidta. Om det är fråga om ett barn som endast utan lov har avlägsnat sig från placeringsanstalten och man inte misstänker att barnet är i konkret fara är det i första hand fråga om ett barnskyddsuppdrag.¹²⁷ Förväntas aktiva åtgärder av polisen ska socialvårdsmyndigheten begära om handräckning.¹²⁸ Polisen har en skyldighet enligt polislagens 1 kap. 1 § 2 mom. att eftersöka försvunna personer, men polisen beslutar själv om hur resurserna används vid eftersökning. Aktiv eftersökning görs vanligtvis i fall där det befaras att personen är i akut fara eller har råkat ut för brott eller olycka, även personens ålder och hälsotillstånd inverkar på bedömningen.

Polisen är skyldig att ge handräckning i dessa fall på basen av 22 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården. Biträdande justitieombudsmannen har dessutom konstaterat i sitt avgörande att en socialvårdsmyndighet har rätt att av polisen begära handräckning för att söka efter ett omhändertaget barn eller för att möjliggöra att barnet hämtas till ett barnhem eller placeringshem, eftersom socialvårdsmyndigheten har enligt lag rätt att besluta om barnets vistelseort.¹²⁹ Polisen ansvarar dock själv för vilka typ av tvångsåtgärder som används och att befogenheterna för att t.ex. göra en genomsökning för gripande av person enligt polislagens 2 kap. 4 § uppfylls, speciellt om genomsökningen riktas mot en plats som inte innehas av den eftersökta. I dessa fall kan en s.k. allmän husrannsakan enligt tvångsmedelslagens 8 kap. 3 § 2 mom. enbart företas om det finns synnerligen giltiga skäl att anta att den eftersökta befinner sig där. Då polisen

---

¹²⁶ POL-2015-231.

¹²⁷ POL-2015-231, s. 2.

¹²⁸ Det är att beakta att enbart en socialvårdsmyndighet kan begära om handräckning. I de flesta fall är barnen placerade på privata anstalter, som inte har rätt att begära handräckning i egenskap av myndighet. Se bl.a. JO 701/4/08 om handräckning till myndighet vs. privatperson.

¹²⁹ JO 2244/4/07.

påträffar ett barn överförs ansvaret för transport och förvaring på socialvårdsmyndigheten.

När det gäller handräckning som berör barn har det funnits oklarheter kring transport och förvaring. Som tidigare har nämnts har det i polislagens förarbeten betonats att polisen inte ska användas som transportmedel vid handräckning, om inte så uttryckligen föreskrivs. Detta beaktas också vid förarbetena till ändringen av hälso- och sjukvårdslagen och sociallagen, där det nämns att syftet med bestämmelsen om handräckning inte är att polisen erbjuder bara arbetskraft eller transporthjälp.¹³⁰ Vid transport av barn och unga uppstår det ofta situationer där man önskar att polisen sköter om transport, dels förmodligen på grund av säkerhetsskäl men också av bekvämlighetsskäl då t.ex. socialvårdsmyndigheten sällan har egna ändamålsenliga transportmedel till förfogande. Polisen kan dock bistå vid transport om man befärar att fysiskt våld eller hot om fysiskt våld kan förekomma vid transporten, men särskilt när det gäller unga personer är enbart rymningsbenägenhet inte en grund till tryggnad av transport.¹³¹

Biträdande justitieombudsmannen har klargjort i sitt relativt färskt beslut från 31.12.2018 omständigheterna kring förvaring av ett minderårigt barn i polisens utrymmen.¹³² Fallet handlade om ett minderårigt barn, som var omhändertaget på beslut av socialvårdsmyndigheten och som hade rymt från placeringsstället. Polisen hade påträffat på basis av en efterlysning två minderåriga som hade rymt från placeringsstället. Det ena barnet hade placeringsställets personal transporterat till placeringsstället, medan personalen hade vägrat med hänvisning till säkerhetsskäl att transportera det andra barnet. Polisen hade kontaktat socialvårdens social- och krisjour och begärt att jouren arrangerar en temporär förvaringsplats för den minderåriga i väntan på transport till placeringsstället. Då social- och krisjouren hade vägrat arrangera en temporär förvaringsplats hade polisen beslutat om att transportera barnet till polisstationen och placera den i den s.k. sumpen¹³³ för att vänta på transport. Biträdande justitieombudsmannen konstaterar i sitt avgörande att

---

¹³⁰ RP 224/2016, s. 8.

¹³¹ Se POL-2016-9560, s. 4.

¹³² JO 5572/2017.

¹³³ Sumpen är en allmän benämning på ett låst utrymme med öppna gallerväggar som är avsedd för kortare förvaring av personer.

socialvårdsmyndigheten har lagstadgad rätt att begära handräckning av polisen vad gäller påträffande av person och möjliggörande av returnering till placeringsstället, men det ankommer socialvårdsmyndigheten att omedelbart skrida till åtgärder i fråga om arrangemangen som berör placeringen och hur personen returneras till placeringsstället. Det framkommer tydligt ur beslutet att socialvårdsmyndigheten inte kan begära handräckning av polisen för att förvara barnet på polisstationen i väntan på förflyttning till placeringsstället. Polisinspektionen har i sitt utlåtande konstaterat själv att barnet inte borde ha förvarats på polisstationen då det inte fanns någon skyldighet till det, men eftersom social- och krisjouren vägrade omhänderta barnet, fann man ingen annan lösning. Barnet hölls i polisens förvar i drygt två timmar. Biträdande justitieombudsmannen ansåg dock att polisen agerat inom ramen för sina befogenheter och skridit till nödvändiga och brådskande åtgärder, medan socialvårdsmyndigheterna ansågs ha förfarit fel i ärendet.

Avgörandet tydliggör härefter polisens praxis vad gäller förvaring av barn på polisstationen. Frågan har varit problematisk speciellt på mindre orter där det inte finns lämpliga placeringsställen, socialjouren är koncentrerad till en större ort och avstånden är långa. Trots att polisen i ovannämnda fall inte konstaterades ha förfarit felaktigt, är det ändå skäl för polisen att förhålla sig strikt till att förvara minderåriga på polisstationen. I lagförändringen som gäller hälso- och sjukvårdslagen och socialvårdslagen har beaktats handräckningsfrågorna i förhållande till organiseringen av jourarbetet med beaktande av jourens placering och avstånd.¹³⁴

En fråga som också uppkommer vid handräckning till socialvårdsmyndigheterna är nödvändigheten av socialvårdsmyndigheternas närvaro vid en handräckning. I de flesta fall är socialvårdens tjänstemän på plats vid en akut handräckning de själva begärt, men i fall där polisen påträffar en person som är socialvårdens kund kan det uppstå situationer där socialvårdens tjänstemän inte är färdigt på plats och inte kommer till platsen av olika orsaker. Det finns inte bestämmelser om att socialvårdsmyndigheterna i dessa fall ska närvara vid polisens handräckning, men biträdande justitieombudsmannen har i sitt avgörande konstaterat att alla åtgärder som riktas särskilt mot ett barn ska utföras finkänsligt och utan att uppröra barnet och redan i allmänhet ska socialvårdsmyndigheternas närvaro anses i regel vara till fördel

---

¹³⁴ RP 224/2016, s. 8.

för barnet och något som man i mån av möjlighet ska sträva till.¹³⁵ Detta är också skäl att tänka på vid polisens handräckning till socialvårdsmyndigheten.

4.2.4 Handräckning till sjuk- och hälsovårdsmyndigheterna

Den mest förekommande handräckningen till sjuk- och hälsovårdsmyndigheterna är handräckning som sker på begäran av mentalvårdslagens (1116/1990) 31 §. För att få en tydligare helhetsbild av vad handräckningen omfattar är det skäl att spjälka upp bestämmelsen som lyder på följande sätt:

Polisen är skyldig att bistå vid transporten, om en läkare i tjänsteförhållande vid en hälsovårdscentral eller ett sjukvårdsdistrikt anser att det när en person ska föras till hälsovårdscentralen, ett sjukhus eller någon annan sjukvårdsenhet behövs en ledsagare utöver en ledsagare med yrkesutbildning, på grund av att den som ska föras är våldsam eller av någon annan sådan orsak, när det har skrivits en observationsremiss för personen eller när personen ska transporteras till en verksamhetsenhet för att en observationsremiss ska skrivas.

Om en person som har tagits in för observation eller meddelats vårdbeslut lämnar sjukhuset utan tillstånd, eller om det enligt 17 b § 2 mom. bestämts att en patient ska tas in på sjukhus för undersökning, är polisen på begäran av en läkare i tjänsteförhållande som arbetar vid sjukhuset skyldig att ge handräckning för att återföra personen till sjukhuset.

Om en person som kan tas in på sjukhus för sinnesundersökning inte på utsatt dag infinner sig för undersökning, är polisen på begäran av en läkare i tjänsteförhållande som arbetar vid sjukhuset skyldig att ge handräckning för att föra personen till sjukhuset.

Polisen har enligt lag en skyldighet att bistå vid transporten av en person som ska föras till hälsovårdscentral, sjukhus eller någon annan sjukvårdsenhet när det har skrivits en observationsremiss eller när personen ska transporteras till en verksamhetsenhet för skrivande av en observationsremiss. I dessa fall finns det uttryckligen ett föreskrivet stadgande i lagen som ger hälso- och sjukvårdsmyndigheterna rätt att begära handräckning och polisen en skyldighet att ge

---

¹³⁵ JO 701/4/08.

handräckning. I lagens förarbeten har det konstaterats att mentalvårdslagens bestämmelse om handräckning kan anses som exceptionell eftersom transporter vanligtvis inte ingår i den handräckning som polisen tillhandahåller.¹³⁶ I praktiken betyder detta att hämtande av en patient ska i första hand skötas av hälsovårdens sakkunniga och polisens medverkan är subsidiär och bunden till lagens krav.¹³⁷ Ur lagrummet framkommer tydligt att handräckningen, innan den kan godkännas, kräver en bedömning av personens uppförande, dvs. att personen är våldsam eller att det finns någon ”annan sådan orsak” och att det behövs en ledsagare (polisen) utöver en ledsagare med yrkesutbildning (sjukvårdspersonal). Detta betyder i praktiken att polisen inte åker ensam till platsen, utan närvarande ska vara också sjukvårdspersonal.¹³⁸ Det är också skäl att beakta att det är en läkare i tjänsteförhållande vid en hälsovårdscentral eller ett sjukvårdsdistrikt som är behörig att begära handräckning. En handräckning kan således inte begäras av en ambulerande läkare, läkarstuderande eller ambulanspersonal.

I mentalvårdslagens äldre förarbeten konstateras att hälsovårdscentralens personal ska i normala fall sköta om transporten för psykisk sjuka personer, men handräckning kan komma i fråga vid jourtid eller vid transport av en våldsam patient.¹³⁹ Som ett exempel på annan motsvarande orsak som skulle kräva handräckning av polisen är en situation, där man kan förutse att transporten av personen förutsätter användning av maktmedel.¹⁴⁰ Polisen kan välja olika metoder för hur biståndet vid transporten utförs. I vissa situationer är det tillräckligt att polisen ledsagar en motsträvig person till ambulansen och ambulansen sköter transporten. Polisen kan i situationer där det finns risk för att situationen ändras under transporten köra efter ambulansen och ingripa vid behov. Med dagens kommunikationsmedel är det möjligt att tillkalla hjälp snabbt. I de fall där

---

¹³⁶ RP 199/2013, s. 8.

¹³⁷ Se JO 4745/4/11, s. 4 och s. 6 om handräckningens subsidiaritet. JO konstaterar i sitt avgörande att polisen agerat felaktigt då polispatrullen gått in i lägenheten självmant för att hämta patienten. Polispatrullen borde i stället ha ingripit först då hälsovårdens sakkunniga skulle ha behövt polisens hjälp.

¹³⁸ Se HD 1992:144. En läkare vid en hälsovårdscentral ansågs ha gjort sig skyldig till brott mot tjänsteplikt av oaktsamhet då läkaren hade begärt polisen via handräckning att hämta en person för läkarundersökning utan att sörja för att en ledsagare med sjukvårdsutbildning var med under transporten.

¹³⁹ RP 201/1989, s. 22.

¹⁴⁰ RP 201/1989, s. 22.

transporten kräver eventuell användning av maktmedel kan polismannen följa med i ambulansen och trygga transporten under hela färden.

Enligt 31 § 2 mom. är polisen också skyldig att ge handräckning vid situationer där en person som tagits in för observation eller meddelats vårdbeslut lämnar sjukhuset utan tillstånd eller bestämts att personens ska tas in på sjukhus för undersökning för att återföra personen till sjukhuset. Återförande betyder inte heller i detta fall att polisen transporterar, utan handräckningen grundar sig på att bistå så att personen ”returneras” till platsen. En liknande tolkning kan göras i fråga om bestämmelsens tredje moment, där polisen är skyldig att ge handräckning för att föra till sjukhuset en person som kan tas in på sjukhus för sinnesundersökning inte på utsatt dag infinner sig för undersökning.¹⁴¹

Det är skäl att beakta att mentalvårdslagens (1116/1990) 30 § om polisens skyldighet att ingripa inte är handräckning utan ett polisuppdrag som det särskilt stadgas om i lag. Enligt lagrummet ska polisen när den påträffar eller får vetskap om en person som sannolikt kan tas in för vård oberoende av sin vilja underrätta hälsovårdscentralen. I synnerligen brådskande fall är polisen skyldig att genast föra personen till hälsovårdscentralen för undersökning. Som tidigare har konstaterats sköter polisen i huvudsak inte transportuppgifter för andra myndigheter, men denna bestämmelse torde kunna tolkas så att polisen i synnerligen brådskande fall kan sörja för transporten då det handlar om ett egentligt polisuppdrag. Vid dessa situationer behövs inte en begäran om handräckning av behörig myndighet, utan polisen har en skyldighet att på eget initiativ reagera i situationen och skrida till behövliga åtgärder.

Med beaktande av ovan nämnda, handlar handräckning som grundar sig på mentalvårdslagens 31 § om bistående vid transport, medan det finns även andra fall där handräckning av polisen kan bli aktuell. Sådana är bl.a. situationer där läkaren gör en observationsremiss i fråga om behov av vård som är oberoende av patientens vilja. I de flesta fall görs observationsremissen, en s.k. M1-bedömning, på

---

¹⁴¹ RP 201/1989, s. 22. I 31 § 3 mom. används ordet ”föra” medan man i regeringspropositionen använder ordet ”förpassa” och på finska ”toimittamiseksi”. Man kan argumentera för att de två sist nämnda begreppen kan anses vara mer beskrivande till den delen det gäller uteslutande av transporthjälp än begreppet ”föra”. I RP 199/2013, s. 5 konstateras att vid förande av en person ska kontaktas sjuktransportfordon *och* polishjälp, vilket också utesluter polistransport.

hälsocentralen, men en läkare kan också göra denna bedömning hemma hos personen. Det är inte ovanligt att läkaren i samband med bedömningen begär handräckning av polisen. I mentalvårdslagens 9 § 3 mom. kan en läkare begära handräckning av polisen när en patient ska föras till hälsovårdscentralen, ett sjukhus eller någon annan sjukvårdsenhet, enligt vad som föreskrivs i mentalvårdslagens 31 § 1 mom. Då en läkare begär handräckning av polisen i syfte att komma in i en bostad för att kunna göra bedömningen, torde det inte vara möjligt att grunda begäran på 31 § då det inte handlar om bistående vid transport utan tryggande av tillsynsuppgift. Polisen kan ge handräckning, men den grundar sig inte i det här fallet på ett uttryckligen föreskrivet stadgande, såsom vid 31 §, utan på en lagstadgad tillsynsuppgift där det befaras att läkaren hindras på ett sådant sätt att det kräver polisens ingripande och användning av polisens befogenheter. Intressant argumentation finns i Polisstyrelsens utlåtande till Social- och hälsovårdsministeriet i anknytning till förslag till en ny klient- och patientlag.¹⁴² I utlåtandet kritiserar Polisstyrelsen handräckningsstadgandenas formulering, otydlighet eller avsaknad, vilket kommer att ha en försvarande inverkan på polisens bedömning av handräckning ifall stadgandena förverkligas som sådana.

4.2.5 Handräckning till domstolen

Det är inte ovanligt att domstolen begär handräckning av polisen. I fråga om rättsgenetisk faderskapsundersökning kan domstolen enligt 2 § i lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning förordna om en undersökning. Förordnandet kan förstärkas med ett hot om vite enligt lagens 11 § 2 mom. Domstolen kan också besluta om att döma ut vitet eller förelägga ett högre vite enligt lagens 12 § 1 mom. eller bestämma att den som ska undersökas ska hämtas till provtagningen och att provet får tas även mot personens vilja i enlighet med lagens 12 § 2 mom. Enligt lagens 12 § 3 mom. ska polisen ge den handräckning som behövs för att hämta den berörde till provtagning och för provtagningen. Stadgandet torde omfatta i det här fallet situationer där polisen kan hämta personen t.ex. hemifrån och transportera denne till provtagningen. Då stadgandet också nämner att polisen ska ge den handräckning som behövs för provtagningen kan polisen bistå också vid själva

---

¹⁴² POL-2018-21885.

provtagningen. Som ovan nämnts, kan provet tas oberoende personens vilja och i vissa fall behövs det eventuellt närvaro av polisen i syfte att trygga provtagningen.

Enligt lagen är det domstolen som förordnar om provtagning, men en läkare eller annan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som utför provtagandet.¹⁴³

Det förblir lite otydligt vem som är berättigad att begära om handräckning i de fall polisens hjälp behövs vid provtagningen, då domstolen knappast kan i det skedet då provtagningen förordnas veta om polisens bistånd behövs. I sådana fall torde en läkare, som har fått till uppgift att utföra provtagningen, ha rätt att på basis av ovan nämna stadgande begära handräckning av polisen. Situationen torde kunna tolkas så, att det för läkaren har uppstått en tjänsteåtgärd i och med domstolens beslut och om läkaren hindras i sin tjänsteutövning uppstår en skyldighet för polisen att ge handräckning redan utan egentlig lagstadgad grund.

Polisen blir ibland tvungen att ingripa i situationer som berör vårdnadstvister, speciellt i fråga om överlämnade av barn till vårdnadshavaren. Dessa situationer är ofta svåra, inte minst med tanke på sakens känsliga natur, utan också för att det är flera myndigheter och aktörer som är involverade. I lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt (619/1996) stipuleras om domstolens beslut och förordnanden om verkställighet beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt, samt domstolens beslut om vem barnet ska bo hos och överlämnande av barnet till dess vårdnadshavare. Verkställande myndigheter är enligt lagens 1 kap. 4 § domstolen eller utmätningsmannen, om det från att vårdnadsbeslutet meddelades har förflutit mindre än tre månader. Socialvårdsmyndigheten har också en viktig roll. Socialvårdsmyndigheten ska tillsätta en medlare (9 §) och har en hämtning förordnats ska medlaren eller en företrädare för socialvårdsmyndigheten vara närvarande (24 §). Socialvårdsmyndigheten kan också av domstolen förordnas till att placera barnet tillfälligt på en anstalt (25 §). Polisens roll är enligt lagens 25 § 2 mom. i fall där det finns skäl att anta att ett barn förs ut ur landet eller flyttas från ställe till ställe eller om saken annars är brådskande, att ta omedelbart hand om barnet i synnerligen brådskande fall, på vårdnadshavarens yrkande och i syfte att säkra verkställigheten av ett beslut. Polisen ska omedelbart meddela om åtgärden till domstolen eller utmätningsmannen, beroende på vem som handhar

---

¹⁴³ Se RP 56/2004, ss. 1, 12 och 19.

verkställighetsärendet. Stadgandet ger polisen en skyldighet att agera, även om polisen i övrigt inte aktivt ska blanda sig i vårdnadsärenden.

Polisen är också skyldig att ge handräckning enligt lagens 32 § på domstolens eller utmätningsmannens begäran för att utreda var barnet och dess vårdnadshavare befinner sig samt för säkrandet av verkställigheten av beslutet. Satsens första del är tydlig, dvs. polisens uppgift vid handräckning är att utreda var barnet och vårdnadshavaren befinner sig, medan slutet av satsen är väldigt allmänt beskrivet. Säkrandet av verkställigheten av beslutet kan anses omfatta handräckning till alla de myndigheter som på något sätt har del i verkställigheten. I värsta fall kan således vid t.ex. en hämtning vara närvarande utmätningsmannen, medlaren (eller en företrädare för socialvården), av medlaren tillkallad tillgänglig person som står barnet nära, en läkare eller annan sakkunnig, sökanden och polisen. I dessa situationer är det viktigt att alla känner till sin roll och sina befogenheter. Tidigare tillkallades polisen ofta till platsen för att avgöra tvister som gällde överlämnande av barn till vårdnadshavaren, men numera har rollerna förtydligats och polisen åker till platsen endast om det handlar om ett polisuppdrag, där tvisten eskalerar t.ex. till handgemäng, eller om det är fråga om ett tydligt handräckningsuppdrag.

Den vanligaste handräckningen till domstolen handlar om handräckning i fråga om hämtning till domstolsbehandling. Även om det är den vanligaste handräckningen av polisen till domstolen saknar den en laggrund och grundar sig på sedvana, vilket i sig enligt rättskälleläran är lika bindande som om det vore skrivet i lag.¹⁴⁴ Handräckningen kan självfallet begäras av både allmänna domstolar och förvaltningsdomstolar, men de parter som kan beröras varierar. En allmän domstol kan enligt rättegångsbalkens (4/1734) 12 kap. 19 § förordna om hämtning av en part eller dennes lagliga företrädare. I vissa fall får en part eller en annan som ska höras tas i förvar enligt rättegångsbalkens 12 kap. 33 § om domstolen bestämt att personen ska hämtas. Frihetsberövandet får inte räcka längre än fem dygn och i den räknas också transporttiden. Särskilt ska beaktas att frihetsberövandet inte får räcka längre än vad som är nödvändigt för att säkerställa rättegången. Hämtning och tagande i förvar gäller också ett vittne enligt rättegångsbalkens 17 kap. 62 §. Det är skäl att

---

¹⁴⁴ Se Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 445, och Rantanen 2003, s. 131.

nämna att när det gäller förvaltningsdomstolens möjligheter till motsvarande åtgärder, kan förvaltningsdomstolen besluta om att endast ett vittne kan hämtas och tas förvar enligt förvaltningsprocesslagens 39 f §.

Det enda stadgandet i rättegångsbalken som berör polisens handräckning är 17 kap. 40 § som stipulerar om att domstolen har rätt att få handräckning av polisen för att säkerställa förrättande av syn. I övrigt finns det ingen reglering om polisens handräckning till domstolen. Som tidigare nämndes har verksamheten grundat sig på sedvana, eftersom det inte finns någon annan myndighet än polisen som kan genomföra dessa åtgärder. Det finns i själva verket ett Statsrådets beslut från 17.12.1936 om handräckning mellan statens myndigheter.¹⁴⁵ Enligt beslutet ska den myndighet som begär handräckning vända sig direkt till vederbörlig lokal myndighet vid bl.a. kallande och hämtning av parter eller vittnen till rätten. Beslutet är dock enbart ett beslut, medan polisens ingripande i människors fri- och rättigheter överlag samt också handräckning styrs av stadganden på lagnivå.

Problematiken kring handräckning till domstolen kan lämpligen beskrivas genom en närmare granskning av justitieombudsmannens avgörande 2773/4/15 från 24.11.2016. Fallet handlade om husrannsakan i syfte att söka efter en person som skulle hämtas till rätten. Tingsrätten hade beslutat om hämtning till rätten av svaranden i ett brottsärende och utfärdat en efterlysning. Polisen hade i två omgångar besökt adressen, men inte påträffat svaranden. Den tredje gången hade svarandens son öppnat dörren, men svaranden hade inte påträffats i lägenheten. I fallet togs som en punkt ställning till vilken lag, polislagen eller tvångsmedelslagen, som ska tillämpas vid dessa situationer. Justitieombudsmannen konstaterar att tvångsmedelslagens 8 kap. 3 § ska tillämpas då det uttryckligen i stadgandet står att allmän husrannsakan får företas för att få tag på en person som ska hämtas till domstol. Polisinrättningen hade ansett att det var fråga om polislagens 2 kap. 4 § om genomsökning för gripande av person och särskilt 3 mom. som gäller när polisen enligt lag ger en annan myndighet handräckning för gripande av en person. Justitieombudsmannen hänvisar till rättslitteraturen, där tydligt konstateras att vid påträffande av en efterlyst i dennes hem eller på annan hemfridskyddad plats

---

¹⁴⁵ Statsrådets beslut 423/1936.

förutsätts ett beslut om husrannsakan av en polisman som hör till befälet och då ska tillämpas vad i övrigt stadgas om husrannsakan.¹⁴⁶ Justitieombudsmannen betonar särskilt att det inte är utförande av husrannsakan som domstolen uttryckligen begär, utan påträffande av en efterlyst. Husrannsakan är sedan den metod som polisen väljer för att påträffa den som ska hämtas.

Som andra punkt granskade justitieombudsmannen laggrunden i fråga om handräckning till domstolen. Justitieombudsmannen konstaterar att det redan tidigare i laglighetsövervakningen har uppkommit frågan om det finns en tillräcklig laggrund för hämtningar och avsaknaden av ett särskilt föreskrivet stadgande har från polisens sida setts som problematiskt, emedan man har ansett att det handlar om begäran om handräckning som polisen inte kan vägra. Enligt justitieombudsmannen har polisen följt hävdvunnen praxis, men att saken behöver utredas vidare av justitieministeriet. Det är oklart huruvida ärendet har avancerat vid justitieministeriet.

Såsom tidigare beskrivits, får enligt rättegångsbalken en person efter beslutad hämtning tas i förvar för högst fem dygn. Det är inte alls ovanligt att personer i vissa situationer är frihetsberövade i väntan på domstolsbehandling. Det finns inget uttryckligt stadgande som lämpar sig för gripande i dessa situationer.¹⁴⁷ Enligt polislagens 2 kap. 3 § har en polisman rätt att gripa en efterlyst person som enligt en behörig myndighets efterlysning ska häktas eller tas i förvar. Denna bestämmelse kan inte direkt tillämpas vid domstolens begäran om handräckning för hämtning, eftersom domstolen enbart begär hämtning och det förutsätter inte heller att personen är efterlyst. Då det inte finns stipulerat något om formen i handräckningsbegäran har man också godkänt en muntlig begäran från domstolen. Det har varit ändamålsenligt att godkänna en muntlig begäran i situationer där domstolen vid pågående rättegång vill att polisen ska hämta en part som inte infunnit sig till behandlingen. Dock är det skäl att påpeka att även i dessa mer akuta fall ska godkännandet av handräckningen göras av en polisman som hör till befälet.

---

¹⁴⁶ Rantaeskola 2014, s. 64.

¹⁴⁷ Mer om problematiken se Rantanen 2003, s. 132.

Som en del av domstolsväsendet verkar också stämmingsmännen, vilka har till uppgift enligt 3 § lagen om stämmingsmän (505/1986) att delge domstols eller annan myndighets beslut, stämningar, kallelser, meddelande och andra handlingar. Vid delgivning kan stämmingsmannen begära handräckning av polisen och det är inte ovanligt att stämmingsmannen också använder sig av rättigheten. Enligt lagens 5 § har en stämmingsman rätt att få handräckning av polisen i situationer där stämmingsmannens arbets säkerhet kan antas vara hotad, när en person vägrar identifiera sig vid verkställandet av ett delgivningsuppdrag, när en svarande i brottmål undviker delgivning på en hemfridsskyddad eller någon annan plats eller när handräckningen annars är nödvändig för verkställandet av delgivningsuppdraget.

Med hänvisning till det som behandlats ovan, kan konstateras att handräckning till domstolen är vanligt och förekommer i varierande situationer. Teoretiskt sett finns det problem i fråga om tillämpbara lagstadganden, men i praktiken fungerar verksamheten tack vare hävdvunnen praxis. Även de högsta laglighetsövervakarna tycks inte ifrågasätta praxisen vad gäller domstolens behörighet att begära handräckning av polisen.

4.2.6 Handräckning till utökningsmyndigheten

Vid utökning verkställs i utökningsbalkens (705/2007) 1 § nämnda privaträttsliga skyldigheter och förbud som förelagts i tvistemål eller brottmål och som ingår i domar eller andra i lagen avsedda utökningsgrunder. De vanligaste utökningsmyndigheternas uppgifter som berör polisens verksamhet och där handräckning kan bli aktuellt är i kapitel 4.2.5. behandlad verkställighet som avser vårdnad om barn, överlämnande av barn till vårdnadshavaren eller umgängesrätt samt vräkning. Dock har utökningsmännen, som ansvarar för verkställigheten, även möjlighet att i andra ärenden begära handräckning av polisen. Till skillnad från många andra myndigheter, som är beroende av polisens rätt att använda maktmedel, har utmätningssmannen i lag stadgad rätt att använda maktmedel. Användning av maktmedel kan komma i fråga vid tillämpningen av utökningsbalkens 3 kap. 49–50 §§ om eftersökning som avser plats eller person samt 3 kap. 23 § då utmätningssmannen får uppmana en person som hindrar verkställigheten att avlägsna

sig från förrättningsplatsen och om uppmaningen inte iakttas kan utmätningsmannen begära handräckning av polisen eller själv visa bort personen från platsen.

Enligt utsökningsbalkens 3 kap. 82 § har utmätningsmannen rätt när han söker efter utmätningsbar egendom, andra verkställighetsobjekt eller utredning i ärendet eller för att komma in i utrymmen som berörs av verkställigheten att vid behov öppna eller låta öppna lås och dörrar samt att använda andra motsvarande maktmedel i den mån de med hänsyn till omständigheterna kan anses vara motiverade. I samma stadgande ges möjligheten att få handräckning av polisen. Lagens förarbeten ger inte närmare information om vilken typ av maktmedel kan användas när utmätningsmannen behöver komma in i låsta utrymmen. I stället poängteras särskilt proportionalitetsprincipen samt motpartens möjlighet att själv handla på ett korrekt sätt och utmätningsmannen uppmanas att i regel försöka sköta saken på ett fredligt sätt.¹⁴⁸ Dock tilläggs att om det finns risk för att egendom eller utredningsmaterial skingras och det är frågan om ett stort intresse, har utmätningsmannen rätt att vid behov använda maktmedel också relativt snabbt.¹⁴⁹ Lagens förarbeten ger för utmätningsmannen kanske inte mycket stöd vid val av maktmedel, men nog en möjlighet att även med våld tränga sig in i ett utrymme. För polisens del är stadgandet tydligt och polisen behöver inte vid en handräckning fundera på behörighetsfrågor, utan kan välja det lämpligaste maktmedlet för situationen i fråga.

När det gäller användning av fysiskt maktmedel kan utmätningsmannen använda maktmedel också mot person enligt utsökningsbalkens 3 kap. 83 §. Enligt stadgandet har utmätningsmannen rätt att få handräckning av polisen om han möter motstånd som är avsett att förhindra eller märkbart försvåra verkställigheten. Om utmätningsmannen möter motstånd får han också själv använda sådana maktmedel som behövs för att bryta ner motståndet, med beaktande av verkställighetsuppdragets art, motståndets farlighet samt att de i övrigt kan anses vara försvarliga. Formuleringen är intressant i och med att stadgandet börjar med att utmätningsmannen har rätt att få handräckning av polisen om han möter motstånd. Ur lagens förarbeten framkommer dock inte tankegångar om att utmätningsmannen i första hand ska förlita sig på polisens handräckning om han möter motstånd, men

---

¹⁴⁸ RP 216/2001, s. 184.

¹⁴⁹ RP 216/2001, s. 184.

nog i situationer där det behövs "kännbara tvångsmedel".¹⁵⁰ I lagens förarbeten konstateras att utmätningsmannen ska ha rätt att använda vissa maktmedel mot en person för att verkställigheten ska vara tillräckligt effektiv och för att man ska lyckas uppnå en motståndsförebyggande verkan.¹⁵¹ I frågan om eftersök av person konstateras dock att om man måste använda maktmedel som är "hårdare än lindriga" är det skäl att kalla polisen, eftersom polisen har en bättre allmän beredskap än utmätningsmannen att bedöma behovet av maktmedel och använda dem på ett tryggt sätt.¹⁵² I lagens förarbeten uppmanas utmätningsmannen till att i allmänhet inte börja bryta ner motståndet eftersom det kan leda till att någon blir skadad, men att gäldenären inte ska ges möjlighet att undvika verkställighet enbart genom att motsätta sig utmätningsmannens tjänsteövning, utan då ska verkställigheten vid behov skötas med hjälp av handräckning av polisen.¹⁵³

I likhet med polisens stadgande om användning av maktmedel, vilket också nämns i förarbetena, ska man beakta verkställighetsuppgiftens art och att den kraft som används måste stå i ett rimligt förhållande till intresset samt vara försvarliga.¹⁵⁴ Det kan anses åter att lagens förarbeten ger nog riktlinjer åt utmätningsmannen vad gäller användning av maktmedel mot en person, men underlättar möjligen inte vid bedömning av en akut situation. För polisen ter sig en handräckningssituation ganska klar även i det här fallet. Polisen kan använda sina maktmedel med utgångspunkt i polislagen, men visserligen är det skäl också för polisen att beakta att utsokningsuppgifter i allmänhet berör enbart ekonomiska angelägenheter.

Handräckning av polisen nämns, förutom i de ovannämnda stadgandena, ytterligare i lagens 3 kap. 24 § där utmätningsmannen kan begära handräckning av polisen för att utreda en persons identitet som han inte själv fått uppgifter om. I utsokningsbalken finns ännu särskilda kompletterande bestämmelser om handräckning. I 3 kap. 108 §

---

¹⁵⁰ RP 216/2001, s. 185. Resonemanget kring fördelningen av maktmedel mellan polisen och utmätningsmannen är intressant. Om användningen av maktmedel kan väntas förorsaka skador borde utmätningsmannen inte använda dem och om personen aktivt motsätter sig, t.ex. genom att slå omkring eller sparka, borde man utnyttja handräckning av polisen om möjligt.

¹⁵¹ RP 216/2001, s. 184.

¹⁵² RP 216/2001, s. 147.

¹⁵³ RP 216/2001, s. 147. Specifikt nämns att avsikten inte är att utmätningsmannen ska bli en "civil polis".

¹⁵⁴ RP 216/2001, ss. 184–185. Då det i utsokningsärenden i allmänhet trots allt är "bara fråga om pengar" så är det inte försvarligt att åsamka någon person fysiska skador.

stipuleras nämligen att polisen och andra myndigheter är skyldiga att lämna utmätningsmannen behövlig handräckning vid verkställigheten samt att en häradsutmättningsman får begära handräckning av en annan myndighet om ärendet är brådskande.

Sammanfattningsvis kan konstateras att användning av maktmedel och handräckning regleras tämligen detaljerat i utsökningsbalken, vilket underlättar polisens bedömning vid givande av handräckning. De fall där handräckning är möjlig beskrivs rätt så uttömmande i egna stadganden, men som en ytterligare säkerhetsåtgärd har tagits med en allmän bestämmelse om att polisen är skyldig att lämna utmätningsmannen behövlig handräckning vid verkställigheten. I praktiken betyder detta att polisen så gott som alltid har en skyldighet att på begäran ge handräckning till utsökningsmyndigheterna.

4.2.7 Handräckning till förmyndarmyndigheten

Syftet med förmyndarverksamheten framkommer ur 1 § lagen om förmyndarverksamhet (442/1999). Förmyndarverksamhetens syfte är att bevaka sådana personers intressen och rätt som på grund av omyndighet, sjukdom eller frånvaro eller av någon annan orsak inte själva kan sköta sina ekonomiska angelägenheter. Lagen ger möjlighet att också bevaka andra intressen än enbart ekonomiska angelägenheter. Enligt lagens 4 § utser en domstol eller förmyndarmyndigheten, dvs. magistraten, intressebevakaren. Till en intressebevakare kan enligt lagens 5 § förordnas en person som är lämplig för uppdraget och ger sitt samtycke och vid prövningen av lämpligheten ska bl.a. beaktas den föreslagna intressebevakarens skicklighet och erfarenhet samt uppdragets art och omfattning. Det är skäl att beakta att en intressebevakare kan vara egentligen vilken som helst person som formellt utsetts och som anses uppfylla lagens krav. Intressebevakaren behöver således inte vara anställd av förmyndarmyndigheten, utan kan vara en tjänsteproducent inom ett rättshjälps- och intressebevakningsdistrikt eller en

privatperson.¹⁵⁵ Kraven på intressebevakaren är höga och lagstiftningen styr kraftigt verksamheten, men då intressebevakarnas bakgrund och kunskap trots allt varierar, kan det orsaka utmaningar vid situationer där intressebevakaren behöver handräckning av polisen. Därav finns ett behov av en noggrannare utredning av problematiken.

Enligt lagens 37 § har intressebevakaren vid behov rätt till handräckning i enlighet med polislagens bestämmelser i situationer där intressebevakaren ska överta besittningen av den egendom som intressebevakaren ska förvalta, till den del det behövs för att skydda huvudmannens intressen. Sådan egendom kan vara t.ex. värdepapper, fordringsbevis eller värdefull lös egendom.¹⁵⁶ Det är skäl att beakta att egendom som huvudmannen fritt får förfoga över inte får tas i besittning mot huvudmannens vilja. Även om rätten till handräckning av polisen grundar sig på en lagbestämmelse och intressebevakarens behörighet kan utläsas ur stadgandet, kan det uppkomma problem vid praktiska tillämpningssituationer. Först och främst måste polisen försäkra sig om att intressebevakaren är förordnad på ett behörigt sätt och att förordnandet är i kraft. Den viktigaste frågan är dock hur långt polisens skyldighet att ta reda på intressebevakarens rättigheter och skyldigheter i ärendet sträcker sig, t.ex. bör man beakta eventuella begränsningar i fråga om egendom som får tas i besittning.

Det har tidigare konstaterats i kapitel 4.1.3. att den som begär handräckning ska känna till sitt eget behörighetsområde och man kan inte påföra ett alltför stort ansvar på den som beslutar om handräckningen, dvs. polisen. Å andra sidan kan polisen vägra handräckning endast om åtgärden är tydligt lagstridig, men kan själv välja metoden för hur genomföra handräckningen. Då det ovan har nämnts att intressebevakarna har olika bakgrund och kompetens, är frågan också hur mycket ansvar kan åläggas t.ex. en civilperson som är utsedd till intressebevakare. Detta torde medföra för polisen en mer omfattande skyldighet att begära en noggrant motiverad handräckningsbegäran än vid t.ex. i fall av sedvanliga handräckningar till övriga myndigheter. Bedömningen är också viktig med tanke på användning av

---

¹⁵⁵

Se

Magistraternas

hemsida

<https://www.maistraatti.fi/sv/Tjanster/formyndarverksamheten/Intressebevakarens-person-och-uppdrag/>

¹⁵⁶ RP 146/1998, s. 50.

maktmedel. Ur lagens förarbeten framkommer inte tydligt på vilket sätt intressebevakaren kan fullfölja sin plikt att ta egendom i besittning. Det förestår inte klart på lagnivå om intressebevakaren kan öppna eller låta öppna låsta dörrar eller tränga sig in med våld i huvudmannens bostad i syfte att ta egendom i besittning. I den handbok som är uppgjord för intressebevakaren nämns att hembesök är möjliga, men de ska ske enligt avtal.¹⁵⁷ Då det emellertid finns ett stadgande genom vilken det uppkommer en skyldighet för intressebevakaren att agera, även mot huvudmannens vilja, och det är berättigat enligt lag att få handräckning av polisen, torde man kunna använda någon typ av tvångsåtgärder för att fullfölja uppgiften. Förfarings sättet torde ankomma polisen med beaktande av helhetsbedömningen av de omständigheter som inverkar på handräckning samt reglering om handräckning i övrigt.

Intressebevakarens primära uppgift är att sköta om huvudmannens ekonomiska angelägenheter, men lagen ger också möjlighet att bevaka andra intressen. Denna möjlighet ska tolkas som ett undantag. Enligt lagens 29 § har intressebevakaren rätt på förordnande av domstolen att företräda huvudmannen i ärenden om gäller huvudmannens person, om huvudmannen inte kan förstå sakens betydelse. Förordnandet kan gälla ett enskilt ärende eller vara av allmän karaktär så att det täcker sådana i ett senare skede aktuella ärenden i samband med vilka kan konstateras att huvudmannen inte förstår sakens betydelse.¹⁵⁸ Som ett exempel i lagens förarbeten nämns ordande av en servicebostad för en person som bor självständigt i sitt hem. I det fall att huvudmannen själv inte kan förstå sakens betydelse och intressebevakaren har givits behörighet att fatta beslut i ärenden som gäller huvudmannens person, kan intressebevakaren fatta ett beslut i ärendet utan huvudmannens medverkan.¹⁵⁹ Omvårdnaden om huvudmannen nämns i lagens 42 §. Enligt stadgandet ska en intressebevakare som förordnats för en person som har uppnått myndighetsåldern se till att huvudmannen får sådan vård, omvårdnad och rehabilitering som med tanke på huvudmannens behov och förhållanden samt med beaktande av huvudmannens önskemål ska anses lämplig. Intressebevakarens uppgift är bl.a. att tillgodose huvudmannens personliga behov, vilket förutsätter att

---

¹⁵⁷ Justitieministeriets Intressebevakningshandbok 37/2016, s. 20.

¹⁵⁸ RP 146/1998, s. 44.

¹⁵⁹ RP 146/1998, s. 44.

intressebevakaren är förtrogen med huvudmannens personliga förhållanden.¹⁶⁰ Till denna del inbegriper uppgifterna också en skyldighet att se till att huvudmannen får ändamålsenlig omvårdnad, vård och rehabilitering, men intressebevakaren förpliktas inte till att vidta egentliga vårdåtgärder.¹⁶¹ Ur lagens förarbeten framgår att intressebevakaren har en i lagrummet avsedd omvårdnadsplikt också när intressebevakaren inte uttryckligen har förordnats att representera sin huvudman i ärenden som gäller dennas person.¹⁶² Förmodligen ska detta ses som en medmänsklig aspekt i fråga om uppgiften som intressebevakare, eftersom det senare framförs att intressebevakaren i sådana fall där denne inte enligt förordnande är behörig att företräda sin huvudman i ett ärende, ska inhämtas huvudmannens samtycke eller i sista hand ett domstolsbeslut.¹⁶³ Omvårdnadsplikten gäller dock inte om intressebevakaren har förordnats att sköta endast ett bestämt, klart avgränsat ärende.¹⁶⁴

En handräckning till en intressebevakare i andra fall än som särskilt stadgats i lagens 37 § om att överta egendom i besittning kan bli komplicerad utgående från polislagens 9 kap. 1 § förutsättningar för polisen att ge handräckning. Det kan konstateras att det inte föreskrivs skilt om handräckning i dessa fall. Alla intressebevakare är inte underställda en myndighet och kan således inte anses som tjänstemän och då ställs man inför frågan ska handräckning ges för fullgörande av en lagstadgad tillsynsskyldighet, om det kan anses att den myndighet som begär hindras i sin tjänsteutövning eller ska regleringen om handräckning till privatperson tillämpas. Förutsättningarna för en privatperson att få handräckning av polisen är närvarande när det är nödvändigt för att kunna utöva sina lagliga rättigheter och när det är fråga om en uppenbar rättskränkning. En förutsättning för handräckning är dessutom att en privatperson hindras att utöva sina rättigheter och att det behövs polisens befogenheter för att rättigheterna ska kunna utövas. Frågan är också vilka tvångsåtgärder eventuellt kan vidtas vid handräckningen. Tidigare nämndes exemplet om ordnande av en servicebostad där intressebevakaren kan fatta ett beslut i ärendet utan huvudmannens medverkan, om huvudmannen inte är förmögen att förstå sakens

---

¹⁶⁰ RP 146/1998, s. 53.

¹⁶¹ RP 146/1998, s. 53. Åtgärderna i fråga kunde vara t.ex. att anhängiggöra social- och hälsovårdsåtgärder.

¹⁶² RP 146/1998, s. 53.

¹⁶³ RP 146/1998, s. 53.

¹⁶⁴ RP 146/1998, s. 53.

betydelse och intressebevakaren har givits behörighet att fatta beslut i ärenden som gäller huvudmannens person. Intressebevakaren har i det här fallet befogenhet att ordna ett boende, men det är oklart hur långt befogenheten sträcker sig i det fall att huvudmannen vägrar att flytta till boendet frivilligt och hur polisen ska förhålla sig till en handräckningsbegäran och vilka tvångsåtgärder kan vidtas.

Oberoende av om intressebevakaren är en tjänsteman eller ska ses som en privatperson, har båda en laglig rätt och en skyldighet enligt lagen om förmyndarverksamhet 42 § att se till att huvudmannen får ändamålsenlig vård och omvårdnad. Däremot finns det inget tydligt stadgande i lagen som skulle ge intressebevakaren befogenheter att genom tvångsåtgärder flytta huvudmannen till ett annat boende och i detta sammanhang få handräckning av polisen. Som tidigare nämnts utvidgar inte polisens handräckning befogenheterna för den som får handräckningen, utan förfarandet ska hållas inom behörigheten. I stället torde situationen kunna lösas genom att hänvisa till andra behöriga myndigheter som enligt lag har rättigheter och skyldigheter att agera och genomföra tvångsåtgärder, som de i sin tur kan få hjälp med genom handräckning av polisen.

Sammanfattningsvis kan konstateras att polisen ska beakta viss försiktighet vid godkännande av handräckning som berör intressebevakarens begärda åtgärder i fråga om bevakning av huvudmannens andra angelägenheter än de ekonomiska. Åtminstone kräver bedömningen en grundlig genomgång av förutsättningarna och befogenheterna i varje specifik situation. Lagstiftningen är inte tydlig och även om intressebevakaren har en lagstadgad uppgift att se till att huvudmannen får vård, omvårdnad och rehabilitering kan inte anses att behörighetens sträcker sig längre än till arrangemang kring dessa. Däremot kan polisen enligt polislagens 1 § 2 mom. inom ramen för sina uppgifter ge var och en den hjälp han eller hon behöver, vilket i praktiken kan betyda att polisen kan t.ex. medla i en situation. En situation kan också bedömas som ett polisuppdrag, t.ex. om intressebevakaren är orolig för sin huvudman och polisen gör en kontroll i bostaden på basis av polislagens stadganden.

4.3 Handräckning till övriga myndigheter och aktörer

Ovan har behandlats de mest förekommande handräckningar av polisen i syfte att framföra de problempunkter som kan förekomma eller som innehåller andra aspekter som det är skäl att beakta vid bedömning av handräckning. Det finns ytterligare ett stort antal lagstadganden som behandlar handräckning av polisen. En del av dem behandlas i korthet till följande. Stadgandena har valts med tanke på att underlätta bedömningen vid godkännande av en eventuell handräckning, med beaktande av vad som argumenterats tidigare om polisens befogenheter, tvångsåtgärder eller användning av maktmedel, eller enbart i informationssyfte om att det finns ett stadgande om polisens handräckning i ifrågavarande lag.

Regionalförvaltningsverket har ett omfattande verksamhetsområde och uppgifter som berör bl.a. social- och hälsovård samt miljö- och hälsoskydd. Regionalförvaltningsverket har rätt att ingripa i verksamhet genom att använda de tvångsmedel som räknas upp i 20 § i lagen om regionalförvaltningsverken (896/2009). Regionalförvaltningsverket kan förelägga ett vite, hota med ett tvångsutförande eller avbrytande. Vid utförande av dessa uppgifter har regionalförvaltningsverket en laglig rätt att på basen av lagens 19 § begära om handräckning av andra myndigheter, såsom polisen. Då regionalförvaltningsverket har en lagstadgad rätt att tillgripa tvångsmedel och t.ex. avbryta en verksamhet, torde det inte uppstå tolkningsproblem för polisen vid handräckning och användning av polisens tvångsåtgärder eller t.o.m. användning av maktmedel.

Polisen och Brottsförvaltningsmyndigheten har ett nära samarbete och Brottsförvaltningsmyndigheten kan anses ha en mer eller mindre allmän rätt till handräckning av polisen i olika situationer. Tidigare fanns handräckningsstadganden i olika lagar, men i och med stiftandet av lagen om verkställighet av samhällstjänster (400/2015) har stadgandena samlats till ett allmänt konstaterande enligt 35 § att tjänstemän vid Brottsförvaltningsmyndigheten har rätt att få handräckning av polisen vid utförande av ett tjänsteuppdrag. Specifikt stipuleras om handräckning av polisen i lagens 5 kap. 24 § om hämtning till ett övervakarmöte eller annat sammanträde, om hämtningen inte anses vara "uppenbart oändamålsenligt". Även i fängelselagens

(767/2005) 1 kap. 11 § konstateras kort i fråga om handräckning att en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten har rätt att få handräckning av polisen för att utföra ett tjänsteuppdrag. För polisens del betyder detta i praktiken att vid bedömningen av handräckningen ska polisen försäkra sig om att det är fråga om utförande av ett tjänsteuppdrag, som tjänstemannen på Brottspåföljdsmyndigheten är behörig att utföra.

Tidigare har nämnts att polisen i huvudsak inte transporterar personer i samband med handräckning. I värnpliktslagens (1438/2007) 125 § stipuleras att en värnpliktig, som utan laga förhinder har uteblivit får på begäran av regionalbyrån hämtas av polisen till ett uppbåd, besiktning eller tjänstgöring eller delges en order att anmäla sig hos regionalbyrån. I uppbådsförrättningen har polisen traditionellt övervakat ordningen och gett handräckning inom ramen för sin behörighet, detta framkommer också ur värnpliktslagens 23 § om handräckning vid uppbådet. Polisen har till uppbådet bl.a. hämtat sådana värnpliktiga som uteblivit utan lagligt skäl.¹⁶⁵ Lagens förarbeten ger ingen tilläggsinformation vad gäller transport, men stadgandet torde kunna tolkas i det här fallet som så att polisen kan utföra en transport, även om det egentligen inte är inom ramen för polisens behörighet då transporthjälp inte anses vara polisuppgifter i sig. Eventuellt kunde man tänka sig att det är fråga om arbetskrafthjälp, då polisen i övrigt har en roll vid uppbåd. Vad gäller civiltjänst ska polisen enligt civiltjänstlagens (1446/2007) 14 § på begäran av Civiltjänstcentralen vid behov utföra efterspanande av civiltjänstgöraren och delge förordnande samt enligt lagens 103 § ge handräckning för efterspanande och förpassande av civiltjänstgöraren till tjänstgöring i fall där civiltjänstgöraren har underlåtit att infinna sig för tjänstgöring eller har avbrutit den. Enligt stadgandet ska polisen också vid behov vidta åtgärder för efterlysning om civiltjänstgöraren inte har kunnat anträffas. Det förblir tolkningsbart även i den här situationen om förpassande inbegriper transport eller inte.

Genom lagen om smittsamma sjukdomar (1227/2016) kan ingripas kraftigt i människors fri- och rättigheter i situationer där man försöker förebygga smittsamma sjukdomar och spridningen av dem. Sådana ingripanden kan vara t.ex. obligatoriska

---

¹⁶⁵ Se RP 37/2007, s. 78.

hälsokontroller (16 §) eller vaccinationer (47 §) men också karantän (60 §) eller isolering (63 §) av personer. Enligt lagens 89 § ska polisen (också räddningsmyndigheten eller försvarsmakten) på begäran av Institutet för hälsa och välfärd, regionförvaltningsverket, det kommunala organ som ansvarar för bekämpningen av smittsamma sjukdomar eller för smittsamma sjukdomar ansvarig läkare ge handräckning om man konstaterar spridningen av en allmänfarlig smittsam sjukdom eller misstanke om den och sjukdomen inte kan förhindras på något annat sätt. Av stadgandet framgår inte klart vad som förväntas av polisen i en sådan situation och lagens förarbeten ger inte heller stöd för tolkningen.¹⁶⁶ Bedömningen av handräckningen torde ske utgående från vilken av dessa i bestämmelsen nämnda myndigheter som begär handräckningen, vilka befogenheter den myndighet som begär har och hur begäran sammanfaller med polisens behörighet och befogenheter.

Polisen ger tämligen ofta handräckning i djurskyddsärenden bl.a. till veterinärer när de utövar tillsyn. Det egentliga stadgandet om handräckning finns i djurskyddslagens (247/1996) 50 §. Bestämmelsen är formulerad på ett sätt som uppfyller polislagens krav om handräckning då det uttryckligen stipuleras att polisen ska vid behov ge tillsynsmyndigheterna eller djurskyddsövervakarna handräckning vid tillsyn om dessa hindras från att utföra sitt övervakningsuppdrag och om undanröjande av hinder förutsätter att polisbefogenheter används. Stadgandet är tydligt och orsakar sällan problem vid handräckningssituationer. Polisen har också i övrigt ett stort ansvar och en betydande roll i djurskyddsfrågor och åläggs en hel del uppgifter på basis av djurskyddslagen.

En annan myndighet som samarbetar nära med polisen är arbetarskyddsmyndigheten. Polisen och arbetarskyddsmyndigheten deltar ofta tillsammans i inspektioner som görs på arbetsplatser och polisen är skyldig enligt 52 § lagen om tillsynen över arbetarskyddet och om arbetarskyddssamarbete på arbetsplatsen (44/2006) ge på begäran handräckning till arbetarskyddsmyndigheten för genomförandet av tillsynen. Arbetarskyddsmyndigheten har enligt lagens 4 § bl.a. rätt att få tillträde till platser, få

---

¹⁶⁶ I RP 13/2016, s. 67 konstateras att polisen redan tidigare har gett handräckning. Som exempel på handräckning som kan komma i fråga nämns distribution av vatten och livsmedel eller byggandet av tillfälliga skydd.

till påseende handlingar, utföra mätningar osv. Hindras tjänstemannen i sin tillsynsuppgift finns det en lagstadgad grund för polisen att ingripa.

Miljöskyddslagstiftningen skulle kräva en noggrannare genomgång, som tyvärr inte är möjlig i det här sammanhanget. Lagstiftningen är komplex och omfattande, det är många myndigheter och aktörer som berörs och som utövar tillsyn och det finns ett urval av tvångsåtgärder. För polisens del är handräckningsstadgandet i miljöskyddslagens (527/2014) 187 § enkelt formulerad, kanske just av orsaker som sammanhänger med komplexiteten. I stadgandet står att bestämmelser om polisens skyldighet att lämna handräckning finns i 9 kap. 1 § i polislagen. Därmed kan konstateras att det som berör handräckning med stöd av miljöskyddslagen bedöms med utgångspunkt i polislagen.

Som en kuriositet kan nämnas polisens skyldighet att ge handräckning på basis av lagen om upprätthållande av ordning i kollektivtrafiken (472/1977). Enligt lagens 3 § 2 mom. kan kollektivtrafikens, dvs. järnvägs-, spårvägs-, metro- och busstrafikens, förare och övriga vars uppgift är att sörja för upprätthållande av ordning i trafikmedel, avlägsna en passagerare som orsakar störning och som trots förbud från förarens sida har fortsatt med att orsaka störning. Stadgandet ger t.o.m. möjlighet att gripa en passagerare om denne inte genast kan avlägsnas. Vid polislagsreformen 1995 infördes ett tredje moment i 3 § lagen om upprätthållande av ordning i kollektivtrafiken, där man stipulerade om förarens rätt att få handräckning av polisen vid avlägsnande av en passagerare.¹⁶⁷ Föraren har även möjlighet enligt lagens 4 § att använda sådana maktmedel som behövs vid avlägsnande eller gripande av passagerare eller vid fråntagande av berusningsmedel i ett öppnat eller öppet kärl och som kan anses försvarliga med beaktande av passagerarens uppträdande och övriga omständigheter. Vid ett motstånd beaktas samma lagstiftning som vid motstånd mot person som upprätthåller ordningen enligt strafflagens 17 kap. 6 §. Ur förarens synvinkel är lagstiftningen tydlig i fråga om befogenheterna och rättsskyddet och det framkommer tydligt att föraren har rätt att begära handräckning av polisen. Ur polisens synvinkel kan man fråga sig om det är fråga om handräckning eller ett vanligt polisuppdrag som gäller upprätthållande av allmän ordning och säkerhet.

---

¹⁶⁷ Se RP 57/1994, s.99.

Enligt ordningslagens (612/2003) 2 § avses med allmän plats bl.a. kollektiva trafikmedel. Stör någon på en allmän plats, torde föraren av ett kollektivt trafikmedel kunna kalla polisen till platsen utan att särskilt behöva begära handräckning. För polisen skulle i sådan situation uppkomma ett sedvanligt polisuppdrag och polisen kunde använda sig av befogenheter och tvångsåtgärder enligt polislagen. Bedömer föraren att han eller hon behöver handräckning, bedömer även polisen ärendet utgående från bestämmelserna och kraven i fråga om handräckning, dvs. den som begär borde helst skicka en skriftlig och motiverad begäran om handräckning, som en polisman som hör till befälet fattar ett beslut om. Då man kan tänka sig att de situationer där föraren är i behov av handräckning eskalerar ganska snabbt och oftast är akuta, kan ett handräckningsförfarande upplevas som tämligen invecklat, då polisen har möjlighet att direkt ingripa med stöd av polislagen och utföra uppdraget som ett sedvanligt polisuppdrag. Det är också säreget att föraren som begär handräckning betraktas som en privatperson vid begäran, men vid motstånd tillämpas samma stadganden som t.ex. för en ordningsvakt enligt strafflagens 17 kap. 6 § samt att när polisen ingriper i situationen är det egentligen fråga om upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, som är en av polisens grunduppgifter.

Ovan har behandlats enbart en liten del av alla de aktörer som har rätt att begära handräckning av polisen. Av beskrivningarna kan ses att stadgandena som berör handräckning är väldigt olika formulerade i olika lagar och det finns ingen direkt enhetlighet i fråga om formulering. Å andra sidan är det lättare att göra en bedömning av handräckning till myndigheter, eftersom myndigheter ofta ändå har en tydlig uppgift och ett handräckningsstadgande i grunden. Detta till skillnad från bedömning av handräckning till privatperson, som behandlas härnäst.

4.4 Handräckning till privatpersoner

Handräckning till privatpersoner kräver en egen granskning, eftersom det finns en viss problematik i saken. I polislagens 9 kap. 1 § 2 mom. stipuleras att polisen kan ge handräckning också åt privatpersoner när det är nödvändigt för att de ska kunna utöva sina lagliga rättigheter och när det är fråga om en uppenbar rättskränkning. En förutsättning är dessutom att en privatperson hindras att utöva sina rättigheter och att det krävs att polisen utövar sina befogenheter för att rättigheterna ska kunna utövas. Stadgandet innehåller många krav som ska uppfyllas och det är många bedömningar som ska göras i fråga om godkännande av handräckningen. Förfarandet som berör handräckning till en privatperson är den samma som vid handräckning till myndigheter, dvs. en polisman som hör till befälet beslutar om handräckning och en polispatrull utför den.

De flesta fall där en privatperson begär handräckning hör ihop med tvister i fråga om egendom och hur den ska fördelas och egendomen kan omfatta allt från enskilda föremål till fordon och djur. Utgångspunkten för att en privatperson är berättigad till handräckning av polisen är att privatpersonen ska kunna utöva sina lagliga rättigheter och att rättskränkningen ska vara uppenbar samt att det behövs polisens befogenheter för att rättigheterna ska kunna utövas. Detta betyder i praktiken i fråga om egendom att det ska vara obestridligt att personen har rätt till egendomen och äganderätten ska kunna påvisas på ett tillförlitligt sätt, t.ex. genom ett avtal eller köpebrev eller på något annat sätt. I fall det uppstår oklarheter är det skäl att polisen avstår från åtgärder. I vissa fall kan det förekomma att privatpersonen vill ha tillbaka sin egendom som är förlorad genom ett brott. En sådan situation är t.ex. en stöld av ett föremål och personen lokaliserar den senare och begär handräckning av polisen för återlämnande. Även i dessa situationer ska polisen försäkra sig om den rätta ägaren innan föremålet återlämnas. Polisen har möjlighet att ta ett föremål i beslag enligt tvångsmedelslagens 7 kap. 1 § om föremålet avhänts någon genom ett brott. Ibland kan polisen inte alls ta ställning till äganderätten och då måste personen vända sig till domstolen för att få föremålet belagt i kvarstad enligt rättegångsbalkens 7 kap. 2 §.

Även om det är relativt vanligt att privatpersoner begär handräckning i frågor som berör fördelning av egendom, finns det inte många avgöranden från de högsta laglighetsövervakarna som skulle beröra handräckning till privatperson. Ett typexempel är dock justitieombudsmannens avgörande 2308/4/03 från 17.5.2005. Fallet gällde en handräckning till före detta maka i fråga om fördelning av egendom. I situationen hade polisen tryggt hämtning av egendom som var omstridd, vilket också framfördes på platsen av maken. Enligt justitieombudsmannen borde polisen enbart ha tryggt hämtningen av makans personliga föremål och de föremål som barnen behövde. Om det tidigare fanns oklarheter i fråga om vilken roll polisen har vid liknande situationer har rollen under de senare åren förtydligats. I de fall polisen bifaller en handräckningsbegäran till privatperson antecknas ofta i beslutet att handräckningen berör enbart hämtning av personliga föremål, såsom t.ex. kläder eller andra personliga artiklar. Denna tolkning fastställs också i polisens anvisning om handräckning, där det konstateras att vid handräckning som ges till en privat aktör ska man hålla sig till de åtgärder för vilka polisens befogenheter behövs och inte lösa oklarheter som tillhör någon annans uppgiftsområde.¹⁶⁸

Handräckning av polisen begärs också i frågor som gäller hyrestvister, där det oftast är hyresvärderna som har ett behov att komma in i lägenheten eller i övrigt har oklarheter med hyresgästen, såsom obetalda hyror eller skadegörelse på egendom. I fråga om vräkning är det utsökningsmyndigheterna som är behörig myndighet och polisen ska, såsom tidigare beskrivits, ge handräckning åt utmätningsmannen. I fråga om ärenden som gäller hyrestvister ska tillämpas lagen om hyra av bostadslägenhet (481/1995). Enligt lagens 14 § har hyresvärderna rätt att få handräckning av polisen om tillträdet till lägenheten förvägras. Om de situationer då hyresvärderna kan tillträda en lägenhet stipuleras i lagens 21 § och 22 §. Situationerna berör reparations- och ändringsarbeten och vårdåtgärder som görs i lägenheten. Hyresvärderna har också tillstånd att komma in i lägenheten för att övervaka lägenhetens skick och vård eller vid visning av en lägenhet som ska säljas eller hyras ut på nytt. Polisen ska i de här fallen endast se till att hyresvärderna får tillträde till lägenheten och kan utträta sin

---

¹⁶⁸ POL-2016-9560, s. 5. Sådana uppgifter är bl.a. fördelning av egendom, ärenden som gäller genomförandet av umgängesrätt i fråga om barn eller tvister med anknytning till privaträttsliga fordringar.

uppgift tryggt. I övrigt ska polisen avstå från att ta ställning till hyresvärdens och hyresgästens tvister, förutom om det i saken finns skäl att misstänka brott.

Även hyresgästen har rätt till handräckning. Enligt lagens 14 § 2 mom. har hyresgästen rätt att få handräckning av polisen om hyresvärden uppenbart orättmätigt hindrar hyresgästen att använda den rätt som hyresgästen har enligt hyresavtalet eller lag. I praktiken är det oftast fråga om situationer där hyresvärden har agerat på ett sätt som inte grundar sig på lag, t.ex. bytt lås på grund av obetalda hyror eller på annat sätt stängt ut hyresgästen från lägenheten medan hyresavtalet ännu är i kraft eller ett beslut om eventuell vräkning inte vunnit laga kraft. Även om hyresvärden ser sig berättigad att agera på basen av hyresgästens försummelse ska hyresvärden följa de rättsskyddsmedel som finns enligt lag.¹⁶⁹ Polisens roll i dessa situationer är ofta att fungera som medlare mellan parterna.

Privatpersoner begär relativt ofta handräckning i frågan om tvister som berör barns omvårdnad och umgängesrätt. Problematiken behandlades till en del redan i kapitel 4.2.5. om handräckning till domstolen, där det konstaterades att den behöriga myndigheten är domstolen eller utmätningsmannen. Det är inte ovanligt att en förälder ringer polisen när barnet inte har lämnats inom den tid som överenskommit eller i fall där den som barnet i huvudsak bor hos inte överlämnar barnet till den andra föräldern, t.ex. inför ett veckoslut. Såsom tidigare konstaterats, har polisen ingen större roll i dessa situationer, så länge det inte uppstår en situation som skulle orsaka ett faktiskt polisuppdrag, t.ex. barnet befaras vara i akut fara, eller uppfyller undantaget i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt 25 § 2 mom. ifall man befarar att barnet förs ut ur landet.

I många fall där privatpersoner vänder sig till polisen för att få hjälp eller handräckning är det oklart om uppgiften ens hör till polisens uppgiftsområde. Ofta önskar privatpersonen att polisen kan fungera som domare i fall som är privaträttsliga. Justitieombudsmannen har konstaterat att polisen kan ge sedvanlig hjälp till allmänheten så länge det inte berör ingripande i någons lagliga rättighet,

---

¹⁶⁹ Se Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 490. Använder hyresvärden inte de lagstadgade rättsskyddsmedlen finns risk för att hyresvärden gör sig skyldig till egenhandsrätt enligt strafflagens 17 kap. 9 §.

medan handräckning ändrar saken i och med att t.ex. maktmedel kan användas i situationen.¹⁷⁰ När en privatperson begär handräckning är det skäl att noggrant försäkra sig om att dennes rättighet är laglig. Det kan finnas en lagstadgad grund, såsom ovan konstaterats i fråga om hyresförhållanden, så en genomgång av lämplig lagstiftning kan behövas för det befäl som beslutar om handräckning. Å andra sidan gäller för handräckning till privatpersoner samma premisser som för en myndighet. Handräckning av polisen är en sekundär handlingsmodell och huvudansvaret för begäran och motivering samt för genomförandet av uppgiften eller åtgärden förblir hos den som begär handräckning.¹⁷¹ I situationer där rättskränkningen inte är uppenbar eller där rättsförhållandet är otydligt ska polisen förhålla sig strikt till att ge handräckning till en privatperson. Polisen ska undvika att ta någon parts ställning i oklara situationer, vilket är en grundprincip för polisens verksamhet i allmänhet.

---

¹⁷⁰ JO 2308/4/03.

¹⁷¹ Se POL-2016-9560, s. 5.

5 Användning av tvångsåtgärder och maktmedel samt ansvarsfördelning vid handräckning av polisen

Med polisens tvångsåtgärder i samband med handräckning avses de ingripanden i människors fri- och rättigheter som polisen enligt lag har befogenhet till. Såsom redan tidigare har konstaterats utökas inte polisens befogenheter vid handräckning, utan polisen ska agera inom ramen för sin behörighet. Vid handräckning kommer oftast i fråga de allmänna befogenheter som räknas upp i polislagens (872/2011) 2 kapitel, bl.a. gripande av person (2 §) och genomsökning för att finna en person som ska gripas (4 §). I dessa stadganden står uttryckligen att stadgandena är tillämplbara vid handräckning. Polisen har enligt polislagens 2 kap. 7 § rätt att i fall som avses i polislagens 4 § öppna ett rum, en förvaringsplats eller något annat objekt vid behov också genom våld. Dessa fall kan handla om att öppna en dörr med polisens befogenheter för en annan myndighet som hindras i sin tjänsteövning eller avlägsna hinder för att den som begärt om handräckning kan utföra sin tillsynsuppgift, t.ex. en veterinärs rätt att kontrollera djurens välmående.

Som tidigare nämnts, stadgas om användning av maktmedel i polislagens 2 kap. 17 §. I tjänsteuppdrag får en polisman använda maktmedel som behövs och som kan anses försvarliga bl.a. för att bryta motstånd, avlägsna en person från en plats, gripa en person, hindra en person från att fly, avlägsna ett hinder eller förhindra ett överhängande brott eller någon annan farlig gärning eller händelse. Dessutom ska göras en bedömning utifrån hur viktigt och brådskande uppdraget är, motståndets farlighet, vilka resurser som står till förfogande samt övriga omständigheter som är relevanta för situationens helhetsbedömning. Denna bedömning ska alltid göras även vid en handräckning, även med beaktande av de allmänna polisrättsliga principerna. Det är skäl att tillägga att vid handräckning kan också komma att tillämpas polislagens 1 kap. 6 § om utförande av uppgifter och viktighetsordning, vilket kan ha en inverkan på sättet hur handräckning ges samt på tidpunkten för handräckning. Polisen har också rätt enligt polislagens 1 kap. 9 § att avstå från en åtgärd om slutförandet av den kunde leda till ett oskäligt slutresultat till det mål som eftersträvas.¹⁷²

---

¹⁷² Se RP 57/1994, s. 82.

Om polisens skadeståndsansvar stipuleras i polislagens 8 kapitel, med hänvisning till skadeståndslagen (412/1974). Utgångspunkten för skadeståndsansvaret är att person- och egendomsskador som orsakats genom polisens tvångsåtgärder åt utomstående ska ersättas av statens medel (1 §). Sådana skador kan uppkomma t.ex. vid genomsökning enligt polislagens 2 kap. 4 § eller tillträde enligt 2 kap. 6 § samt sådana skador som uppkommer i samband med handräckning.¹⁷³ Som utomstående betraktas inte den person, som med sitt eget klandervärda uppförande har orsakat polisens tvångsåtgärd.¹⁷⁴ Denna tankegång stöds av polislagens 8 kap. 2 § i vilken stipuleras att en ersättning kan jämkas eller förvägras om den som lidit skada genom sitt eget handlande eller sina egna försummelser väsentligen har medverkat till att skadan har uppkommit. Polisen är skyldig enligt lagens 8 kap. 6 § att utan dröjsmål anmäla sin förman om en person- eller sakskada som har uppstått i samband med en åtgärd, om skadan inte kan anses som ringa. Vid behov eller på begäran ska det göras en polisundersökning för att utreda bl.a. omständigheterna, ansvarsförhållanden och skadans omfattning. Denna begäran kan framföras både av den som lidit skada eller av den som utförts tjänsteåtgärden. I lagens 8 kap. 7 § finns närmare bestämmelser om hur ersättning ansöks och betalas.

Ansvarsfrågorna vid handräckning är inte alldeles klara när det gäller ersättning av kostnader som uppkommit vid utförande av tvångsåtgärder vid en handräckning. Det finns inget tydligt ställningstagande i rättslitteraturen och i Polisstyrelsens allmänna handräckningsanvisning har frågan inte heller berörts. I polisens anvisning om handräckning från polisen för att få tag på barn som placerats med stöd av barnskyddslagen nämns att polisen fattar själv beslut om eventuell användning av maktmedel, men vid bedömningen beaktas hur den som begär handräckning förhåller sig till saken.¹⁷⁵ Särskilt nämns att polisen svarar själv för sin egen handräckning och även för kostnader i samband med användning av maktmedel. Polisen svarar däremot inte för de kostnader som förorsakas av utövandet av de befogenheter som tillhör den myndighet som begär.¹⁷⁶ Som ett exempel nämns tillträde till en bostad, där handräckningen grundar sig på 41 § i socialvårdslagen och där ansvaret för att ordna

---

¹⁷³ Se Rantaeskola 2014, s. 195.

¹⁷⁴ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 877. Författarna anser dock att en person som polisen har försökt skydda genom tvångsåtgärden kan anses som en utomstående, t.ex. i fall där polisen varit tvungen att bryta sig in i en lägenhet vid misstanke om en svårt insjuknad äldre.

¹⁷⁵ POL-2015-231, s. 6.

¹⁷⁶ POL-2015-231, s. 6.

tillträde till en bostad, t.ex. en låssmed, ankommer på den som begär och inte på polisen.

Utgångspunkten vid handräckning är att varje myndighet ansvarar för att åtgärderna som utförs är lagliga och att de hör till det egna behörighetsområdet. När det gäller ersättning av eventuella kostnader som uppkommer till följd av handräckning ansvarar i regel den myndighet som begär handräckning för kostnaderna. Det är också naturligt med tanke på att den som begär är den som "äger" ärendet, medan polisen enbart tryggar åtgärden. Dock kan inte polisen helt frigöra sig från ansvar, särskilt i situationer där polisen gör egna beslut och bedömningar som man inte kommit överens om med den myndighet som begär. För att undvika tvister i efterhand är det skäl att vid godkännande av handräckningen redogöra för ansvarsfördelningen. Redan vid bedömningen av handräckningen är det skäl att komma överens om förfarandesättet och hur ansvaret fördelas i fall att polisen behöver använda tvångsåtgärder och maktmedel. Bedömningen görs givetvis på basen av den information som myndigheterna har vid tidpunkten då bedömningen görs. För de åtgärder som uppkommer oväntat, t.ex. efter ett tillträde till en bostad, är det skäligt att polisen ansvarar för. En dialog mellan den som begär och den som utför handräckningen är av vikt och i de flesta fall är båda myndigheterna på plats, vilket också underlättar kommunikationen och beslutsfattandet. Av vikt är att det som överenskommit också antecknas i beslutet.

I praktiken uppstår det sällan problem i fråga om ersättningsfrågor, men det finns inte alltid kunskap om vilka tvångsåtgärder polisen får vidta. Därför är det av vikt för polisen att klargöra t.ex. vid läkares tillträde till en bostad att den som begär anser att uppgiften är så nödvändig att polisen vid behov kan tillträda bostaden även genom tvång och att det är ett beslut som sjuk- och hälsovårdsmyndigheten ansvarar för och ersätter, ifall man blir tvungen att bryta upp dörren. Det är ett beslut som den som begär måste ta och som polisen i situationen måste respektera. För polisen är det viktigt att minnas att det inte är frågan om ett egentligt polisuppdrag, utan om en handräckning till en annan myndighet.

6 Sammanfattning

Ovan har beskrivits huvudpunkterna för polisens handräckning och de vanligaste situationerna där handräckning är aktuellt. Det skulle finnas förutsättningar för en mycket mer ingående studie om handräckning och problematik som kan uppstå vid handräckning. Temat är intressant då det är både långt reglerat men också tolkningsbart.

Som en sammanfattning av det som behandlats ovan kan konstateras att avsikten är att varje myndighet ska sköta och klara av sitt eget arbete och sina egna arbetsuppgifter. Även om det finns ett stadgande som möjliggör handräckning av polisen betyder det inte per automatik att polisen kallas till platsen om det inte är nödvändigt. I de flesta fall lugnar enbart polisens närvaro situationen, men polisen kan inte kallas till platsen ”för säkerhets skull”. En handräckning begärs i situationer där den som begär själv inte kan utföra uppgiften med egna befogenheter eller hindras i sin uppgift. Den som begär handräckning är tvungen att göra en bedömning av kriterierna för begäran, dvs. begrunda varför polisen behöver följa med och grunda sin begäran på en sådan uppfattning som kan motiveras. Detta kräver inom myndigheterna både kunskap och struktur i frågan om handräckningsärenden. Myndigheterna har blivit bättre på att redogöra för de lagstadgade grunderna och det är sällan oklarheter i fråga om vilken person inom myndigheten som har rätt att begära handräckning. Interna anvisningar och blanketter skulle underlätta också arbetet för de myndigheter som begär handräckning.

För polisens del är det viktigt att komma ihåg att polisens roll är subsidiär vid handräckning. Polisen reagerar enbart på basen av en begäran om handräckning, inte självmant. Polisen ska inte heller vara den som aktivt agerar i situationen, utan kan beroende på situationsbedömning t.ex. endast hålla sig i närheten och ingripa först då det är nödvändigt och på kallelse av den som begärt om handräckning. Polisen är van att agera och fatta beslut, men det är skäl att komma ihåg att uppgiften "ägs" av den myndighet som begärt om handräckning och polisens roll är att bistå med sina befogenheter. Polisen behöver inte ha tillgång till alla uppgifter eller all information, och i vissa fall begränsar redan sekretessen att uppgifter t.ex. om hälsotillstånd ges ut. Polisen behöver dock tillräckliga uppgifter för att kunna bedöma sina åtgärder.

Det är också viktigt att skilja mellan de olika situationerna och uppgifterna – i vissa fall kan en handräckning leda till ett egentligt polisuppdrag där rollerna plötsligt blir ombytta. Viktigt är också att minnas att polisen agerar inom ramen för sina befogenheter, i första hand i enlighet med polislagens 1 kap. 1 § som stadgar om polisens uppgifter.

Såsom framkommit har polisen en omfattande möjlighet att använda tvångsåtgärder och också maktmedel. Användningen av dessa är inte ett självändamål, utan vid användningen ska beaktas samma lagstadgade krav och begränsningar som vid utförandet av vilket som helst polisuppdrag, också med beaktande av de rättsliga principerna som styr polisens verksamhet. Tvångsåtgärderna och användning av maktmedel ska alltid sättas i förhållande till vad som begärs och till det förväntade resultatet. Det är också skäl att minnas att det alltid är polisen som beslutar om användningen på basis av den information som finns till förfogande. En annan myndighet kan således inte "tvinga" polisen till att använda en viss tvångsåtgärd.

Det är till stor nytta att det inom polisen sedan år 2017 finns en intern anvisning och en blankett att tillgå vid handräckningsärenden. Även om polisrättningarna redan tidigare har skapat sina egna blanketter har anvisningen och blanketten medfört enhetlighet inom verksamheten. Begäran om handräckning sköts således enligt samma premisser, även om bedömning fortfarande måste göras från fall till fall. Problematiken kring att det ofta i fråga om handräckning fattades ett stadgande som gav grunden för åtgärden har, om inte helt försvunnit, åtminstone underlättats. Det finns en ökad förståelse bland myndigheterna för hur handräckningsärenden sköts, vilket säkert också är upphovet till att det sällan finns orsak till besvär över beslut om handräckning. Något som polisen måste ytterligare klargöra är överklagbarheten av beslut och förfarandet vid ett besvär. Det samma gäller också avgifter och anvarsfördelning i samband med handräckning.

Det finns en lagstadgad grund att fakturera för handräckning, men det görs väldigt sällan. Då polisens resurser de senaste åren har minskat, är det skäl att se över polisens grunduppgifter och grundverksamhet. Det får inte finnas ett fiskalt intresse, men då handräckning inte hör till polisens grunduppgifter är det i vissa fall skäligt att ta en avgift för sådant arbete man utför till förmån för en annan aktör. Det kanske

också skulle förebygga risken att man påför polisen alltmer uppgifter, som egentligen inte hör till polisen enligt lag. Ansvarsfördelning orsakar sällan problem i praktiken, men det är ändå viktigt att det överenskommits om ansvarsfördelningen redan vid bedömningen av handräckningen och inte först efteråt när det tvistas om saken. Ett förtydligande t.ex. i polisens handräckningsanvisning och på handräckningsblanketten skulle underlätta tolkningen och uppmärksamma både den om begär handräckning och den som ger handräckning om ansvaret.

Ur avhandlingen framkommer att det är en omfattande krets, bestående av både myndigheter och privatpersoner, som har rätt att begära handräckning och att det i fråga om lagstiftning som stipulerar handräckning finns en stor variation. Det är kanske inte alltid möjligt eller ens ändamålsenligt att detaljerat stipulera om handräckning, men med tanke på tillämpning är det alltid tydligare om det finns ett stadgande som grund. Vid uppdatering av lagstiftning skulle det vara skäl att se över även handräckningsbestämmelserna. Ett konkret exempel är införandet av ett tydligt stadgande i fråga om polisens handräckning till domstolen, som grundar sig på sedvanerätt.

Handräckning av polisen är ett intressant ämne, vilket kan konstateras efter att ha fått möjligheten att fördjupa sig ordentligt i ämnet. I det dagliga arbetet handlar handräckning till en myndighet, t.ex. socialvårdsmyndigheten eller sjuk- och hälsovårdsmyndigheten, om ett sedvanligt uppdrag, men praxis har visat att både den enskilde polismannen och det befäl som fattar beslut om handräckning blir allt mer tvungen att tänka på de lagliga grunderna för utförande av uppgiften och val av metod. Polisen har blivit mer varse om den omfattande lagstiftning som styr verksamheten och kunnat konstatera att det finns ingen universell befogenhet att sköta alla uppgifter som polisen så gärna tillkallas till. Någon gång måste man också kunna säga nej.

Maria Hoikkala

KÄLLOR

FINSKA FÖRFATTNINGAR

LAGAR

Barnskyddslag (417/2007).

Civiltjänstlag (1446/2007).

Diskrimineringslag (1325/2014).

Djurskyddslag (247/1996).

Finlands grundlag (731/1999).

Fängelselag (767/2005).

Förundersökningslag (805/2011).

Förvaltningslag (434/2003).

Förvaltningsprocesslag (586/1996).

Gränsbevakningslag (578/2005).

Lag om bostadsaktiebolag (809/1991).

Lag om bostadsaktiebolag (1599/2009).

Lagen om ersättande av vissa kostnader för av polis lämnad handräckning (259/1956).

Maria Hoikkala

Lag om föreläggande av böter och ordningsbot (754/2010).

Lag om förmyndarverksamhet (442/1999).

Lag om grunderna för avgifter till staten (150/1992).

Lag om hyra av bostadslägenhet (481/1995).

Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000).

Lag om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar (459/2015).

Lag om regionförvaltningsverken (896/2009).

Lag om rättsgenetisk faderskapsundersökning (378/2005).

Lag om samarbete mellan polisen, Tullen och gränsbevakningsväsendet (687/2009).

Lag om sammankomster (530/1999).

Lag om smittsamma sjukdomar (1227/2016).

Lag om stämmingsmän (505/1986).

Lag om tillsynen över arbetarskyddet och om arbetarskyddssamarbete på arbetsplatsen (44/2006).

Lag om transport av farliga ämnen (719/1994).

Lag om upprätthållande av ordning i kollektivtrafiken (472/1977).

Lag om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt (619/1996).

Maria Hoikkala

Lag om verkställighet av samhällspåföljder (400/2015).

Marktäktslagen (555/1981).

Mentalvårdslag (1116/1990).

Miljöskyddslag (527/2014).

Ordningslag (612/2003).

Polisförvaltningslag (110/1992).

Polislag (872/2011).

Rättegångsbalk (4/1734).

Skadeståndslag (412/1974).

Skjutvapenlag (1/1998).

Socialvårdslag (1301/2014).

Socialvårdslag (710/1982).

Strafflag (39/1889).

Tvångsmedelslag (806/2011).

Utlänningslag (301/2004).

Utsökningsbalk (705/2007).

Viteslag (1113/1990).

Maria Hoikkala

Värnpliktslag (1438/2007).

FÖRORDNINGAR

Inrikesministeriets förordning om polisens avgiftsbelagda prestationer 2019 (1135/2018).

Statsrådets förordning om polisen (1080/2013).

REGERINGENS PROPOSITIONER

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till mentalvårdslag (201/1989).

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till polislag och vissa lagar som har samband med den (57/1994).

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ny förmynderskapslagstiftning (146/1998).

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av utskökningslagen och vissa lagar som har samband med den (216/2001).

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till förvaltningslag och till lag om ändring av förvaltningsprocesslagen (72/2002).

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om rättsgenetisk faderskapsundersökning och om ändring av lagen om faderskap (56/2004).

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till värnpliktslag samt vissa lagar som har samband med den (37/2007).

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till polislag och vissa lagar i samband med den (224/2010).

Maria Hoikkala

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av mentalvårdslagen (199/2013).

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om smittsamma sjukdomar och vissa lagar som har samband med den (13/2016).

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av hälso- och sjukvårdslagen och av socialvårdslagen (224/2016).

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av skjutvapenlagen, 41 kap. 1 i strafflagen och 2 kap. 6 § i polislagen (266/2016).

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 2 kap. i polislagen (223/2018).

SVENSKA FÖRFATTNINGAR

LAGAR

Polislag (SFS 1984:387). Tillgänglig på http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/polislag-1984387_sfs-1984-387. Besökt 10.4.2019.

ÖVRIGT RÄTTSLIGT MATERIAL

RÄTTSFALL

HÖGSTA DOMSTOLEN

HD 1992:144

HÖGSTA FÖRVALTNINGSDOMSTOLEN

HFD 2733/2002

JUSTITIEOMBUDSMANNENS AVGÖRANEN

JO 5572/2017 (13.12.2018): Justitieombudsmannens avgörande 13.12.2018 om förvar av minderårig i polisens utrymmen.

JO 4745/4/11 (9.1.2013): Justitieombudsmannens avgörande 9.1.2013 om felaktigt förfarande av polis och läkare då en mentalvårdspatient fördes till hälsovårdscentralen för att undersökas.

JO 1317/4/11 (15.6.2012): Justitieombudsmannens avgörande 15.6.2012 om polisens förfarande vid gripande.

JO 701/4/08 (28.10.2009): Justitieombudsmannens avgörande 28.10.2009 om förundersökning och handräckning.

JO 2244/4/07 (20.12.2007): Justitieombudsmannens avgörande 20.12.2007 om polisens förfarande med anledning av en begäran om handräckning.

JO 2890/4/06 (28.11.2007): Biträdande justitieombudsmannens avgörande 28.11.2007 om ogrundat frihetsberövande vid Smash Asem-demonstrationen.

JO 2888/4/06 (28.11.2007): Biträdande justitieombudsmannens avgörande 28.11.2007 om ogrundat frihetsberövande vid Smash Asem-demonstrationen.

JO 3824/4/06 (28.5.2007): Biträdande justitieombudsmannens avgörande 28.5.2007 om grunder för gripande.

JO 2308/4/03 (17.5.2005): Justitieombudsmannens avgörande 17.5.2005 om polisens förfarande vid handräckning till privat person.

JO 2710/4/01 (31.12.2003): Justitieombudsmannens avgörande 31.12.2003 om en socialarbetares och polisens åtgärder i samband med en misstanke om att ett barn olovligt fördes ut ur landet.

DISKRIMINERINGS- OCH JÄMSTÄLLDHETS NÄMNDENS UTLÅTANDE

Diskriminerings- och jämställdhetsnämndens utlåtande 337/2018 (19.12.2018) om etnisk profilering och kroppsvisitation. Tillgänglig på https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytalk/tapausselosteet/kmnnstSkQp/YVTltk-tapausseloste-19.12.2018-etninen_profilointi.pdf. Besökt 23.3.2019.

ANVISNINGAR

Polisstyrelsens anvisning om Handräckning från polisen för att få tag på barn som placerats med stöd av barnskyddslagen, POL-2015-231. 23.2.2015. Tillgänglig på polisens eget intranät Sinetti.

Polisstyrelsens anvisning om Polisens operativa handräckningsverksamhet, POL-2016-9560. 26.10.2017. Tillgänglig på polisens eget intranät Sinetti.

UTLÅTANDEN

Polisstyrelsens utlåtande 7.9.2018 till Social- och hälsovårdsministeriet om utkastet till klient- och patientlagen, POL-2018-21885. Tillgänglig på <https://stm.fi/hanke?tunnus=STM074:00/2018>. Besökt 14.5.2019.

BESLUT

Valtioneuvoston päätös valtion viranomaisten välisestä virka-avusta (423/1936). Tillgänglig på https://fi.wikisource.org/wiki/Valtioneuvoston_p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s_valtion_viranomaisten_v%C3%A4lisestä%C3%A4_virka-avusta. Besökt 9.5.2017.

MONOGRAFIER OCH ÖVRIGA LITTERÄRA KÄLLOR

Hallberg Pekka: Hallinto-oikeudellisen valituksen käyttöalasta. Vammala 1978. Vammalan Kirjapaino Oy.

Maria Hoikkala

Helminen Klaus – Fredman Markku –Kanerva Janne –Toivanen Matti –Viitanen Marko: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsingfors 2012. Talentum.

Helminen Klaus – Kuusimäki Matti – Rantaeskola Satu: Poliisilaki. Helsingfors 2012. Talentum.

Husa Jaakko – Pohjolainen Teuvo: Julkisen vallan oikeudelliset perusteet - johdatus julkisoikeuteen. Helsingfors 2002. Talentum.

Justitieministeriets utredningar och anvisningar 37/2016: Intressebevakningshandbok. Rekommendationer av arbetsgruppen för utveckling av den allmänna intressebevakningen. Helsingfors 2016. Tillgänglig på http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75340/OMSO_37_2016_Intressebevakningshandbok_66s.pdf.

Kulla Heikki: Hallintomenettelyn perusteet. Helsingfors 2015. Talentum pro.

Mäenpää Olli: Hallinto-oikeus. Helsingfors 2018. Alma Talent.

Mäenpää Olli: Hallintoprosessioikeus. Helsingfors 2007. Alma Talent Oy.

Mäenpää Olli: Yleinen hallinto-oikeus. Helsingfors 2017. Alma Talent Oy.

Paso Mirjami – Saukko Petri – Tarukannel Veijo – Tolvanen Matti: Hallintolainkäyttö. Helsingfors 2015. Talentum.

Rantaeskola Satu (toim.): Poliisilaki - Kommentaari. Tammerfors 2014. Suomen Yliopistopaino - Juvenes Print.

Rantanen Jari: Poliisin toimivallasta ja toimivaltuuksista. Helsingfors 2003. Edita Prima Oy.

Ylösjoki Pentti: Poliisioikeus I. Tavastehus 1965. Arvi A. Karisto Oy:n kirjapaino.

Maria Hoikkala

INTERNETKÄLLOR

Magistraternas hemsida www.maistraatti.fi. Besökt 10.5.2019.